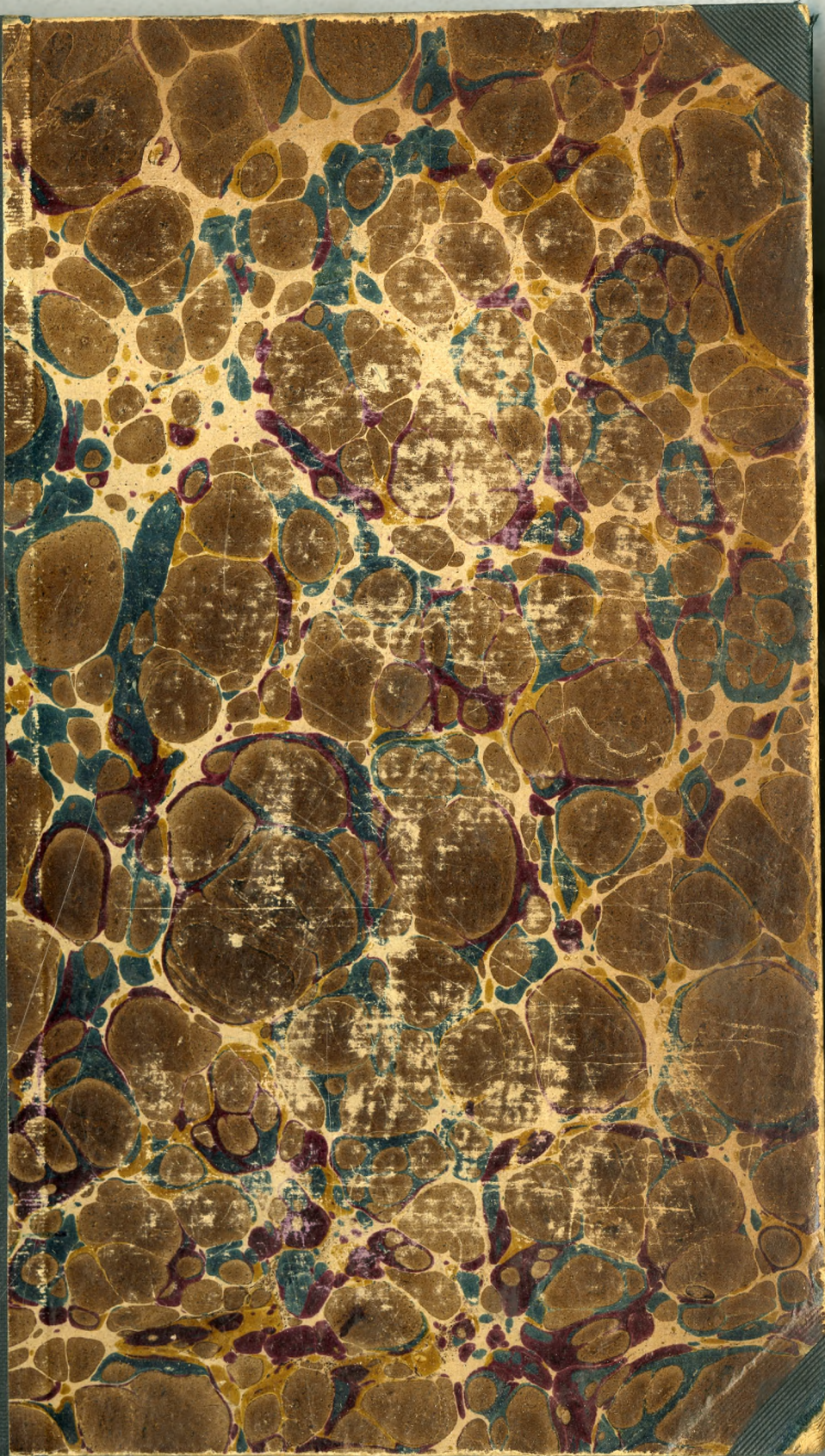

Politikai
röpiratok.

198.

198
1850

OROSZORSZÁG IPARA.

VÁZLATOK

AZ 1882. ÉVI OROSZ NEMZETI KIÁLLÍTÁS ALKALMÁBÓL.

IRTA

GELLÉRI MÓR.

ÁRA EGY FORINT.

6.

BUDAPEST, 1883.

DOBROVSZKY ÉS FRANKE, EGYETEM-UTCZA 2.

NYOM. KÁROLYI, MORVAY ÉS MÉREI.

OROSZORSZÁG IPARA.

VÁZLATOK

AZ 1882. ÉVI OROSZ NEMZETI KIÁLLITÁS ALKALMÁBÓL.

IRTA

GELLÉRI MÓR.

6 ———

BUDAPEST, 1883.

NYOM. KÁROLYI, MORVAY ÉS MÉREI

FŐ-ÚT, TÜKÖRY-PALOTA.

51572 00247782

OROSZORSZÁG IZARA

NYELVI ATOK

NYELVI ATOK

NYELVI

DE BALLAGI GÉZA

NYELVI ATOK

MATLEKOVICS SÁNDOR

ÁLLAMTITKÁR

URNAK

KIVÁLÓ TISZTELETTEL

A SZERZŐ.

MATILJEKOVICS SANDOR

NYHETTER

NYHETTER

NYHETTER

NYHETTER

ELŐSZÓ.

Az ember csak helyes önismeret alapján tökéletesedhetik. Az önismeret képezi alapját minden állam gazdasági haladásának is. De a gazdasági élet mai rohamos fejlődése mellett, midőn minden művelt állam teljes erővel igyekszik a jólét és boldogulás alapföltételeit megszerezni és azokat az államoknak egymással való versenyében is megtartani, sőt megszilárdítani: föltétlenül szükséges azon fejleményeket is tekintetbe venni, melyek a szomszéd- vagy távolabb eső államok gazdasági életében fölmerülnek. Mert e fejlemények tapasztalataihoz és az azokból vonható tanúságokhoz képest, a saját gazdasági rendszerünkbe igen gyakran hasznos javításokat hozhatunk be, esetleg bizonyos ágakra nézve védelmi állapotba helyezkedhetünk s végre talán némely már régebben tervezett intézkedések szükségét sürgősebbnek fogjuk fölismerni.

Az 1882-ik évben Moszkvában rendezett orosz nemzeti ipar- és műkiállítás alkalmával alaposan meggyőződtem arról, hogy Oroszország ipara nagy mértékben fejlődik és izmosodik s ma már oly magas színvonalra emelkedett, mely méltán tarthat igényt az egész művelt világ elismerésére. Ez elismerésben nem a kitüntetés, vagy a hódolatot kell érteni. Inkább a beismérlésről lehet itt szó, a tudatról, mely kétségen felül

helyezi, hogy Oroszország termelő ereje az ipari produkció számos ágában rohamosan oly nagy tért hódított magának, melyre figyelemmel kell lenni nemcsak az Oroszországban eddig búsán jövedelmező piacokkal biró iparállamoknak, hanem azon kisebb országoknak is, melyek csak most gyűjtik erejüket iparuk fejlesztésére, új iparágak meghonosítására és egyes versenyképesebb iparcikkek kivitelképességének előmozdítására.

E beismerés alapján a moszkvai kiállítás mélyebb benyomást gyakorolhatott minden külföldi szemlélőjére. Bennem megérlelte azt a meggyőződést, hogy az orosz ipar fejlődéséről tájékozni kell a mi közönségünket is. Megérlelte bennem azt a tudatot, hogy iparfejlesztési törekvéseinket nekünk is hathatósabban kell érvényesítenünk; mert habár nem akarhatunk utjába állani az orosz ipar emelkedésének, azt az időt sem várhatjuk be tétlenül, midőn az oroszországi ipar a mi iparunk rovására kezd terjeszkedni s az orosz határokon túl is tért foglalni. És ezt a terjeszkedési politikát és törekvést senki sem fogja kicsibe venni, ha figyelemmel kíséri az orosz iparos-kongresszuson a délkeleti tartományok s főleg Törökország piacainak elfoglalása érdekében kifejezett óhajokat, s illetve ez óhaj teljesülése szempontjából megjelölt módozatokat és eszközöket.

Nem akarom tulbecsülni az orosz ipart s nem akarok annak jövőjében hazai iparunk szempontjából rémképeket látni; de legjobb meggyőződésem szerint már ma el kell ismernünk, hogy az orosz ipar ma leplezetlenül oda törekszik, hogy minden irányban megerősödjön nemcsak Anglia, Franciaország, Németország, hanem

Ausztria és Magyarország iparát bizonyos piacokról le-
szorítsa. Az iparos-kongresszuson ezt tekintélyes orosz
nemzetgazdák nyíltan bevallották, többször ismételték.
És ha ma még nem kell attól tartanunk, hogy az orosz
ipar e törekvése az említett államokat vagy hazánkat
érzékenyen sujtaná: nem lehet tudni, hogy mit hoz a
közeljövő. De minden körülmények között jó lesz tu-
domást venni a jelzett törekvésekről, melyek mögött
már ma is igen tekintélyes, életerős, kifejlődött és ki-
fejlődésre képes iparágak állanak.

E tények jelentőségének méltánylásánál fogva aján-
lottam e könyvet a magyar földmívelési-, ipar- és ke-
reskedelmi miniszterium államtitkárának, ki ezidőszerint
állásánál fogva is leginkább van hivatva az ismertetett
tények számbavétele mellett mindazon következtetéseket
levonni, melyek az orosz ipar mai helyzetében ránk
nézve is fontossággal, mindenekfelett pedig kiváló ér-
dekkal bírnak.

A kik a felhozottaknál fogva e könyv tartalma iránt
némi érdeklődést tanúsítanak, azok tájékoztatására min-
denekeelőtt előre kell bocsájtanom, hogy sokkal rövidebb
ideig időzhettem Oroszországban, semhogy közlemé-
nyeim a «beható tanulmányok» alapos jellegére tart-
hatnának számot. Különösen a mi az egyes iparágak
mélyrehatóbb ismertetését illeti, föl kell említenem,
hogy azokba a technikailag képzett szakértő alapos-
sággal nem bocsájtkozhattam. A mit a moszkvai kiállítá-
sion láttam és tapasztaltam, a mit a kiállítás némely
előzékeny közegétől, egyes moszkvai barátaimtól hal-

lottam, azt egyrészt az oroszországi francia és német lapok (leginkább a Journal de St.-Petersbourg, St.-Petersburger Herald), részben egyes orosz lapokból és revue-kből rendelkezésemre bocsájtott adatok alapján kellett kiegészítenem.

Ismertetéseim tehát távolról sem tartanak igényt a tudományos tanulmányok színezetére. Ez okon nem is volt szándékomban ezeket művészi precízióval összeállítani. De mivel az orosz viszonyok iránt hazánkban már ma is sokan érdeklődnek, s mivel több oldalról érkezett hozzám buzdító felszólítás, hogy az orosz iparról közzétett cikkeimet és a közzé nem tett előadásokat egybefoglalva, az ügy iránt érdeklődőknek rendelkezésére bocsássam: indítatva éreztem magamat e könyv kiadására. Ez elhatározásomban megerősített egyrészt azon tudat, hogy az orosz iparviszonyok eddig hazánkban behatóbb irodalmi méltatásban még nem részesültek, másrészt azon föltevés, hogy az ügynök egyszerű anyag- és adathalmaz, s általában bizonyos mennyiségű nyers anyag közrebocsájtása is tehet némi szolgálatot, a mennyiben gyakran a becsebb gazdasági műveknek és behatóbb tanulmányoknak szintén bizonyos nyers anyag szolgál alapul és nem ritkán ennek művészi értékesítése és rendszeres csoportosítása teszi azokat értékkessé.

Végre nem hallgathatom el, hogy felfogásom szerint az elébb érintett eszmék fontosságára való tekintettel az orosz iparviszonyok *általános* ismerése is bir ma némi érdeklődéssel. Mert olvasó-közönségünk nagy része a technikai vívmányok és tanúságok tekintetében ma még kevésbé fordul Oroszország felé; ellenben bizonyára érdeklődést tanúsít az egyes iparágak mai helyzetének

általános megismerése, az ipari termelés jellemzése iránt és némi érdeklődéssel vesz tudomást azon intézkedésekről, melyek az iparfejlesztés tekintetében Oroszországban eddig történtek és folyamatban vagy tervben vannak. És ezek iránt e könyv nyújt némi tájékozást. Ha tehát az abban közltek az illetékes és érdekelt köröket arra indítják, hogy az orosz ipar fejlődésében és terjeszkedésében hazánkra és egyes iparágainkra vonatkozólag rejlő tanuságok fölött gondolkozzanak és az azokból vonható következtetésekhez képest intézkedjenek — akkor e szerény igényekkel kilépő könyvnek bizonyára célja is volt.

A hivatottaktól és érdekeltektől függ, hogy — eredménye is legyen.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

AZ OROSZ NAGY-IPAR.

AN OROZ WAGY-LEA

Az utóbbi két évtized lefolyása alatt az Oroszország által inaugurált közgazdasági- és főleg vámpolitika a gyáripárt rendkívüli módon kifejlesztette az országban. Új ipartelepek keletkeztek, a régiek pedig siettek berendezésüket a modern technikai vívmányok színvonalára emelni. Hogy e haladás mily nagy arányokat öltött, azt az 1882. évben Moszkvában tartott orosz nemzeti kiállítás megdönthetetlen tényekben demonstrálta.

Európa művelt államai máig sem méltányolják eléggé Oroszország iparának rendkívüli fejlődését. A nemzetgazdasági folyóiratok sem fordítanak kellő figyelmet azon érdekes jelenségekre, melyeknek Oroszországban tanulni lehetünk, s így a művelt közönség számára is ez a tér — terra incognita, melyre ha rávezetlik, az, a mit róla hall és lát, mintegy meseszerűnek tetszik előtte.

Pedig a megdönthetetlen valóságot tárják eléink a számok, a termelő-képességet föltüntető adatok, a ki- és bevételre vonatkozó mérlegek. A bevétel mind kisebb területű lesz, a kivétel bizonyos agresszív tempóban újabb és újabb iparezickekkel ölel föl s ma-holnap egyszerre azt fogja tapasztalni a nemzetgazdák theoretikus csoportja, hogy Oroszország kivitele olyan területeket hódít magának, melyeknek elfoglalására más államok évek óta készülnek, tanácskoznak a kellő módok felett, s mire némely nehezen született határozat érvényesítéséhez fognának: a kiszemelt helyen mint piaczhódítót ott fogják találni Oroszországot. . . .

Nagyon kevés oly fontosabb iparág van ma már a világon, mely Oroszországban meghonosítva nem volna. Egyes iparágakban óriási a termelés és roppant a gyarapodás. Természetesen nem mindenütt egyforma a versenyképesség, de minden téren egyaránt élénk és serény a munkakedv, nagy a teremtő-erő és általános érzék mutatkozik az üzleti szellem fejlesztésére, a kínálkozó vagy felkutatható keresetforrások kiaknázására és — a mit különösen

hangsúlyozni akarok, — a hazában (Oroszországban) termelt iparcikkek pártolására. Az oroszban a nemzeti büszkeség végtelen. Az ő fogalma szerint a világ legnagyobb költője Puskin, a legnagyobb regényíró Turgenieff, a legkitünőbb dramatikusként Gogol, a leghíresebb festő Verescsagin; Jablonskoff a villamosság első felfedezője, ő teremté meg a villamos világítási rendszereket, Edison pedig csak majmolója neki; az orosz házi-rend, konyha, vendégszeretet mind párhuzamosan, s az ipar ma-holnap futtesz a világ minden más államának iparán; az orosz nemzeti stylus pedig konglomerátuma mindennek, a mi szép, nemes és aesthetikailag fontos. Ez az orosz meggyőződése, tudata, melytől ellántsághatatlán. És e tudatban, e büszkeségben mindent, a mi hazai, orosz eredetű, azt pártolja és fölibe helyezi a külföldinek. Kivételt csak a fénytűzési és némely más használati cikkre nézve tesz az orosz arisztokrácia s természetesen abban is, a mit külföldről kénytelen importálni, vagy a mi külföldről importáltatik ugyan, de orosz vignetta alatt kerül a piacra.

Európai Oroszország összes gyárainak száma 1879. végén 27,927-re tehető, ezeknek évi termelése a hivatalos adatok szerint 909 millió rubelre rug. Mivel azonban a gyárosok az évi termelést kivétel nélkül igen alacsonyra mutatják ki, ugyancsak hivatalos adatok szerint az legalább is 15%-kal magasabbra, azaz: 1.045 millió és 350.000 rubelre veendő fel, vagyis körülbelül másfél milliárd frtra. De ez is csupán a gyáripar évi termelése, mi mellett azonban meg kell említeni, hogy Oroszországban gyárnak minden oly nagyobb ipartelepet neveznek, melyben bizonyos apparatusokkal termelnek. De ez adatok közé nincsenek fölvéve a malmok, szeszegetők s általában a gazdasági iparágak, s ki van hagyva az egész kézműipar és a házi-ipar, mely utóbbi tudvalevőleg Oroszországban sokkal kiterjedtebb és jelentékenyebb, mint a világ bármely más államában.

A mi az egyes gyáriparágak terjedelmét illeti, azokról egy orosz Revue nyomán, a következő megbízható adatokat foglalhatjuk egybe:

I. TEXTIL-IPAR.

	Gyárak száma	Termelés értéke rubelben	Munkások száma
1. LENIPAR			
Lentörő intézetek	59	3.482,140	2896
Lenfonódák	24	13.643,050	18,232
Vászhagyarak	87	13.573,155	9824
2. KENDERIPAR			
Kenderfonás és kötéláru- gyártás	324	6.981,335	7125
3. PAMUTIPAR			
Pamutfonódák	74	105.190,607	98,213
Pamutszövődéek	647	99.494,828	79,881
Zitzgyárak	101	51.014,720	21,913
Wattagyárak	58	719,982	562
Festőgyárak és fehéritők	621	10.056,920	7454
4. GYAPJUIPAR			
Gyapjmosódák	36	11.854,648	6043
Gyapjufésülők	19	40,440	62
Gyapjufonódák	84	12.644,170	6489
Gyapjuáru-gyárak	287	29.680,215	28,984
Posztógyárak	688	71.865,129	73,581
Szőnyegyárak	6	283,640	407
Nemez- és woolokgyárak	48	211,410	469
5. SELYEMIPAR			
Selyemszövetgyárak	161	8.347,415	11,179
Selyemszalaggyárak	21	1.523,320	996
6. CZÉRNASZALAGGYÁRAK	54	989,020	1437
7. SZÖVÓÁRUGYÁRAK	39	870,120	856
8. PASZOMÁNTGYÁRAK	63	2.529,536	2033
9. CSINOZÓ-INTÉZETEK	76	5.476,507	3575
10. KALAPGYÁRAK	31	957,560	612
11. VIASZVÁSZON és VIZ- MENTES SZÖVETGYÁRAK	29	1.454,655	923

II. FÉM-IPAR.

	Gyárak száma	Termelés értéke rubelben	Munkások száma
Vasöntödék	112	2.593,000	4321
Gépgyárak	176	58.079,000	49,035
Műszer- és fegyvergyárak	50	8.701,341	12,310
Lemez-, tű-, sörél- és egyéb kisebb fémárugyárak	56	1.356,000	1206
Sodrony- és szeggyárak	39	3.308,000	1880
Lakatosáru-gyárak . . .	154	1.575,871	3588
Réz- és bronzgyárak . . .	169	7.761,000	5512
Harangöntödék	30	776,000	247
Arany, ezüst- és ujezüst- áru műgyárak	25	1.277,000	828
Aranyfonódúk és lemezelők	20	1.964,000	609

III. EGYÉB IPARÁGAK.

	Gyárak száma	Termelés értéke rubelben	Munkások száma
Téglaégetők	3217	9.740,822	33,404
Mész- és gipszégetők . . .	256	2.468,703	2618
Czementgyárak	7	527,360	1384
Asphaltgyárak	3	317,500	192
Üveggyárak	202	7.658,879	14,480
Fayence- és porcellán- gyár	39	1.860,380	4747
Porcellángyár	81	1.534,709	4002
Agyagárugyárak	636	655,064	2221
Salétromfőződék	48	389,755	1563
Fafűrészelő telepek	397	13.900,019	8652
Gyékénygyárak	90	638,580	5380
Építő- és butorárugyárak, valamint parkettgyárak	191	2.632,498	3264
Különféle faárugyárak . .	66	1.698,770	1853
Tróngyárak	5	145,000	225
Vegyészeti és festékgyárak	162	6.598,636	4281
Albumin-gyárak	7	79,000	168

	Gyárak száma	Termelés értéke rubelben	Munkások száma
Hamuzsir és fából való le- párlási termelékgyárak	153	341,106	778
Kátrány- és gyantafőződéek terpentingyártás	1101	1.131,750	2934
Gyufagyárak	239	1.802,090	5249

Az egyes kormányzóságok szerint elosztva e csoportosítás a következőképen áll:

KORMÁNYZÓSÁGOK :

	Gyárak száma	Évi termelés rubelben	Munkások száma
Moszkva	1527	190.494,200	162,701
Szt-Pétervár	741	155.746,900	76,833
Wladimir	458	83.743,200	81,861
Piotzko (Lodz)	1979	60.410,900	35,622
Varsó	385	30.914,800	24,516
Kiev	306	24.444,300	6838
Twer	454	22.108,700	20,538
Kosztroma	885	20.270,500	21,494
Livland	235	20.106,400	12,840
Charkov	435	19.706,400	8141
Orel	481	16.289,400	12,637
Perm	1750	15.001,800	7602
Jaroslav	658	14.351,600	12,186
Odessa (város)	155	13.572,500	3164
Kazán	271	13.453,700	8227
Wjatka	488	12.910,400	11,062
Esztland	16	11.385,200	5526
Nischnij-Novgorod	417	10.394,900	7202
Rjázán	439	9.121,400	10,725
Szimbirszk	192	8.796,100	14,824
Kursk	675	8.780,200	6951
Grodno	627	8.535,500	7904
Csemigov	431	8.213,700	6319
Jekaterinoslav	335	8.058,800	6262
Szaratov	652	7.985,600	8706
Cherszon	128	6.498,000	2345
Kalis	1645	6.260,900	7547

	Gyárak száma	Evi termelés rubelben	Munkások száma
Kaluga	741	5.762,700	3379
Ljublin	517	5.756,400	3824
Nowgorod	233	5.504,900	4409
Tula	276	5.150,000	6502
Samara	576	5.143,200	4736
Podolia	375	5.003,100	3958
Witebszk	514	4.984,400	1847
Tambov	333	4.536,600	7566
Szmolenszk	247	4.496,700	5088
Worones	1280	4.217,200	5568
Pfkoff	385	4.124,100	2347
Orenburg	557	3.733,000	2203
Kercs	36	3.563,000	146
Penza	74	3.528,100	5651
Wollhynia	540	3.137,800	3517
Poltava	258	3.042,000	3077
Asztrachan	171	3.026,400	881
Archangel	1169	2.857,600	2276
Kjelze	175	2.438,100	1706
Beszarabia	130	2.012,800	894
Wologda	149	1.994,100	2281
Minszk	246	1.806,900	1643
Szjedlecz	330	1.763,900	1443
Ufa	152	1.780,300	6502
Radom	148	1.683,200	987
Ploczk	257	1.652,300	1224
Doni kozákság	163	1.405,400	1654
Mogileff	174	1.316,300	1393
Kurland	94	1.257,600	2625
Kowno	151	1.161,500	891
Wilna	91	1.146,000	1024
Olonez	319	952,000	1609
Suwalki	120	684,700	404
Lomsa	50	502,300	295
Tauria	138	204,600	372
Összesen Európai Oroszországban	27,927	909.000,000	685,245

kerek számban.

Ez adatok szerint egy-egy gyárra 32,513 rubel termelési érték és 25 munkás esik. Egy munkás átlag 1325 rubel értéket állít elő, a mi — tekintve a megélhetési kiadásokat — elég soknak tekinthető s arról tesz tanuságot, hogy a gyáripari vállalatok Oroszországban felette jutalmazók.

A gyáripar s általában a termelés jellemzésére vonatkozólag továbbá érdekes adalékul szolgálnak az Oroszország 1881. évi kereskedelmére, kivitelére és behozatalára vonatkozó hivatalos adatok, melyekből kiemeljük itt a következőket:

I. BEHOZATAL.

A/ TÖBB, MINT 1880-BAN.

	1881-ben	Több mint 1880-ban
Só	11.374,067 pud	2.314,297 pud
Hering	5.133,405 «	704,742 «
Egyéb halak	964,359 «	324,170 «
Nyers gyapot	8.217,409 «	3.330,849 «
Indigó	54,886 «	18,144 «
Ólom	1.086,604 «	100,167 «
Szóda	1.738,352 «	18,062 «

B/ KEVESEBB, MINT 1880-BAN.

	1881-ben	Kevesebb mint 1880-ban
Tea	626,274 pud	519,767 pud
Kávé	426,638 «	75,426 «
Olaj	1.078,760 «	373,835 «
Bor	692,779 «	451,898 «
	625,543 üveg	859,219 üveg
Faggyu	370,246 pud	418,814 pud
Dohány	78,517 «	68,950 «
Gyapolfonál	380,605 «	187,814 «
Világító olaj	1.199,188 «	246,370 «

	1881-ben		Kevesebb mint 1880-ban
Feldolgozatlan nyers vas . . .	14.338,463	puđ	548,833 puđ
Vas	6.742,273	«	2.959,792 «
Aczélsinek	939,250	«	2.157,721 «
Gyapju	747,568	«	74,186 «
Selyem	25,765	«	4947 «
Kőszén	109.301,963	«	7.962,817 «
Mozdonyok, mozgonyok, gépré- szek	1.417,947	«	2.597,822 «
Gyapotárúk	70.131	«	21,563 «
Gyapjuárúk	89,046	«	46,144 «
Selyem-árúk	5347	«	2184 «
Vászonárúk	1.422,939	«	643,650 «

II. KIVITEL.

A) NAGYOBB MENNYISÉGBEN, MINT 1880-BAN:

	1881-ben		Több mint 1880-ban
Olajpogácsa	1.718,672	puđ	23,835 puđ
Kender	12.974,036	«	3.382,168 «
Kenderkőcz	1.855,333	«	924,746 «
Len	4.740,283	«	913,287 «
Lenkőcz	280,388	«	90,046 «
Lenfonál	298,055	«	103,380 «
Bőr- és bagaria	19,678	«	3352 «
Csontok	113,795	«	61,822 «
Hanuzsir	63,246	«	26,796 «
Rongyok	881,151	«	135,656 «
Kötélárúk	317,382	«	62,721 «
Durva vászon	6.440,166	arsin	153,722 arsin
Szücs-árúk	91,310	puđ	11,095 puđ

B) KISEBB MENNYISÉGBEN, MINT 1880-BAN.

	1881-ben		Kevesebb mint 1880-ban
Gabona	23.805,073	Cstw.	27,366 Cstw.
Kender- és lenmag	2.468,388	«	214,157 «
Olaj magvak	557,614	«	207,437 «

	1881-ben		Kevesebb mint 1880-ban
Vaj	155,614	pu	31,786 pu
Szesz	623,488	«	871,632 «
Dohány	41,581	«	101,414 «
Czukor	42,954	«	95,322 «
Marhák	684,459	drb.	466,116 drb.
Faggyu	274,785	pu	141,746 pu
Nyersbőrök	351,594	«	6619 «
Gyapju	1.141,017	«	522,656 «
Serte	132,201	«	8792 «
Vas	187,870	«	7.954,44 «
Fa	29.648,180	rub. ért.	3.257,829 r. é.

Ez adatokból kitünik, hogy 1881-ben például nyers gyapotot sokkal nagyobb mennyiségben (33 millió puddal többet) hoztak Oroszországba, mint 1880-ban, de a kész gyapotfonál is sokkal kisebb mennyiségben jött be; miből önként következik, hogy az orosz gyárak a nyers gyapotnak az országban való feldolgozásával többet-többet foglalkoznak: az indigó nagyobbmértvű behozatala is a textil-ipar emelkedése mellett szól, míg az a körülmény, hogy olajat, nyers vasat, vasat, aczélsíneket, mozdonyokat, gépeket, szövött-árúkat sokkal kevesebbet hoztak be, mint az előző években, ez iparágaknak Oroszországban való mind nagyobb fejlődéséről és térfoglalásáról tanuskodik.

Hogy bizonyos nyersanyagokban Oroszországnak kivitele az 1881. évben némileg csökkent, ez ugyan részben a termés csekélyebb sikerét konstatálja, de másrészt az is kétségtelen, hogy az orosz gyárak a hazai nyers-anyagokat nagyobb mértékben fogyasztják és dolgozzák fel. És végül nem érdektelen lehet maga azon adat, hogy 1881-ben $109\frac{1}{3}$ millió pu köszént kellett behozni (8 millió puddal kevesebbet, mint az előző évben); az orosz kőszénbányák gazdagsága és a rengeteg fabőség mellett ez is igazolja a gyárak számának szaporodását és termelésük emelkedését. Ellenben orosz fa 30 millió rubel értékben ($3\frac{1}{4}$ millió rubellel kevesebb, mint 1880-ban) vitétt ki a külföldre.

Ugyan e mellett szólnak az egyes iparágakra vonatkozó egyéb adatok. A pezsgőbehozatal mindinkább csökken és a belföldi pezsgő keresett czikk.

A faolaj behozatala is csökkent az 1881. évben 400,000 puddal.

A ruházati-ipar cikkei pedig, különösen a vászon-neműek, évről-évre kevesebb mennyiségben vitetnek be. 1875-ben még mintegy 3 millió rubel értékű vászon-nemű ment át az orosz vámon, 1877-ben már csak $\frac{9}{10}$ millió értékű, 1881-ben pedig $1\frac{4}{10}$ millió rubel értékű.

Jelentékeny kereskedelmi cikket képez a nemes fém-ipar, melyből 1870-től 1882-ig Oroszországba 129.157,000 rubel értékű hozatott be, ellenben ugyanezen idő alatt 342.605,000 rubel értékű, tehát majdnem három annyi vitetett ki a különféle államokba.

A vámjövedelem 1881-ben 843 millió rubelre rugott, mintegy 19 millióval kevesebbre, mint az előbbi években, mi főleg az új orosz vámtarifában leli magyarázatát, melynek alapján 1880. végén rendkívüli tömegekben érkeztek a még olcsóbb vám alatt előre megrendelt áruk.

A vám-intézmény fönntartása 1881-ben 3.210,400 rubelbe, tehát a brutto bevétel 33 perzentjébe került Oroszországnak; a határőrség és a vámflotilla $4\frac{1}{2}$ millióba került, tehát az összesen befolyt vámilletékeknek csak 90·7%-a került az államkincstárba, míg 1880-ban a bevételnek 92·6%-a maradt meg tisztán az államnak.

Oroszország ki- és beviteli mérlegét az 1880. és 1881-ik évekre vonatkozólag az elébb mondottak teljesebb illusztrálására a következőkben egész terjedelmében közöljük:

A) BEHOZATAL (Oroszországba.)

	Mérték	1880-ban	1881-ben
1. Nyers, tört czukor . . .	pud	1201	988
2. Raffinírozott czukor . . .	«	127	16
3. Tea	«	1.146,041	626,274
4. Kávé	«	500,064	424,638
5. Faolaj	«	1.452,595	1.078,760
6. Bor	«	1.144,677	692,779
7. «	üveg	384,403	259,891
8. Pezsgő	«	1.100,359	365,652
9. Só	pud	9.059,770	11.374,067

	Mérték	1880-ban	1881-ben
10. Sós hering	pud	4.428,663	5.133,405
11. Más halak	«	640,189	964,359
12. Faggyu	«	785,060	370,246
13. Leveles dohány	«	143,354	75,915
14. Vágott dohány és szivar	«	4113	2602
15. Nyers gyapot	«	4.886,560	8 217,409
16. Gyapolfonal	«	568,419	380,605
17. Indigó	«	36,742	54,886
18. Világításra olaj	«	1 445 558	1 199,188
19. Nyers öntött vas	«	14.887,296	14.338,463
20. Hengervas	«	6.416,925	4.831,011
21. Rudvas	«	3.002,602	1.863,860
22. Sinvas	«	282,538	47,402
23. Sínek Bessemer-aczélból	«	3.096,971	939.250
24. Ólom	«	986,437	1.086.604
25. Nyers gyapju, festetlen .	«	391,402	335,472
26. Festett, font gyapju . . .	«	122,722	130,378
27. Műgyapju	«	13,945	6283
28. Nyiredékgyapju	«	293,685	275,435
29. Selyem	«	30,712	25,765
30. Szóda	«	1.720,290	1.738,352
31. Kőszén	«	117.264,780	109.301,963
32. Mozdonyok, géprészek . . .	«	4.015,769	1.417,947
33. Gyapotárúk	«	91,694	70,131
34. Gyapjuárúk	«	135,190	89,046
35. Selyemárúk	«	7531	5347
36. Vászonneműek	érték	2.066,589	1.422,939

rubelekben

B) KIVITEL (Oroszországból.)

	Mérték	1880-ban	1881-ben
1. Buza	Csetv.	6.139,297	8.225,978
2. Rozs	«	5.967,444	4.259,953
3. Árpa	«	1.743,845	2.583,992
4. Tengeri	«	1.417,059	1.538,827
5. Borsó	«	154,183	129,053
6. Zab	«	7.196,339	6.508,263

	Mérték	1880-ban	1881-ben
7. Dara	Csetv.	316,802	257,541
8. Liszt	«	255,048	194,507
9. Egyéb gabona	«	642,422	286,959
Összesen Csetvert		<u>23.832,439</u>	<u>23 805,073</u>
10. Len- és kendermag	Csetv.	2.682,545	2.468,388
11. Repczefélék	«	765,51	557,614
12. Olajpogácsa	puđ	1.694,837	1.718,672
13. Vaj	«	187,551	155,765
14. Szesz- és pálinka	«	1.495.120	623,488
	fok	182.530,091	82.280,462
15. Dohány	puđ	142,995	41,581
16. Tört czukor	«	104,577	1373
17. Raffinrozott czukor	«	34,699	49,444
18. Szarvasmarha	darab	33,944	23,822
19. Juhok, stb.	«	1.106,631	650,637
20. Lovak	«	22,331	23,567
21. Faggyu	puđ	426,531	284,785
22. Len	«	9.591,868	12.974,036
23. Lenkócz	«	1.530,587	1 855,333
24. Kender	«	3.826,996	4.740,283
25. Kenderkócz	«	190,342	280,388
26. Lenzövet	«	14,462	3967
27. Kenderszövetek	«	194,675	298,055
28. Feldolgozatlan bőrök	«	358,213	351,594
29. Feldolgozott bőr és bagaria	«	16,326	19,678
30. Közöséges csont	«	51,973	113,795
31. Nyers gyapju	«	1.663,673	1.141,017
32. Serte	«	130,993	122,201
33. Hamuzsir	«	36,450	63,246
34. Vas	«	8.142,314	187,870
35. Rongy	«	745,495	881,151
36. Kötélárúk	«	254,661	317,382
37. Csomagoló-vászon	arsin	6.286,444	6 440,166
38. Faanyag	érték rubelben	32.906,009	29.648,180
39. Szücsárúk	puđ	80,215	91,310

lme e számok és azok kellő csoportosításából levonható következtetések is sokat jelentenek. Még jobban illusztrálta azokat a moszkvai orosz kiállítás, melyet a világnak irányadó és tekintélyes sajtója — kevés kivétellel — nem tudott eléggé méltányolni, sőt ha említést tettek erről, az ismertetésekben gyakran a gúny- és kicsinylés hangját lehetett fölfedezni.

Pedig a moszkvai kiállítást figyelembe nem venni, annyit tesz, mint a strucz-madár módjára fejünket a homokba temetni, hogy ne lássuk azt, a mi körülöttünk történik! Ez rossz politika volna rossz következményekkel. Nagyon is ki kell nyitnunk szemünket e kiállítás előtt, apróra fontolóra kell venni annak tanúságait, melyekben az igen-igen gazdag.

Makarius, Moszkva városának ősz metropolitája, midőn a kiállítást a művészi pavillonban megnyitá és az első teremben kiállított szent képeknek tömjént hintve, orosz vallásossággal szentelt vízzel locsolá meg a kiállítás falait, a mai korhoz illő jelisével vezette be felavató beszédét. «Az ember munkára születik» (Hiob. 5, 7.) mondá az ősz egyházfő és az irás e szavaiból az következteté, hogy a miként a munka az ember szellemi és testi képességeit kifejleszti, azonképen öregbiti az szellemi és anyagi javait, szebbé, jutalmazóbbá teszi az életet. E szép szavak nagyon igazak itt is, másutt is, mindenütt. De a moszkvai kiállítás által látjuk, hogy helyén voltak e szavak a megnyitásnál. Az orosz nép a szó szoros értelmében meglep bennünket azon óriási erő- és tehetség által, melyet e kiállításon, — részben kissé csiszolva, idomítva, részben nyers természetességében — bemutat. Ez oly erő, melynek kolosszális hatalmát csak akkor fogják nyugaton érezni, ha az művészileg teljesen kifejtve, idomítva, minden irányban értékesítve lesz. Erő, mely azonban már nyers természetességében nagy mértékben imponálni tud, sőt a gyöngébbekben a félelem (a verseny miatti félelem) érzetét keltheti föl. Olyan ez az erő, mint a természetadta gyönyörű hanganyag, mely iskolázatlanul is óriási kincs, de még értéktelen kincs, iskolázva pedig valódi készpénzzé változott kincs-bánya.

Különben azoknak is, kik az 1873-iki bécsi és 1878-iki párisi nemzetközi tárlatokon az orosz ipari termelést figyelemre méltatták, tisztább fogalmuk lehet arról: mily mérvben izmosodott és fejlődött Oroszországban az ipari tevékenység.

Nyugaton és nyugattól innen ugyan az a vélemény van elterjedve, hogy Oroszország ipari belterjes fejlődését a magas védvámok idézik elő és ezért Oroszország ipara a külföldre nézve nem lehet veszedelmes. Mert — így fűzik tovább gondolataikat bizonyos körök — az orosz ipar a védvám által fejlesztett üvegházi növény és mihelyt a védvám ledől (s az üvegház megszűnt), a mesterségesen tenyésztett növényzet is elsalnyul. Tehát az orosz ipar versenye nem lehet veszedelmes. Pedig az eféle okoskodás ismét olyan struccmadár-féle politika. Mert a védvám igen is alkalmas ez ipart nagygyá fejleszteni. De mihelyt ez ipar óriási mértékben megizmosodott — a miben az oroszok nagy hazafisága jelentékenyen támogatja — jöhet azután szabad kereskedelmi politika, kisebb megrázkódtatások, stb., de ez a nagyiparnak érezhetően ártalmára lenni nem fog. Kézhöz elő talán némi válságot, de a továbbfejlődés alapját megingatni nem fogja. És ha egyelőre csupán csak ez óriás ország belszükségletének fődözésére irányul az ipartelepek törekvése, e törekvés teljes érvényesülése után nincsenek kizárva a kiviteli aspirációk, sőt a belterjes fejlődés által ezek részben föltételezvek.

Az ipari terjeszkedésnek egyik támaszát képezi újabb időben a népesség roppant szaporodása is. A legújabb összeállított statisztikai kimutatások szerint ugyanis az utóbbi tíz évben a nagyvárosokban a lakosság rendkívül gyarapodott. Egész Oroszország lakossága tíz év alatt tízenöt millióval szaporodott. Az arány tíz év előtt és ma a következőleg áll:

	1870-ben :	1880-ban :
Európai Oroszország lakossága	65.991,910	75.604,788
Lengyelország	6.078,564	7.219,077
Finnország	1.732,621	2.028,027
Kaukázus, Szibéria és Közép- Ázsia	11.767,551	15.186,456
Összesen:	<u>85.570,646</u>	<u>100.038,348</u>

A mi pedig a nagyobb ipari városok lakosságának emelkedését illeti, azt a következő adatok jellemzik:

	1870-ben :	1881-ben :
Szt.-Pétervár lakossága	667,000	927,000
Varsó «	271,000	401,000
Odessa «	127,000	198,000
Kiev «	82,000	167,000
Charkov «	65,000	107,000
Cherson «	46,000	128,000
Lodz «	38,000	80,000
Jelisavetgrad «	32,000	63,000
Dünaburg «	25,000	52,000
Helsingfors «	28,000	45,000
Moszkva «	520,000	750,000

E statisztika is fontos támpontot képez a munkaerők gyarapodása és fölhasználása és az ipari termelő-erő fokozatos emelkedésére nézve. A mi speczialiter Moszkvát, az orosz ipar metropolisát és a nemzeti kiállítás székhelyét illeti, e város ipari erejének jellemzésére álljanak itt a következő számok: Moszkvának van (nem egészen megbízható, mert régi adatok szerint) 816 gyára 74,000 munkással és 91.500,000 rubel forgó tőkével; ezek közül 122 gyapju, 28 posztó, 32 gyapot, 47 karton, 19 selyem, 16 cukor, 15 bőr és 28 szeszgyárral. Moszkva kereskedelmének jellemzésére legyen elég fölemlíteni, hogy 1875-ben e város 95 millió 382,000 rubel értékű árut és iparcikket importált külföldről, nagyobb kereskedéseinek száma 21,000-re, kézműves-műhelyeinek száma az 1882-iki adatok szerint: 9688, pénz- és hitelintézete 70 van.

És mivel még az általánosságoknál vagyunk, hogy egy nem csekély fontosságú kérdéssel mindjárt itt tisztába jöjjünk, föl kell említenünk, a mit Markovnikov tanár, a kiállítási ujság szerkesztője mindjárt a kiállítás elején fájdalmasan kiemelt, hogy az a töméntelen kincs, a mit az orosz nagyipar e kiállításon összehalmozott, tulnyomó része külföldi inspiráczióknak, más idegen országok intelligens erőinek befolyása alatt keletkezett, a menyiben az itt megtelepedett nagyiparosok között sok a külföldi, a hazai vállalatok igazgatói, vezetői, vegyészei, gépészei, mérnökei, sőt részben tőkéje is szintén külföldiek. De ez természetes is. Minden iparfejlesztés kezdete azok által irányoztatik, a kik már

magas fokon álló iparos-államokban képeztettek és kvalifikáltattak. Hogy egy közelfekvő példára utaljak: nem így van-e ez nálunk Magyarországon is? Az ipari szakintézetek nem teremnek a földből. Egy generáció kell, míg egy nemzet a szakképzés terén is teljesen etablirozza magát s addig, míg saját szakiskolái nincsenek, nem is tehet egyebet, mint hogy az alkalmas szakerőket onnan veszi, a hol ezek fölös számban vannak: a nyugati iparállamoktól. De habár ezek az erők külföldiek is, és tudományuk, képzettségük, gyakorlatuk is külföldön fejlődött; az, a mit idebenn alkotnak, teremtenek, az Oroszországé marad és Oroszországnak fog búsán kánatozni . . .

AZ OROSZORSZÁGI
IPAROS-KONGRESSZUS.

AS OROZSZA

IPAROS-KONGRESSZUS.

Hogyan fejlődik Oroszországban az ipar s főleg a nagyipar, arra nézve bizonyosságul szolgál a legutóbbi oroszországi kiállítás alkalmával Moszkvában tartott iparos-kongresszus, melyen az érdekelt iparosok és nemzetgazdák a nemzeti ipar érdekében már hangos követelésekkel állottak elő. Oroszország iparosainak ez volt az első kongresszusa s bár a kezdetlegességet e gyűlés összealkotásában és szervezetében a művelt európai nyomban megismerhette, annak lefolyása és tárgyalásai sok oly érdekes mozzanatot tartalmaztak, melyekből némi tanúságot vonhatunk le az iparában oly nagy mérvben megizmosodott orosz nemzet közzgazdasági viszonyaira vonatkozólag.

E kongresszus eszméje — Szibériából ered. Szanta-Donati Demidov herceg, Szibéria egyik legnagyobb iparosa, mint az orosz kereskedelem támogatására alakult egyesület elnöke, hívta fel az ország elsőrendű kereskedőit és iparosait e kongresszus rendezésére.

A kongresszus Moszkvába hivatott össze, július 1—13-ára és a nemesi kaszinóban tartatott meg mintegy 130 előkelő iparos, kereskedő, tanár, tudós és iparbarát jelenlétében. E csekélynek nevezhető részvét okai némelyek abban gyanítják, hogy a rendező-bizottság a részvételi díjjal fejenként 5 rubelben állapította meg.

A résztvevők között a moszkvai Kitajgorod némely tipikus alakja tűnt fel; ott volt néhány előkelő gyáros, Moszkva városának civil-kormányzója, néhány hölgy, több egyetemi tanár és tudós. A kongresszust a császár öccse: Alexej Alexandrovics, mint a gyűlés védnöke nyitotta meg, ki apjának hatalmas reformjaira hivatkozva, kiemelte, hogy ezek az iparra és kereskedelemre nézve sem maradhattak befolyás nélkül. A moszkvai nemzeti kiállítás az orosz iparnak minőségileg, az államstatisztikai adatok ugyanannak mennyiségileg való jelentékeny gyarapodását és emelkedését

jelentik. De van még elég akadály és baj, melyeknél fogva az orosz ipar nem fejlődhetett eléggé és fölhívja a kongresszust, hogy e bajokat földerítvén, az azok elhárítására vonatkozó eszközöket jelölje meg, hogy az orosz ipar a nyugat-európai államok nagyiparával versenyre kelve, helyét az ország határain belül és kívül megállhassa. A javaslatokat ajánlja a kormány elé terjeszteni és reméli, hogy azok nem lesznek eredmény nélküliek. A maga részéről sok szerencsét és sikert kívánt a tárgyalásokhoz, melyeket egész Oroszország figyelemmel és érdekekkel kísér.

E mély hatást keltett megnyitó-beszéd után a kongresszus elnökevé Dolgorukov herceg, Moszkva katonai kormányzója választatott. Alelnökök lettek Tretjakov S. M. Moszkva volt polgármestere és Beer A. M. a kiállítás főbiztosa; jegyző Loránszky A. M. Ezután a kongresszus több szakosztályra oszlott, melyek a kongresszus tárgyalásait előkészítették. Ezek közül kiemelendő a gyáripari-, házi-, ipari-, kereskedelmi- és posta-távírda-, pénzügyi-, közlekedési-, a statisztikai- és szakoktatási szakosztályok, melyek mindegyikének külön elnöke volt.

Az általános vitában több szómonk esetelte azon bajokat, melyek az ipar nagyobb mérvű fejlődésének útjában állanak. Nagy hatást keltett Mendeljev tanárnak a czár öcsésének jelenlétében tartott szabadelvű beszéde, melyben a kormány ellen fordulva, kijelenté, hogy míg az ipar és kereskedelem ügyét a pénzügyminiszterium és nem egy önálló ipar- és kereskedelmi miniszterium intézi, addig nagyobb mérvű haladásról szó nem lehet. Mendeljev (a szt.-pétervári egyetemi tanárok között a legnépszerűbb és legékesebben szóló) végre részletesen esetelte az ipari- és technikai szakoktatás hiányait, keserves panaszokba tört ki az iparos társadalmi állásának kevésre becsltetése fölött, s fájdalmasan emlité föl, hogy az orosz ifjuság leginkább a hivatalnoki pályára felé fordul és nem méltányolván az ipar terén szerethető tekintélyes és jövedelmező állást, az ipartűzők sorában a műveltebb és képzettebb egyének csak kisebb számban fordulnak elő.

Utána Tschuprow, a moszkvai egyetem Demosthenese, s a nemzetgazdaságtan tanára lépett a szószökre. E fiatal tudós négy év előtt lett egyetemi tanár és beiktatása előtt megesküvék, hogy a végtelékig fog küzdeni az orosz vasutársulatok és közlekedési

vállalatok ellen, melyeket az orosz gazdasági haladás legnagyobb ellenségeinek tart. Beszédében újból igen élesen kelt ki e vállalatok hiányai ellen és sajnálattal konstataálta, hogy Oroszország — bár 20,000 verstnyi vasuta és 100,000 verstnyi távirdája van — ezek által ma sem tudott jelentékenyebb eredményeket elérni, mert a kereskedelmi törvényhozás a százados hagyományok utvesztőjében ezeket máig sem tudta a nemzet valódi közgazdasági érdekeinek megfelelő módon értékesíteni.

A részletes tárgyalások folyamán nagy élénkséget keltett a naphta-kérdés vitatása. Mint a szónokok (Bary, Elsnitz, Ragosin, Mendeljev) konstataálta, a naphta-ipar Oroszországban az utolsó 5 év alatt sokkal nagyobb lendületnek indult, mint Amerikában, s az orosz petroleum utáni kereslet a bel- és külföldön napról-napra jobban emelkedik. Az amerikai petroleumra 55 kopek behozatali vám van egy pud után kivette, minek következtében az mind kevesebb dimenzióban kerül Oroszország piacaira. De a szállítási díjtételek a naphtára Oroszországban roppant nagyok, mert Bakuból és Pennsylvániából — a fő-naphta-forrásokból — az orosz fővárosig 20—30 kopekbe kerülnek pudonként. Bakuban egész naphta-lengerek vannak, melyeknek kiaknázása véghetetlen vagyont jelent. Óriási iparrá lehetne ezt fejleszteni, mert a mit egy napon át felszednek, azt a források egy éj alatt visszapoltolják. A nyers naphtát főleg azért is lehetne sikerrel nyugatra exportálni, mert abból petroleumot, kocsikenőcsöt és benzolt egyaránt különö minőségben lehet előállítani.

Egy másik szónok: Elsnitz — a nyers naphta-kivittet rabló-gazdaságnak tartja és bebizonyítja, hogy a feldolgozott, illetőleg a naphtaból nyert zsiradékokért háromszor annyit lehet bevenni, mint a nyers-áruért. Különösen az orosz kenőcsolajok örvendenek külföldön roppant keresletnek, mit eléggé bizonyít azon adat, hogy e czikkből csupán Franciaországba 1879-ben 800,000, 1880-ban 2 millió, 1881-ben már három millió pudot vittek be.

Mendeljev tanár, ki e kérdés tanulmányozására két év előtt a kormány által felkérített, konstataálja, hogy az orosz naphta-ipar csak annyiban áll az amerikai mögött, a mennyiben ennek

olesó tőke, kitűnő technikai készülékek és még ilesőbb közlekedési eszközök állanak rendelkezésére. Egy pud naphta a forrásnál Amerikában 20, Bakuban 7 kopek; az amerikai nyers petroleum 60% petroleumot és 10% kenőcsöt tartalmaz; az orosz naphtaolajban ellenben 40% petroleum és 40% kenőcs foglaltatik s mivel a kenőcs négyszer annyit ér, mint a petroleum, látható, mennyivel áll felette az orosz nyersanyag az amerikainak. Végre elhatározatott a következőket a kormánynál kérelmezni:

1. a külföldi petroleum tovább is az eddigi behozatali vám alatt tartassék;

2. a kormány a naphta-ipar kizsákmányolását egész Oroszország területén föltétlenül engedlje meg és semmi tekintetben se akadályozza;

3. e cél minél teljesebb elérése végett alakittassék egy naphta-bank;

4. a szállítási tarifák ez iparág szempontjából és javára revideáltassanak és módosítottassanak;

5. Oroszország naphta-termelő vidékei egyenlő jogokban részesíttessenek.

A postai szállítások terén sok tekintetben ázsiai állapotok vannak Oroszországban; az ipar és kereskedelem érdekében tehát a kongresszus a következőket kérelmezte a kormánynál: hozassék be az utalványozási és utánvételi rendszer; engedtessek meg, hogy 15.000 rubelnél többet tartalmazó pénzes-levelek és 5000 rubelnél nagyobb értékű tárgyak is postán szállíttassanak; hogy az aranypénz egész értékében fogadtassék el; hogy az átvevőnek a postánál és a vámházaknál ne kellessen aláírását sok költség- és idővesztegetés fejében hitelesíteni; hogy a postán a gramm-súly hozassék be; hogy minden rendes vasuti személyszállító-vonat posta-vonal is legyen, s hogy a legalább 300 rubel értékű küldeményeket a levélhordó házhoz hozza; hogy a bérmentellen levelek ne semmisíttessenek meg, hanem tovább viteszenek; hogy a posta értékpapírok szállítását is, mint értéket eszközölje.

A nyers-vas behozatalának kérdésével már két évvel ezelőtt a bányászok egylete foglalkozott, de siker nélkül. A mostani kongresszus újból fölvette e kérdést és életbevágó, költséges reformokat követel. A roppant állami szubvenczióval támogatott és állami szállításokkal elhalmozott vasuti gépgyárak ugyanis eddig legnagyobb részét külföldről hozatták az általuk feldolgozott nyers-vasat és az óriás kiterjedésű vasuti hálózat legnagyobb részének sinei szintén külföldről, főleg Nyugat-Európából kerültek és pedig olcsóbban, mint az oroszországi vaskohókából való hasonló anyag. Ez a gazdálkodás békítőlag hatott az orosz nyers-vasipar fejlődésére, melynek helyzete topografiai fekvésénél és az említett orosz kohók távolságánál fogva is nagyon megnehezült. A kongresszus gyökeres javaslatokat követel. Mindenekelőtt a külföldi nyers-vasra pudonkint 25 kopek vámost kér, továbbá követeli, hogy az oroszországi igen jelentékeny és nagyban értékesíthető vaskohók az említett vasutépítő-, sín- és mozdony-gyártó telepekkel előnyös vasuti hálózat által kapcsolatba hozassék és esetleg, hogy e kohók közelében hasonló nagyobb vasuti gépgyárak létesíttessenek, melyeknek kizárólag orosz nyers-vasat lehessen feldolgozni. A vasiparra kiható e fontos intézkedést a kongresszus még azért is sürgeti, mert szerinte háboru esetén a külföld könnyen zárható el Oroszországtól és megeshetik, hogy a jelenlegi rendszer mellett Oroszország még a legszüükségesebb sinjavításokat sem eszközölhetné. Tehát nemcsak nemzetgazdasági, hanem sztratégiai szempontok is követelik a jelzett reformokat.

Sokat foglalkozott a kongresszus a cukor-kérdéssel. Oroszországnak sok tekintélyes cukorgyára s a cukoriparban nem jelentéktelen kivitele is van. A folyton növekvő accise követelkezésében azonban a cukor az elmúlt évben 50, sőt 100%-tal is emelkedett árban. Ez abnormis helyzet, főleg Oroszországban, hol minden második ember teát iszik, s a cukor egyik fő-fogyasztási cikk. A kongresszus tehát nem tartja elegendőnek, hogy a kormánynál a cukoradó leszállítását sürgesse, hanem a

ezukoripar kiterjesztésére is gondot fordított s behatóan foglalkozott annak főleg a Transkaukázusban való meghonosításával. Transkaukázus klímája és talajviszonyai ugyanis felette kedvezők a cukorrépa termelésére, a szorgó pedig — egy a cukorrépához hasonló, kiváló cukortartalommal bíró növény — már most is nagy mértékben tenyészik. Paluschkevitsch, ki a kormány megbízásából majdnem 8 évet töltött e kanaánszerű vidéken, azt tapasztalta, hogy a tatárok a szorgó-növényből már most is igen jóminőségű cukrot készítenek, ép úgy, mint Délamerikában a cukornádból. Transkaukázus oly gazdag e növényben, hogy ha ott a kormány támogatása mellett néhány cukorgyár keletkezne, a francia és angol versenyt Persiából is egészen ki lehetne szorítani. A kongresszus ez értelemben írt föl a pénzügyminiszteriumhoz és az újonnan létesítendő transkaukázusi gyárakat az első 6 évben a cukor-accis alól felmentetni kéri.

A vasutak szállítási díjtételei is szigorú revízió tárgyát képezték. Különösen a kőszén- és tufa tulságos drága szállítása ellen keltek ki a gyárosok. A kongresszus a kormányt a tarifa-politikának az ipar fejlődése szempontjából leendő megváltoztatására és a távirdák szaporítására részletes emlékiratban kérte föl.

A vasuti kérdésben fölmerülő egyéb számos sérelemnek tárgyalásába a kongresszus nem akart bocsájtkozni. Mindössze is azt követelte, hogy a vasutak ép úgy, mint a posta és távirda, állami kezelés alá vétessenek, illetve, hogy azok igazgatása központosíttassék. Kérték továbbá, hogy a vasutvonalok IV. osztályu kocsikkal gyarapíttassanak főleg a munkásokra való tekintettel s hogy a IV. osztályon a személyszállítási díj fejenként és versenkenként legföljebb $\frac{3}{4}$ kopekbe kerülhessen. E határozat a mezőgazdasági munkások szempontjából is kiváló fontossággal bír.

Ugyancsak a mezőgazdaság érdekeit egyeztették össze az ipar érdekeivel a mezőgazdasági gépeknek behozatalára vonatkozó kérdésben. Sokan a külföldi mezőgazdasági gépeknek vámmentes behozatala ellen keltek ki, főleg azon szempontból, hogy az orosz mezőgazdasági gépgyártás hatalmasabban fejlődhessen. Mások — és pedig az értekezletnek csekély többsége — viszont azon nézetnek hódolt, hogy a mezőgazdaság fejlődése érdekében a gépek minél nagyobb terjedése felette kívánatos levén, miután az orosz mezőgazdasági gépipar a nélkül is elég versenyképes, a külföldi mezőgazdasági gépeknek vámmentes behozatala továbbra is fönntartandó. E kérdés nagy vitát idézett elő és ugy a gyári szakosztályban, mint a teljes ülésben az említett határozat alakjában csak 2, (16—14 ellen), illetve 6 (52—46 ellen) szótöbbséggel ment keresztül.

Nagyérdekű tárgya volt a kongresszusnak az iparszervezet kérdése. Mindenekelőtt a börzei bizottságok reformjával foglalkozott a kongresszus, majd a most fennálló kereskedelmi képviselőket elavultnak és elégtelennek jelezte, mert ez utóbbiaknak még azon jog sincs megadva, hogy a kormánynak iparkérdésekben javaslatot terjesszen elő. Tehát kereskedelmi- és iparkamarák létesítését sürgette a kongresszus és pedig olyformán, hogy az ezekbe való választásoknál a kis- és nagyiparosok és kereskedők egyenlő jogokban részesüljenek. A kereskedelmi és iparkamarák az ország főbb kormányzóságai szerint, nagyobb kerületekre kiterjedőleg létesítendők. E kamarák feljogosítandók, hogy az ipar és kereskedelem érdekeinek előmozdítása szempontjából időről-időre kongresszusokat hívhassanak egybe s ennek határozatait a miniszterium elé terjeszthessék. Különösen hangsúlyozza a kongresszus egy külön orosz kereskedelmi-, ipar- és mezőgazdasági miniszterium létesítésének elkerülhetlen szükségességét.

Végre a mi a külön ipartársulatokat illeti, a kongresszus sürgetőleg kérte a kormányt, hogy engedtesse meg minden város önálló iparosainak, hogy az ipar és az iparosok közös

érdekeinek előmozdítása végett a szabad társulás alapján külön iparegyleteket vagy ipartársulatokat alakítsanak és ezeknek adassék meg az a jog, hogy határozataikat a kormány elé terjeszthessék és azok végrehajtását tisztelettel kérhessék.

A napirend tárgyai közül utoljára említem föl azt a kérdést, mely meggyőzhet bennünket arról, hogy Oroszországban ma már az iparnak nemcsak belterjes, hanem külterjes fejlődéséről is gondolkodniuk. Nem elégednek meg immár az ipartermékeknek Oroszországban való terjedésével, hanem a kivitel rendszeresítését is követelik.

Első sorban a konzulátusok ellen törtek ki a panaszok. Az orosz konzulátusok — így szólt az előadó — sem Európában, sem Amerikában, Ázsiában és a Keleten nem törődnek az orosz ipar érdekeivel és eddig semmit sem tettek az orosz termelők czikkeinek az illető világrészek fogyasztói közt való elterjedése és térfoglalása érdekében. Különösen kárhoztatta az előadó a török konzulokat és sajnálattal konstatalta, hogy Törökország kereskedelem-politikai tekintetben Oroszországgal nincs összeköttetésben, hogy Oroszországnak alig van ide csekély kivitele, holott hivatva volna Törökországot állandóan megnyerni és Franciaország, Anglia, Ausztria-Magyarország és Németországot ha nem is egyszerre, ha nem is egészen, de legalább is jórészen és nemsokára a török piacokról leszorítani . . .

Hogy ez a jámbor óhajtás meg is valósuljon, a kongresszus szükségesnek tartja, miszerint mindenekelőtt a közönyös konzulok helyeikről elmozdittassanak és életrevalóbbakkal helyettesítsenek; továbbá, hogy a 20 év óta nem revideált orosz-török vámtarifa az orosz ipar kiviteli aspirációinak megfelelőleg módosíttassék, hogy jóra való, élelmes ügynökök és kereskedők küldessenek Törökországba az ottani szükséglet és fogyasztás tanulmányozására és végre hogy ez ügynökök tanulmányainak eredménye az orosz iparosokkal közöltessék és azon czikkek megjelöltessenek, a melyek már ma kivitelképesek és fogyasztókra találnának, majd azok, melyek könnyen kivitelképessé tehetők, illetőleg bő keresetre számíthatnának.

De Törökország nagyon csekély terület az orosz ipar számára. A továbbra elfoglalandó piacokul ki van szemelve, mint már említettem Persia, továbbá China és Turkesztán. Dr. Pjaseczky, a híres chinai utazó kizárólag oly czélből járta be Chinát, hogy ott a legkelendőbb czikkekből teljes gyűjteményt állítson egybe és ezt az orosz iparosokkal megismertesse. Az orosz ipar már eddig is némi tért foglalt Chinában és Turkesztánban, de a kivitel kellő mérvű fokozása végett a kongresszus föltétlenül szükségesnek tartja, hogy mindenekelőtt az orosz birodalom keleti részének vasúthálózata China felé jobban kiterjesztessék, s hogy az orosz iparczikkeknak Chinában való megismertetése, terjesztése (esetleg ajándékképen való kiosztása által is) és megkedveltetése végett időről-időre kellően felszerelt orosz expedíciók indíttassanak a mennyei birodalom minden részébe...

Ime, ezekből fogalmat lehetne szerezni Oroszország ipari törekvéseiről. A kongresszus tanácskozásaiából érdekes tanúságokat is lehet levonni. A szakférfiaknak, kik a gazdasági fejlődés iránt érdeklődést tanúsítanak és figyelemmel kísérik az államoknak általában a létért és különösen a jólét megteremtése körül kifejtett anyagi harcát: vonják le az itt felhalmozott nyers anyagból a tanúságos következtetéseket. Én nem vagyok arra hivatva. Csak érzem és látom, hogy a hátunk mögött is keletkező ipar ránk és iparunk kiviteli törekvéseire sem maradt érzékeny nyomok nélkül. Mert Oroszország ipara pár év alatt emelkedett mai óriási erejére; Oroszország kezdi gondját viselni ez iparnak és utakat, módokat jelöl meg annak gyarapítására, más államokban való meghonosítására nézve; ez utak, módok, a fejlesztésre és kivitelképesség emelésére vonatkozó eszközök fokozatosan értékesítettetni fognak, s az a rengeteg mennyiségű kincs, mely az eddig parlag vidékeken, távoli tartományokban, az orosz óriási terület minden zugában ma még csak nyers erő, kiaknázatlan, érintetlen, szűz kincsesbánya: a közlekedési eszközök kifejlesztése után lassankint készpénzre fog fölváltatni, fokozatosan értékesítettetni. Serény munka közben pedig Orosz-

ország ipara lassan és észrevétlenül mindinkább terjed és fejlődik a jelenben és jövőben; és ha a kormány a hivatott szakferfiak javaslatait tekintetbe veszi, kívánságaikat teljesíti és az ipart nemcsak az állam fejős-tehenének tekinti, hanem oly állandó adóforrásnak, melyet tulfeszíteni nem szabad: akkor — nem mulik el egy-két évtized és a világ fölött uralkodó hatalmas iparállamok meglepetéssel fogják tapasztalni, hogy a hatalmas orosz kolosszusnak alig méltatott ipara is kolosszszá fejlődött és — uralkodik az általa közgazdasági tekintetben is meghódított félvilágon . . .

A MOSZKVAI KIÁLLITÁS.

A MOSKVAI KIALLIAS

A Petrovskij-part felé vezető uton van a kiállítás elhelyezve. Az épületek 23 hektárnyi területet foglalnak el, tehát sokkal többet, mint akármely eddigi külföldi országos kiállítás. A fő-épületet egy óriási körönd képezi, mely osztályokra és csoportokra felosztva, a kézmű- és műipar több csoportjait foglalja magában. A körönd közepén csinosan parkirozott kert, s ebben zenekar van. Két hatalmas szárnyépületben van elhelyezve (jobbról) a képzőművészet és a sokszorosító-ipar az irodalommal, balról a gőzgépek, nehezebb gépek, vasut- és hajóépítészet, torpedó-gyártás, stb. Az udvarban 14 nagyobb épület és pavillon és 56 kisebb pavillon van csoportosítva, de az utóbbiak között is vannak oly diszes épületek, melyek 10,000—40,000 rubelbe kerültek.

A főépületek építési költségei (mindenütt vasszerkezettel találkoztunk), három millió rubelbe kerültek. A kiállításon kevés az árnyék, kevesebb az élőfa. Az egész területen csak egy vendéglő van, melyben az első bankettnek terítéke ötven rubelbe került. Husz-harmincz rubeles bankettek nem tartoznak a ritkaságok közé. A vendéglő naponta 200 vedro (akó) sört és 70 vedro palaczkasört ad el. Bevétele az első napon meghaladta a 21,000 rubelt.

A belépti-jegy háromféle. Köznapokon 30 kopek, vásár- és ünnepnapokon 15 kopek, hétfőn (a mennyiben e napon ünnep nincs) egy rubel. A látogatók átlagos száma 2500, de a 4—500 látogató, a kedvező idő mellett rendes, míg vasárnapokon 38,000 látogató is volt már.

A kiállítás udvarán egy csinos dalsarnok is van, melyben hangversenyek és tudományos felolvasások is rendeztetnek belépti-jegy mellett. E sarnok körülbelül 1200 személyt fogad be.

A rendezés élén Moszkva városának fő- és polgári kormányzói

állanak. Ezenkívül a folyó ügyeket egy kiállítási bizottság vezeti, melynek élén egy főkormánybiztos és több titkos tanácsos áll; az egész kiállítási ügy a pénzügyminiszterium felügyelete és ellenőrzése, hivatalnokainak közreműködése mellett áll. Minden csoportnak külön rendező-bizottsága — egy elnökkel és 1—2 alelnökkel — van.

A jury-t 240 egyén képezi. Ezek felét a pénzügyminiszterium több szaktestület meghallgatásával nevezte ki, felét pedig a kiállítási rendező-bizottság választotta. Egyes csoportokban és főleg az időleges kiállításokban (kertészeti-, virág-, szarvasmarha-, juh-, kutya-kiállítások) a jury már rég befejezte munkálatait. A jutalmak arany-, ezüst-, bronz-érmekből és dícsérő-oklevelekből állanak. Az érmek az állam költségén készülnek.

A csoportbeosztás a következő: I. Képzőművészet. II. Tudomány-irodalom, oktatásügy, fényképészet, irodalom. III. Mezőgazdasági termények. IV. Bányászat és kohászat. V. Szövő-ipar és pedig selyemgyapju-, vászon-, posztófonalak, stb. VI. Fém- és nemes fémipar, u. m. vas-, cziuk-, sárgaréz-, réz-, aczél-, bronz-, arany- és ezüstipar. VII. Kézműipar, u. m. szabó-, czipész-, lakatos-, esztergályos-, könyvkötő-, csipke-, butor-, szűcsipar stb. VIII. Gépipar, építészeti eszközök. IX. Kertészet. X. Házi állatok, szárnyasok. XI. Háziipar. XII. Hadászat és tengerészet, katonai élelmezés és ruházat. XIII. Egészségügyi osztály s a vereskereszt. XIV. Finnland és speciális kiállítások.

A katalógus tisztán orosz nyelven jelent meg, a minthogy általában a feliratok, stb. tisztán oroszok. A katalógus kiadásában meglehetősen ügyes rendszert találtam. A megnyitás napján ugyanis kész volt a bejelentések alapján szerkesztett kiállítási név- és tárgymutató; mihelyt azonban a berendezés teljes és befejezett lón, a katalógus a létező kiállítási csoportok, tárgyak és kiállítókhöz képest újabb, javított és megfelelő kiadásban jelent meg. Így minden igény ki van elégítve, idejekorán is volt katalógus és jó katalógus is van.

A felügyeletet egy 200 emberből alakult czivil-társulat eszközözi, melynek tagjai fejenként átlag 45 rubelt kapnak minden hónapra. E társulat különben jelentékeny kaucziót tett le a moszkvai kereskedelmi testületnél és ez által a kiállítókat is megnyugtatta. A felügyelők egyenruhában vannak.

A kiállítók száma a 70.000-et valamivel túlhaladja, (Triestben $3\frac{1}{2}$, Nürnbergben $2\frac{1}{2}$ ezer kiállító van.)

A gyakorlati kérdések egész sorát tárgyalják a kiállítással kapcsolatos kongresszusok. Volt tarifa-kongresszus (a belföldi iparcikkek olcsó szállításának előmozdítása érdekében), erdészeti állatvédő- és főleg ipar- és kereskedelmi-kongresszus.

A kiállítás tanúságainak hozzáférhetővé tétele szempontjából az iskolák s főleg a magasabb tanintézetek növendékei díjmentes beocsáttatást nyertek. A nagyobb gyárak munkásait pedig főnökeik érdem szerint 1—2 rubellel megajándékozták és azok ünnepnapokon tömegesen zarándokoltak a kiállítás megtekintésére.

A rendező-bizottság tagjai és a bírálók igen csinos jelvényt viseltek óralánczukon, melybe a tulajdonos neve is be volt vésve és mely a kiállításba való belépő-jegyül is szolgált.

Mind e vonásokkal általános és külső képét akartam a kiállításnak és szervezetének megismertetni. Alább rátérek a kiállítás belső tartamának és értékének ismertetésére.

Itt azonban, hogy a külsőségekre ne kelljen többé visszatérnem, meg kell jegyeznem mindenekelőtt, hogy a kiállítás előkészületei már három év óta folytak és az eredetileg II. Sándor csár 25 éves jubileumának ünnepére volt tervezve. Mindemellett igen sok jelentékeny gyáros nem bízott a kiállításban s mint beavatottak állítják, az, a mi a kiállításon volt, negyed részben sem képviselte azt, a mit Oroszország ipara termelni képes. Ezt tehát minden ismertetésnek és bírálatnak előre kell bocsújtani.

Továbbá meg kell említeni, hogy a mint a kiállítás maga, úgy a rendezés is azt a benyomást teszi, mintha egy kolosszális erőt látnánk magunk előtt, mely még nincs kellőképp idomítva és művészileg kidomborítva. Így abszolúte semmi sem történt a kiállítás látogatottságának előmozdítására. Vasúti kedvezményjegyek, plakátok, felhívások, reklám a sajtóban, mindez ismeretlen dolog. A 600 oldalra terjedő katalógusnak összesen nyolcz oldal hirdetése volt. S maga a város is ugyan 60.000 rubelt költött a rendőrség megerősítésére, de például a bérkocsisok rendszabályozására nem gondolt és így az idegen ki volt téve az isvoscsik önkényének. Ha nem alkudott meg vele, kért tőle 5 rubelt

is egy utért és köteles volt megfizetni. Mindez nem a legjobb benyomást tette az idegenre s nem igen emelte a kiállítás iránti lelkesedést.

A kiállítás rendezői nem törődtek annak anyagi sikerével, maguk a kiállítók sem, mert a legtöbb — eltekintve némely élelmesebb kisiparostól, — csak azért állított ki, hogy megmutassa, mit tud, de arra, hogy üzletet csináljon, nem igen gondolt, mert képviselőt sem tart. Jellemző, hogy voltak oly kiállítók is, kik árjegyzékeiket is pénzért árulták.

Mindez pedig azért volt így, mert a kiállítás szervezete is kezdetleges s a jövedelem hováfordításának meghatározott célja kezdettől nem volt. S az az ország, mely a moszkvai megváltó-templom tornyainak aranylemezekkel való befödésére 25 millió rubelt áldozhatott, egy országos nemzeti kiállításra is áldozhat néhány milliót!

A KIÁLLITÁS FŐBB CSOPORTJAI.

A KIVÉLTÁS FŐBB CSOPORTJAI

Az egyes iparágak tanulmányozására az osztrák földmivelési-, ipar- és kereskedelmi miniszterium kiválóbb szakférfiakat küldött ki, kik tapasztalataik és tanulmányaik eredményét ugyanazon miniszteriumnak hivatalos lapjában, az «Austria»-ban tették közzé. Sem ez adatokat fölhasználni, sem e nyomokon haladni nem érezhettem magamat hivatva. Közönségünk ugyan felette érdeklődhetik az orosz iparágak állása és terjedelme iránt s a szakértők avatott ismertetése talán bővebb tájékozást, sőt tanúságokat is nyújtott volna, de én — mint laikus és szemlélő — kénytelen voltam mindenütt tisztán az általános jellemzéseknél megmaradni s az alábbi fejezetekben felsorolt iparágakat nem úgy, a mint ma talán Oroszország kereskedelmi mérlegében állanak, hanem úgy, a mint a moszkvai kiállításon képviselve voltak, általánosságban bemutatni.

Előre kell bocsájtanom, hogy egyes iparágak, mint például a butor-asztalosság, a szoba-dekorációk, a hangszerkészítő-ipar, a csont-ipar, az irodai eszközök gyártása, stb. stb., általában pedig az alacsonyabb színvonalon álló kézműipar gyéribben volt képviselve s a kiállított kézmű-tárgyak minősége sem áll arányban az alább részletesebben ismertetett iparágakéval.

Ellenben voltak oly izmos és kifejlett iparcsoportok, mint például a papír-ipar, fénykép-írás, kocsigyártás, stb. stb., melyekre — az adatok elégtelenségénél fogva — nem terjeszkedhettem ki. Ezekre nézve tehát szives elnézést kell kérnem.

1. SZÖVŐ-, RUHÁZATI IPAR.

Voltak csoportok a moszkvai kiállításon, melyeknek fejlettsége a szó szoros értelmében meglepő. Külföldről számosan voltak Moszkvában, főleg azon iparágak nevezetes képviselői közül, melyekből eddig Oroszországba jelentékeny kivitel volt. Így például egy lyoni selyemgyárossal találkoztam, ki felette meg volt lepve az orosz selyem-ipar rohamos fejlődése által. A selyemipar itt ma azon a fokon áll, hogy a behozatalt ma-holnap teljesen fölleslegessé teszi. Az egyszerű selyemszövetek, satin, antik, moiré, merveilletus, brokát, butorselyem, bársony-selyem, mintegy 80 kiállító által volt képviselve és pedig oly kitünő minőségben, hogy ez iparág termelése ugy minőség, mint mennyiség tekintetében kétszeresen feléri Ausztria selyemiparát és azon a fokon áll, hogy nemsokára a híres francia selyemipar után a világon az első helyet foglalja el. Mert ha a minták szerkesztésében ma még a francia gyárak színvonaláig nem tudott is fölemelkedni, nem szabad szem elől téveszteni, hogy a speciális orosz izlés igényeinek törekszik mindenekelőtt megfelelni, s oly motívumokat vesz föl szöveiteibe, melyek kelendőségét első sorban otthon biztosítják. S a moszkvai Kitajgorod (a város bazárjainak és kereskedéseinek góczpontja), valamint a szentpétervári főbb kereskedések ma már sokkal kevesebb külföldi selymet tartanak raktáron, mint csak öt év előtt is. Valamennyi selyemszövet közül azonban első helyet foglalja el az orosz arany-brokát-selyem, melyből a templomi és papi öltönyöket, oltárterítőket, stb. készítenek. Az orosz nép oly vallásos, templomainak száma oly nagy, hogy ezekben mesés luxust kell kifejtetni, ha a templomok és papok fokozatait, becses jelentőségét és az ezeknek szentelt ajándékok értékét kellőképp ki akarja fejezni. És erre az orosz selyemipar nagyon látg tért nyújt, s az idegen bámulni kénytelen az e tekintetben uralkodó mesés fényűzést.

A hol a szövészete legfinomabb ága, a tőkély magas foka felé közeledik, ott a közönségesebb szövetek is bizonyára jeles minőségben találhatók. A len-, pamut- és gyapot-szövetek a közönséges nyers vászontól kezdve a legfinomabb pókhálószerű szövetekig és csipkéig igen változatos és rendkívül gazdag cso-

portot képeznek itt. Az oroszok sajátos ízlése szerint készült és a ríktó színeknek a kék, piros és arany alapszínek köré csoportosulása képezik a közönséges ruhaszövetek jellegét. A fej- és nyakkendők, felső-ruhaszövetek, ágyneműnek való szövetek, kartonok, vásznak, függöny- és butor-szövetek a régóta divatos népies minták és a legújabbban felkapott nyugati díszítések szerint egyaránt híres czikkeit képezik a szentpétervári, moszkvai, lodzi, varsói, dél-oroszországi és finnlandi szövőgyáraknak.

A szövőipar óriási lendületét kifejezi némely szám is. — Ha nem olvastam volna a katalógusban — soha sem hittem volna, hogy vannak Oroszországban szövőgyárak, melyek 14—20—28,000 munkást foglalkoztatnak! Hihetetlennek látszó tény. Az egyes kiállítók közül kiemelhetők a következők: List J. lodzi gyáros satin merveilleuse, satin de Lyon, satin croisnette, damassé, malassé, failles, rips s egyéb selyemszövetei mellett a gyönyörű lyoni sawlok, butor-selyemszövetek, brokátok és arany, ezüstszövetek rendkívüli változatossága meglepő. A sosnoviczi szövészeti-gyár nyers fonalai és kész szövetei, valamint Heinzl lodzi gyapot-fonó gyárának készítményei, végül a moszkvai, szentpétervári, rigai és más gyárak szövészeti czikkei egyaránt világitári készítményeknek mondhatók a szó szoros értelmében. Nemesak a közönséges vászonneműiek, ruhaszövetek, kartonok, hanem a cammlot-, cloth-, satin-, rips-, bege-, cachmir-gyapju-rips és más szövetek legfinomabb nemei, a hálószerű szövetek, csipkék, stb. stb., oly versenyképes minőségben és oly jelentékeny gyárosok által készíttetnek, hogy ez iparág lendületére igazán ügyen nézhetünk; gyapotfonó-gyárak, gyapot- és posztó-szöveteket, vásznat készítő orosz gyárak folyton emelkedésben vannak, évről-évre nagyobbodnak. Nem is említve a roppant kiterjedésű házi-szövészetet, maguk a gyárosok az orosz köznép szükségletére szánt szövetekhez szintén a nemzeti ízlés igényeinek megfelelő mintákat alkalmaznak, de azért a legelőkelőbb osztály is megtalálhatja az ízlésének megfelelő és párisi minták színvonalán álló szövetet, s ha a leggazdagabb uró a Kitajgorod mushik-jainál «párisi» szöveteket válogat és vásárol, talán nem is tudja, hogy e szövetek legnagyobb része saját hazájának gyáraiból került ki. Ha csak a kiállítás kellemesen ki nem ábrándította.

A gyárilag előállított szöveteken kívül a házi- és népipar

is mindenféle fő keresetforrását találja a szövészetben és a szláv ornamentika ezernyi változata, kezdetleges motívumai és megkapó színharmóniába olvasztott kompozíciói minden idegenre különös kedvező benyomást gyakorolnak. Az orosz nép a Kaukázusban és minden önállóbb tartományban meglehetősen eltérő motívumokat használ, mert a pórnök évszázadok tradíciói szerint szövik és diszítik vásznaikat. A népies himzések gazdag mintái mellett a csipkevetés különféle módja is igen érdekes rendszerek szerint gyakoroltatik. Nemcsak vetélt (klöplizett), hanem tüvel szedett és horgolt csipkenemek is művészi tökélyvel készíttetnek a nem épen művelt pórnök által s minden módnak annyi a változata, mint egy-egy hegedű-húrnak a hangja.

A szövészettől a ruházatiig csak egy lépés. Ez a csoport — a zücsárukat és részben a lábbelieket kivéve — nem igen emelkedett túl a közepszerűségeen. A divatárus-munkák nem tudnak hatást csinálni. A szentpétervári Gostinny Dwor raktárl tulajdonos és a moszkvai bazárok által kiállított toilettek mind tulrakottak; a szabás eleganciáját, a diszítés nemes egyszerűségét hiába keressük. — Aránylag leg-«chic»-esebb dolgokat Bertomieu urnó moszkvai divatkereskedéséből láttunk, mert ezek párisi minta szerinti eleganciát árultak el. — Csodálni való, hogy itt, hol a szövőipar oly rohamos lendületnek indult, a ruházati és általában a kézmű-ipar nem tud vele lépést tartani. Sem a férfi-, sem a női-, fehér- vagy felső-ruházatokban nem találunk figyelemreéltó produkciót és mivel másrészt tudjuk, hogy ruházatban itt is elég fényűzéssel és diszszel találkozunk, valószínűnek csak azt kell tartanunk, hogy ez iparág képviselői nem igen jelentek meg az orosz nemzeti kiállításon. Sokat írtak a lapok az egyforma-ruházatról, melyet Jäger nevű orvos ajánlott volna. E ruházat, mely kabát, nadrág, nyakkendő, gyapjuharisnya, gyapjuing, nemezkalap és normális czipőkből áll, a feltaláló szerint, egyedül egészséges, mert télen-nyáron, hidegben, melegben, esőben, napfényben egyaránt csak el kell viselni, azzal a különbséggel, hogy télen a gyapjuszövet valamivel sűrűbb lehet, mint nyáron; az öltözet kiterjed továbbá a házi öltözködésre, sőt még a hálószobára is, a mennyeiben külön otthonkakkal és hálóingekkel bir appendixek gyanánt. A nevezett orvos ur e találmánya által egyrészt az egészségügyi viszonyok

javítását tűzte feladatává, míg másrészt az egyszerűséget kívánta a ruházatban meghonosítani és a fényűzést mellőzni. És habár Panzer és mások Oroszországban is nagyban gyártják már az egyenletes ruházatot, remélhetőleg nagyon sok víz folyik le a Dunán vagy a Volgán, míg az egész általánosságban elterjed.

Az orosz bőripar régóta ismeretes már a külföldön. Az orosz bagaria és egyéb specialitások mellett, nyomban eszünkbe kell jutni, hogy már az orosz klimatikus viszonyok is eo ipso kifejlesztik ez iparágat. A legkiválóbb iparosok közé tartozik a szakmában Hübner Nikolai Szentpétervárról, kinek műhelyéből a legkitünőbbben kikészített bőrnemek kerülnek ki. Ugyan ő a hadseregnek lábbeli-szállítója s így képzelhető, hogy a lábbeliiparban is igen jelentékeny czikkeket mutatott be. A szentpétervári Kirschten-féle cipőgyár a legkitünőbb amerikai és angol gépekkel van felszerelve, a nyers anyagot azonban kizárólag Oroszországból szerzi be; a segédgépeket 35 lóerejű gőzgép hajtja és azok mellett a gyár 500 munkást foglalkoztat, naponta pedig 1000 pár csizmát képes előállítani. Ily óriási produkció csak úgy képzelhető, hogy a gyárnak Moszkvában, Odesszában, Charkowban főügynökségei. Oroszország minden más nagyobb városában pedig raktárai vannak; a szentpétervári főtelep egy bőrgyárral van kapcsolásban, melynek termelése arányban áll a gyár szükségletével. Ez csak mutató; talán felesleges megemlíteni, hogy a kiállításon még vagy 100 ily nagyiparos jelent meg, melyek ha nem is bírnak ily óriási gyárteleppel, azonban mindenesetre versenyképes czikkeket állítanak elő.

Az orosz szűcs-ipar még régibb időtől fogva és még jobban ismeretes. Blank és Lorenz a legnevezetesebb moszkvai szűcsök közé tartoznak, kivált az első, ki mint vadász is jó hírnévvel bír. Az általa lőtt óriás-farkas és medve kitömött állapotban örököndnek kiállítási csoportjának rendkívül változatos czikkei fölött. E czikkeek között mindenféle fenevadnak kikészített bőre foglal helyet; említettük, hogy régebben az orosz szűcsök nyersbőröket Lipcsébe küldték kikészítés végett, újabb időben azonban maguk fogtak a kikészítésnek finomabb és nehezebb nemeihez és pedig elég jó sikerrel. A bundák között remek példányok láthatók. 5—6000 rubeles prémés-bunda nem tartozik a ritkaságok közé, mert vannak oly ritka állatok, melyeknek selyemszőrű

bundájáért mesés árakat fizetnek. Ily drága czikkek leginkább Grünwald szentpétervári udvari szállító csoportjában láthatók igen nagy választékban; sőt a prémes süvegek között is vannak 80—100 rubeles darabok. A Newsky-Prospect kirakataiban még ritkább és drágább sipkák is láthatók. A finom prémes süvegek azonban első sorban Senkowsky moszkvai gyárosnak képezik speccialitását, ki süveggyárában 500 munkást foglalkoztat. A legritkább fekete ezoboly-sipkák s még ritkább prémekek és bundákból készült süvegek igazi raktára Senkowsky urnál van, kinek az udvar is megrendelői közé tartozik. Senkowsky urat a süvegek többszörös milliomossá tették s minél gazdagabb lesz, annál többet biznak benne hű vevői és megrendelői.

2. VAS- ÉS FÉMIPAR; GÉPEK.

A legtekintélyesebb csoportok közé tartozik e kiállításon a vas- és gépipari osztály. A vasipari csoport a ban Kirschthymi vasművek készítményei kötik le mindenekelőtt a szakember figyelmét. E vasművek a permi kormányzóságban. Jekaterinenburg mellett vannak és nyolcz gyárat foglalnak magukba, melyek a vasöntvények minden nemének előállításával foglalkoznak. A gyárak versenyképességének feltüntetésére szolgálnak a nagyszámu vas-szoboröntvények, a mostani s az előbbi uralkodóknak mellszobrai, híresebb orosz szobrászok sikerültebb műveinek utánezatai, pl. a «Szántó-vető», «A kirgiz», stb. Egy finnországi czég Julin E. Kars- és Fjaskarsból a réz minden változatait mutatta be; nyers-, kovácsolható réz, rézedények, rézszögek, stb. nemcsak e finn gyárakból, hanem a szt.-pétervári és moszkvai kerületekből és az ércgazdag hegységekből is vannak igen jó minőségben kiállitva. Az említett czég vashengerművei is igen versenyképes czikkeket állitottak ki. A Julin-czég általában a legnagyobb iparüzök közé tartozik. Van külön vasműve, rézbányája, külön gyára mezőgazdasági gépek számára és aczél-, lakatosáruk és késműves-telepe. Ez utóbbi átlag csak 100 munkással dolgozik, de a még 1834-ben alapított mezőgazd. gépgyár nagyméretű cséplőgépeket, (melyek óránként 20—25 pud zabot és

12—15 pud rozst csépelnek.) egészen aczélból készült ekéket s egyéb gazdasági gépeket gyárt; a gőzeséplőkhöz való lokomobilokat is ugyanaz a gyár állítja elő s forgalma csupán mezőgazd. gépekben Oroszországban meghaladja a fél millió rubelt; az ekék gyártására még 1836-ban külön gyárat kellett létesíteni s azóta termelése folyton-folyvást nő.

Mielőtt a nehezebb gépekre rátérnénk, fel kell hívunk a figyelmet Götz Róbert szt.-pétervári varrógép-gyáros különféle gépeire. Gyára 1869. óta áll fönn s eddig 11.000 varrógépet állított elő, most azonban évenként 2000 darabot képes előállítani; egy ily gép nagyban 38 rubelbe (45 frt) kerül. Ugyancsak Götz egy általa feltalált gomblyuk-szegélyző gépet (ára 120 rubel), mely naponta 800 gomblyukat képes beszegni. továbbá egy varrógépet cipészek számára (75 rubel) állított ki. Találmányai közül figyelmet érdemel még egy gépecske, mely a faszögeket csizmákba és cipőkbe maga illeszti be, ára 95 rubel, végül egy varrógép, mely az üvegek számára használt szalma-burkokat állítja elő és mely 12 óra alatt 3600 db burkot készít, ugyan e gép, mely szalma-, fa- és nádroletták és függönyök, továbbá gyékények és szőnyegek varrására is alkalmas, eddig csak 4 példányban készült. Sokkal kisebb jelentőségű a Castillon Leo-féle varrógépgyár kiállítási csoportja.

A takaréktűzhelyek Hennies E. nevaldi gyáros specialitását képezik. Ez új szerkezetű tűzhelyek által jelentékeny tüzelőszer takarítható meg, az igen csinos készítmények fával, szénnel, kokszzsal vagy turfával is fűlhetők; e gyáros a tűzhelyeket mindenféle nagyságban készíti s ezenkívül cukrászok számára külön kemenczéket, nyáron sütő gépeket, vegyszeti laboratoriumok és gyógyszerházak számára való főző-készülékeket, stb. állít elő. Újabb időben tűzbiztos pénztárakat és gazdasági gépeket is gyárt, de fő-speczialitását az előbb elsorolt cikkek képezik, melyekben versenyképessége is napról-napra emelkedik. — Rexcult és társa draisíneket és veloczipédeket állítottak ki; ugyan e czég igen elegáns vasuti veloczipédet, melynek sulya összesen 5 pud, mutatott be; veloczipédeket még Néhó állított ki Szt.-Pétervárról. Igen eredeti a malcevi gyár draisínja, mely egyuttal veloczipéd is. A legtöbb feltűnést azonban a moszkvai csónakázó-egylet által kiállított vízi-veloczipéd keltette; ezen

csak egy ember ülhet, kinek abroncskerekek helyett evezőkből álló kerekeket kell mozgásba hoznia.

A petroleum-találmányok közül két orosz feltaláló lépett előtérbe meglehetősen figyelemreméltó találmányaival. — Az egyik Kobozsev petroleumlámpája, melyeknél a petroleum vagy a láng környékének felhevülése lehetetlen s így az explozió min minden esetben kikerülhető. A Woronzow-lámpájába nehezebb petroleum öntetik, úgy, hogy ha pl. a lámpa feldől, maga a nehezen gyuló petroleum oltja el a lángot; ugyan e feltalálónak petroleum-fűzőkészüléke és szamovárja 30 másodperc alatt forralásra bírható s egy másik perc alatt egy egész tyuk megsülve kerül le róla; a tiz font petroleummal telt medencze egy kisebb háztartás számára két hétre elegendő s minden főznivalót elvégez.

Érdekes még Grenberg odesszai mérnök egészség-technikai-ügyi kiállítási csoportja a városok csatornázása, kövezése, víz- és légszuszvatékeinek berendezésére nézve, mely tervek a városi hatóságok tetszését teljesen kiérdemelték.

Általános figyelem tárgya volt a gépcsarnokban egy három láb hosszú cigárette-gyártó-gép, mely a hengeralaku cigárette-papírost összeszeszi, keményebb papírvéggel ellátja és teletömi finoman vágott dohánynyal. sőt még a felesleges dohányt is levágja, s teljesen készen dobja ki a kész cigárettákat. E gép, mely zajtalanul működik s melyet egy 7 éves gyermek is hajthat. (15 ily gép hajtására elegendő egy loérő) óránként 2500 kész cigárettát állít elő. A gépet Peters ur, a szt.-pétervári műtani-iskola tanára szerkesztelte és Kraft dohánygyáros vette meg.

A tengerészeti osztályban Tetero mérnök az ishorszki telep-ből (Szent-Pétervár mellett) új furó-gépet állított ki, mely egy munkás segítségével naponta 500 lyukat fur bármely kemény anyagba. Egész külön épületben vannak kiállítva a nagyszámu fűzőlő-szerek. List G. gyárosnak egy gőzszivattyuja 138 vedró vizet egy perc alatt hajt 26 méter magasságra; ezenkívül Tretzer, Behrend és Adolf varsói, Bourkhart és Urlaub szentpétervári ezégek kézi-fecskendői, kivált Tretzeré igen kitünő szolgálatot tesznek. A szivattyukhoz való gummi-csőveket Keller Róbert szállítja Moszkvában, ki évenként 500,000 arsin ily csövet ad el; Köhler Moszkvában kitünő kendertömlőket készít, melyek a fecs-

kendőkhöz szintén használtatnak. Nedrajovszky Moszkvából a tűzoltáshoz való vedreket és egyéb készülékeket, Kanski és Alexander vízvezetéki specialitásokat állítottak ki; e szakban azonban határozottan legelső List G., ki gőzgépeket, tüzi-fecskendőket, szivattyukat és armatüröket állított ki oly jeles minőségben, hogy azok a legjobb e nemű külföldi gyártmányokkal is versenyezhetnek.

A Wöhrman-féle rigai vasöntőde és gépgyár mindenféle nagyobb és segédgépeket állít elő, mint gőzhajókat, gőzgépeket, kazánokat, továbbá olajgyarak, őrlő- és fűrészmalmokat, ser- és szeszfőződé, börgyárok, stb. számára való teljes felszereléseket. E készítmények mind elsőranguak ugyan, de kiváló elismerést érdemelnek a börgyárok és a bőr feldolgozása számára készített speciális gépek, melyek egész Oroszországban elvannak terjedve; a speciális gépek között legnagyobb figyelmet érdemli a csermalom, mely külföldre is exportáltatik. A Bromley testvérek által kiállított gőzgépen többek között az is nevezetes, hogy az erős gyantamasszával impraegnált kenderszíjjal hajtatik; e czég a gépgyártás terén a legelsőek közé tartozik Oroszországban, főleg gőzgépei és nagyobb gyári felszerelései részeseülnek általános elismerésben. Felsér és társa (Riga) külön pavillonban egy gyári serfőződe teljes felszerésével aratott általános dicséretet; e czég szesz- és serfőzdei felszerelései azonnal elkapták s oly sok megrendelés érkezett ily berendezésekre, hogy nevezett gyáros legközelebb Moszkvában fiókgyárat épített.

A morsansk-syrasnei vasut pensai waggongyára vasuti waggonokat állított ki; a fényűzés, a kényelem minden képzelhető és kigondolható apróságra kiterjed ezekben, úgy, hogy ehhez fogható diszes szalonkocsi és I. oszt. coupé a világ nagyon kevés vasutján lehet; a gyár 280 munkással dolgozik és Lachtin mérnök vezérlete alatt újabban minden erejét ily diszkocsik előállítására fogja fordítani. Az orosz-balti waggongyár külön pavillonjában ennél még diszesebb és kényelem tekintetében is felette kitűnő waggonokat látunk, melyek között a királyi pompával berendezett «miniszteri waggon» arról győzhetett meg minden idegent, hogy Oroszországban a pompa, fény és kényelem az egyes vasutakon nagyobb, mint bárhol másutt. A bus-, sör- és egyéb

szállító-kocsik, közönséges és teherwaggonok kiállítása is vetekszik a külföldi waggonyárak készítményeivel.

A fémipari czikkek között kiváló helyet foglal el az arany- és ezüstműves-ipar, mely mint orosz nemzeti műipar folytonos emelkedésben van ugyan és remekműveket alkot, mind a mellett, mivel itt kizárólag izlésről és művészetről van szó, nem emelkedett arra a modern színvonalra, melyről a külföldi e nemű iparnak imponálhatna. Igen izléses és nem tulrakott czikkeket állított ki Fabergi. Nagyszerű és művészi tekintetben is sikerült asztali és teaszerviszeket állított ki Chlebnikov, Postnikov, Orossjanikov s mások. Az arany- és ezüst szent-képek közül Sasikov, egy pétervári milliomos, rendkívül értékes gyűjteményt állított egybe, míg a moszkvai Schadrik arany- és ezüst brokát-himzésekben, melyeken a szent-képek festve vannak, föltulmulthatatlan. Gesrich és Werfel malachit, jaspis és lapis-lazuli, valamint mindenféle szibíriai drágakövekből gyönyörű kollekcziót állítottak egybe, melyek közül főleg az asztalkák emelendők ki; az asztalok, melyek egy-egy vagyont képviselnek, értékben azzal is növekednek, hogy lábaik dusan aranyoztatnak. Kina- és fél-ezüstből roppant sok szervisz- és ezüstmű- van kiállítva részben régi és új orosz styl szerint; a templomi szerek roppant műgonddal vannak kiállítva, mert minél művésziesebbek és minél drágábbak, annál keresettebbek. Nagyszámu szobrocskát is találunk e csoportban tisztá ezüsthől; ezek is művészi kivitelük és koncepcziójuk által tűnnek ki. Egyes festők kizárólag az arany- és ezüstművesek számára dolgoznak, s ezeknek vannak igen kitűnő modelleurjeik. Hogy pedig az eféle drágaságok Oroszországban igen keresettek, arra nézve legyen elég felhozni, hogy a műbeesű ötvösmunkák majdnem egytől-egyig el lettek adva.

3. CZUKOR-IPAR.

A czukoriparban Oroszország igen erős, de a 300 czukorgyárból alig volt 30 a kiállításon képviselve. Ezek is két főcsoportba oszthatók, t. i. a kemény és puhább czukorneműekre; előbbieket az ország több kerületében a teához úgy használják, mint nálunk a süteményt; vagyis egy darabka czukrot leharap-

nak s a teát hozzá szűresölik, a puha cukor pedig a teában felolvasztatik. Az első fajta gyárosaiból a legelsők közé tartozik Boricovszky és fiai, a kievi és moszkvai részvény-gyárak; ezen kívül Hener és társa, König L. s Botkin testvérek gyártmányai érdemelnek figyelmet. A puhább fajtából, melyeket ukrainainak is neveznek, a charitenkói gyár áll első helyen; Brodsky Odesszában évenként másfél millió font cukrot termel, Apraxin gróf penzai gyára és egy wollyniai gyár készítményei az előbbiekkal nem állhatnak egy sorban. Tereschenko testvérek a tschernigowi kerületből többféle kristály-cukrot mutattak be jobb minőségben; még jobbak a spolai Aboso készítményei.

A cukorgyártás Oroszországban, mint a kievi osztrák-magyar konzul jelentéséből (melynek az alábbi adatok köszönhetők) kitűnik, a múlt század végével kezdődött.

Csak 1838. körül és pedig nevezetesen a külföldi cukor vámjának fölemelése után vett ez az iparág nagyobb lendületet.

E tekintetben Oroszország három délnyugoti kormányzóságában, Kiebben, Wollyniában, Podoliában, valamint Kis-Oroszország többi kormányzóságában különösen kedvezők voltak a gazdasági feltételek, u. m. a föld minősége és a terjedelmes erdők.

Eleinte az illető cukorgyárak fölöttébb kezdetleges berendezésűek voltak, melyek léőrövel dolgoztak, a mint Nyugat-Indiában több cukorgyár még ma is dolgozik.

A cukorgyártás sok viszontagság után tulajdonképen csak II. Sándor czár uralkodása alatt indult igazi lendületnek. A kievi, wollyniai, podoliai és csernigovi kormányzóságokban az ötvenes évek alatt tíz életrevaló cukorgyár állt fenn. Ekkor vették alkalmazásba a gőzerőt és ugyanekkor a gyárak vezetését is alaposan képzett technikusokra bízták, kik nagyobbára svájciak és francziák voltak, míg az orosz nagybirtokosok közül, kiknek támogatásával a cukoripar virágzásnak indult és kiknek birtokain a legelső okszerűleg berendezett cukorgyárak keletkeztek, Bobrinski és Branizki grófok és Sangusko herczeg említhetők.

Az orosz kormány belátván azt, hogy a cukoripar a belföldi tőke elégtelensége és a rendkívül magas kamattal mellett nem fejlődhetik, pénzüntézeteket állított fel, hogy ily módon vonja be az idegen tőkéket.

Ez intézkedés által támogatva s a védvamos rendszer által

a külföldi verseny ellen biztosítva, a cukor-ipar Oroszországban magas fokra emelkedett, úgy, hogy ez óriási állam saját szükségletét belföldi gyárakból fedezi és a fölösleget a keleti határon terjedelmes raktárakban helyezi el, honnan a határos ázsiai államokba szállítja tovább.

1875-ben Oroszországban — ide értve Lengyelországot is — 271 cukorgyár volt. Ugyanezen évben a cukoripar nagy válságon ment át, mely igen zavarólag hatott fejlődésére.

A moszkvai Escompte-bank tönkremenetelére ez iparágat nem hagyta érintetlenül. E körülmény általános bizalmatlanságot, ez ismét oly pénzhiányt szült, hogy több gyár kénytelen volt a munkát a szükséges üzleti tőke hiányában beszüntetni, s a cukorgyár-részvények, melyek névértéke kétszeresen fölülmulta a kibocsátási értéket, alászálltak a kibocsátási értékre, sőt még azon alól is.

Ma már e veszteségek helyre vannak ütve; 213 cukorgyár (Lengyelországot kivéve) és 29 cukor-finomító van, melyek Franciaország és Ausztria hasonló gyáraival bátran szembe állíthatók.

Oroszország jelenlegi összes cukortermeletése 16.140.000 pudra (100,655 tonna) tehető. Ebből a három délnyugati tartományban működő 128 cukorgyárra 11.975.000 pud esik.

A 29 cukorfinomító-gyár közül a három délnyugati tartományban 12 van. Az Oroszországban finomított cukor mennyiségéből a délnyugati tartományok gyáraira jut 4.370.000 pud, míg a maradék — 8.650.000 pud — Czernigow, Charkow, Potava, Tula, Cherson tartományok, valamint Pétervár, Moszkva és Odessa városok finomító-gyáraiban oszlik meg.

A mi az oroszországi finomított cukor minőségét illeti, az a hollandi, francia, belga vagy osztrák gyártmányúval kiállja a versenyt. A főzés különféleképen eszközöltetik, de általa magas fokú finomítás éretik el. E finomított cukor nehezen oldódik fel s e sajátsága különbözteti meg a nyugateurópaiktól.

A répa termését illetőleg egy berkovez (12 pud) jó körülmények és észszerű feldolgozása mellett 36—40 font kristály-cukrot ad.

Oroszországban a sajtoló és ömlesztő eljárás van alkalmazásban. Miután azonban ez utóbbi eljárás mellett gyorsabban tör-

ténik az előállítás, s továbbá egy 1880-iki törvény szerint nem a valóban előállított czukormennyiség, hanem a munka tartama után vettett ki az adó, a sajtoló rendszer szerint berendezett gyárak tulajdonosai az ömlesztő eljárást igyekeztek meghonosítani. De e törekvés csakhamar véget ért, mert az 1881-iki czukoradóról szóló törvény ismét nem a munkaidőt, hanem egy bizonyos előállított mennyiséget vesz az adóegység alapjául.

Mielőtt a czukoripar Oroszországban a fejlődés jelenlegi fokát elérte volna, aggályok merültek fel az iránt, hogy Oroszország nem volna képes gyártmányának megfelelő fogyasztó-piacot nyújtani.

Az ország népessége közül a czukrot csak a tehetős-osztály fogyasztotta. A czukor használata ellen vallásos előítéletek is küzdöttek, mert a szenesített csonton át szűrt folyadék használata a több mint félévre terjedő böjtidő alatt a vallás által tiltva volt.

Ezen nehézségek folytán a tultermeléstől tartottak és azok csak lassanként voltak legyőzhetők. Ily aggodalommal eltelve, az orosz czukorgyárosok 1873—1877-ik években jelentékeny czukormeunységet vittek ki Angliába, hol a valuta kedvező állása mellett a kísérlet fényesnek bizonyult. De midőn a londoni árak alászálltak, ez üzlet folytatása céltalanná vált s a gyárosok kénytelenek voltak vele felhagyni. Oroszország fogyasztóképesége a belföldön előállított czukor tekintetében elegendőnek és a tultermelés miatti aggodalmak alaptalanoknak bizonyultak.

E körülményen kívül még meg vannak a czukoripar virágzásához megkívánt feltételek is, mint a répaültetéshez alkalmas termékeny talaj, továbbá terjedelmes erdőségek, melyek a gyárak működését évek során át biztosítják. Mindez az oroszországi czukorüzletnek bizonyos szilárdságot kölcsönöz és azt az üzérkedésnek kedvelt tárgyává teszi.

Az átlagos ár — porcukornál pudonként — 4.50—4.70, finomított 6.60—6.80, az üzérkedés folytán 1881-ik év folyamán 6.45—6.55, illetőleg 8—8.20 rubelre szökött fel.

Valamennyi czukorgyár részvény kibocsátására alapított ipari vállalat. A 3 délnyugati kormányzóságban levő 128 czukorgyár közül a tőzsdén csak 39 van jegyezve. Ez onnan van,

hogy a tőzsdén nem jegyzett részvények szilárd kezekben, vagy épen egy kézben vannak.

Annak megítélésénél, vajjon a cukor-ipar meghonosítása által Oroszországban a nemzeti vagyon nagyobbodott s a nemzetnek egy termékeny bevételi forrás biztosított-e, — a következők veendőik szemügyre:

Igaz ugyan, hogy a cukor-ipar üzése által nagymennyiségű pénz marad benn az országban, a mit különben ezen mindinkább használt élvezeti cikknek megszerzéseért a külföldnek kellene fizetni. De ha meggondoljuk, hogy az oroszországi cukor-iparvállalatokba sok idegen tőke van befektetve s így a nyert jövedelem nagy része mégis csak külföldre megy, — akkor a fentebbi előny hatásában gyengülve van.

Egy cukorgyárnak átlagos értéke 800,000 rubelre becsülik, ebből az építkezésre 450,000, a készletben levő erdőre 80,000, a forgalmi tőkére 270,000 rubel esik.

Ha most tekintetbe vesszük, a hogy készletben levő erdőkre szánt tőke az Oroszországban szokásos par force gazdaság mellett évenként kevesbül, miután az erdők kihasználásánál azok további fenntartására nem gondolnak — úgy a nemzeti vagyont lassankint egy termékeny ágától fosztják meg s annak értékét csökkentik. Gyakran olvashatók panaszok az Oroszországban füzött erdőpusztításokról és senki előtt sem titok, hogy e pusztítások legnagyobb részét a cukorgyáraknak tulajdonítandók.

A füzifának jelenlegi ára $1\frac{1}{4}$ kubik ölenként úgy viszonylik a 15 év előtti átlagos árhoz, mint 16:5.

A cukorrépa ültetésére a három tartományban 128,900 dessätine — vagy 140,750 hektárnyi terület fordítatik. E földterület — ha a répaültetés szükségét nem a cukortermelés kívánná, s ha az még más nemzetgazdasági előnyökkel nem lenne egybekötve, — búzával bevetve sokkal több jövedelmet hozna. A répaültetés egyik előnye abban áll, hogy takarmányanyagot nyújt, s így a baromállományra s trágyaelőállításra jótékonyan hat. Ezenkívül az ültetéshez a föld okszerűbb művelése kívánatos.

Mindezekből azon következtetést vonhatjuk, hogy a mostani viszonyok között Oroszországban a cukoripar nem növeli a nemzeti vagyont. Erre mutat a tisztán hasznot leső nagymérvű

üzérkedés, mely a rendelkezésre levő segédforrásokat lassankint kiaknázza. De másfelől tagadhatlan, hogy helyesebb alapokra fektetve, Oroszországban a cukoriparnak nagy jövője van.

A cukorgyárak emelkedése a nagy nyers-cukor fogyasztás mellett, még főleg a nagyszámu elsőrendű cukorkagyár óriási szükségletének fedezésében is leli magyarázatát. A ki Abrikosov roppant fényes cukorpavillonját látta, fogalmat nyer e nagyszerű gyár versenyképességéről. Maga az a körülmény, hogy e gyáros a kiállítási területen 40.000 rubeles pavillont emelt és azt egészen gyárszerűen rendezte be, bizonyítja, hogy igen jól áll. Szalónját a pavillonban cukor-, chokoládé- és kakaóvajból készült mellszobrok díszítik; a csinos Hébék a bonbonok és édességek minden kigondolható nemével szolgálnak s alig van módosabb látogató, ki innen övéinek egy kis édességet haza nem vinne. A nyugat nagy világvárosaiban nem lehet nagyobb terjedelmű és többet, változatosabbat produkáló gyár ennél. Hozzá hasonló is csak Moszkvában van még néhány. Ezek közül fel- említenő még Einem, ki rendszeren 380 munkást foglalkoztat; a gyümölcsbefőttek idején azonban, kivált a nisnij-nowgorodi vásárt megelőzőleg a munkások száma az 1200-at is meghaladja. A gyár évi forgalma az 1.000.000 rubelnél több; Abrikosov kétszer ennyi forgalmat csinál. Magában a kiállítási helyiségben egész épületrészt foglalnak el más édességgártók s mindenik briliáns üzlettel dicsekedhetik.

4. SZESZ, SÖR, BOR.

Ha Oroszországot a szeszes italok szempontjából akarjuk megítélni, akkor a nemzet fogyasztását és termelését nagyban kell csodálnunk. A «wutki» hazájában mindenféle italnak nagy a tere, nagy a közönsége és a tea után bizonyára a szeszes italok képezik a fogyasztás legnagyobb tárgyát. Sőt talán első sorba tehetnénk a szeszes italokat, mert a tulnyomó számu sze-

gényebb néposztálynál ez hasonlíthatlanul nagyobb szerepet játszik.

Még az uri-házakban is ez a dinér és super bevezetője és rendszeren befejezője is. Sőt saját szememmel láttam, hogy egy beteg úri ember az orvosságát is szeszes-italban vette be. E nélkül tehát még az orvosság sem izlik az oroszoknak. Városokban ezrekre megy a kocsmák száma, a vasuti vendéglők és a városi mindenrendű vendéglők pedig egész tárházával bírnak a különféle szeszes-italoknak. A hideg országnak ez egyik fő mozgató, hevítő alkatrésze. A fekete czár fehér földjén a legkerelettebb és mondhatom leginkább elterjedt élvezetek közé a szeszes-italok tartoznak.

Az orosz nemzeti iparkiallítás a számos nemzeti sajátágon kívül természetesen a szeszes-italoknak is külön osztályt szentelt. A ki a Moszkva tövében fekvő rengeteg kiállítási csarnokokban végig-végig vonult, meg-megbámulta a szeszipari csoportokat. De hogy e kiállításból magának a nagyszerű orosz szesziparról fogalmat szerezzen, ahoz nagyon sok hiányzott. Hiányzott pedig első sorban maga a szeszipar, mert a hordók és diszes üveg-csoportok kívülről ugyan elég káprázlatók és változatosak voltak, belül azonban egyformán üresek.

Igy tehát, ha valaki tudósítást akar adni a kiállítás ez osztályáról, az csak száraz adatokra kénytelen szorítkozni, mert magában a kiállításban a torka ugyan száraz maradt a sokféle jelen nem levő itallól, ha csak az egyetlen monopolizáló vendéglőben a méregdrága likörök tanulmányozásába nem fogott. Ehez nem volt sem elegendő anyagi, sem elég fizikai tehetőségem, minélfogva engedelmet kell kérnem, hogy a moszkvai hirdapíró-kollegáktól nyert száraz adatokra támaszkodva, állítsam össze hézagos és igénytelen ismertetésemet.

A szeszes-italok közül Oroszországban a pálinka áll az első helyen és természetesen ez van a kiállításon legjobban képviselve. A Striedter-féle szentpétervári és moszkvai gyár, mely még 1833-ban alapított, dominálja hatalmas kiállítási csoportjával az osztályt. Évi forgalma meghaladja a 3 millió rubelt és készítményei minden irányban el vannak terjedve; ezek jóságá mellett tanuskodik a bíráló, mely Striedternek a legmagasabb kitüntetést, a czári sasrendet adományozta. Mellette foglal helyet

Simin moszkvai gyáros, ki évenként legalább 2 millió rubel forgalmat csinál. A rigai Bertels G. A. egy Bachus által megkoronázott templomban helyezte el készítményeit, Smirnov és Decharió Moszkvából szintén rengeteg gyárral bírnak és megfelelő arányokban állítottak ki. Wikentjew testvérek (Kosztromából), Petrov W. E. (Szt.-Pétervárról) és Bodalew I. J. (Wjatka kormányzóság) ugyancsak az elsőrendű gyárosok közé tartoznak. Évenként mintegy 4 millió rubel forgalmat csinál Keller és társa szentpétervári, valamint Popov özvegye moszkvai czég. Ez utóbbinak a tisztított rozspálinka képezi specialitását, mely ital egész Oroszországban el van terjedve és a Popow nevet nagyon népszerűvé, ismertté tette.

Bajos lenne a 118 kiállítót, mint ez iparágban Oroszországban elsőrendű képviselőit mind elősorolni. Elég dolga volt velük a bíráló-bizottságnak, mely nemcsak külsőleg ítélte meg a kiállítók állványait, hanem minden gyártmányt végig kóstolni volt kénytelen.

Azt kérdeztem a bíráló-bizottság egyik előkelő tagjától:

— Mi a főjellemvonása az oroszországi szeszgyártásnak?

A kérdezett merően rám tekint, mintha valami nagyon együgyű dolgot kérdeztem volna, s a következőkben válaszolt:

— Hát az, hogy a ki vele foglalkozik vagy már milliomos lett, vagy pedig bizonyosan az lesz.

Eleinte azt hittem, hogy e válasz lefőzés akart lenni, de minél többet gondolkoztam lényege felől, annál jellemzőbbnek találtam. Sok kommentár nem kell hozzá.

Ugyanez a bíráló ur később Striedtert, mint Oroszország pálinka-királyát említette előttem; Iván Ivánovics Johnról azt említé, hogy kitünő fekete rigai balzsamot és még kitünőbb kievi nalivkát készít, mely utóbbit utólérhetlen bouquetja ország-világ, sőt újvilágszerte is ismeretessé tette, mert élvezése közben az ember (kivált ha orosz), azt hiszi, hogy a legjobb zamatu friss gyümölcsöt izleli. Ugyanezen czég 56 százalék alkoholtartalmu allasch-a is híres és e két utóbbi gyártmány nagy része Észak-amerikába exportáltatik, úgy, hogy a pénzügyminiszterium John urnak a kivitt czikkek után évenként igen jelentékeny accisilletéket térít vissza. Egyébként teljesen megbízható forrásból tudom, hogy John ur évenként kerek félmillió rubelt fizet accis

fejében a kincstárnak. Végül, mint e gyár specialitását mód nélkül dicsérték előttem az «armère anglais», az «extrait d'Orange» és a «liqueur benedictorum monarchorum»-féle készítményeket, melyek 80%-al olcsóbbak, mint a francia e nemű gyártmányok. Nagy elismeréssel említették még a rigai Wolfschmidt-féle gyárat, melynek specialitásai közé szintén a finomabb likörkészítmények előállítása tartozik. E gyár naponta 700 pud rozs, száraz maláta, és tengeri keveréket dolgoz fel: a múlt évben 189,000 pud gabonát dolgozott fel, melyből 585,559% szeszt nyert, mely után viszont 468,447 rubel accist fizetett.

A gépipari osztályban számos szentpétervári és moszkvai czég desztilláló és rektifikáló készüléke, deslegmatora, stb. volt kiállítva. Felser & Comp (Rigából) egész szeszfőzdei felszerelést állítottak ki, mások serfőződéek berendezését minden készülékkel együtt, melyek e kétféle főződében alkalmazhatók. Ezek közül említésre méltó Bronstein (Odessza) készüléke, mely lehetővé teszi, hogy szünet nélkül lehessen keverni, hűteni, az erjedést és tisztulást bevezetni és befejezni. E készülék kevés munkaerőt és még kevesebb tüzelőszert igényel, közép nagyságú szobában helyezhető el és 24 óra alatt 120 pud malátalisztet képes feldolgozni. E gép különben arra van szánva, hogy a kisebb mezőgazdasági szeszfőződéket újabb lendületre segítse, mert ezek jelenleg a nagyiparral való verseny közepette nagyon sokat szenvednek és nagyrészt pangás alatt vannak.

Attérhetünk a sörgyártásra. Ez iparágban nagy a panasz, mert bár fiatalok a sörgyárak, a kormány mégis épp oly nagy adóval sújtja, mint azon országokban, hol a söradó a legmagasabb, pl. Ausztriában és Angliában. Ez iparágban ez adózási rendszer kissé nyomott hangulatot teremtett, és azért kevesebben jelentek meg a kiállításon, sőt a leghíresebb szentpétervári sörgyárak, Kalikin és Bavaria egészen elmaradtak. Így a kiállítók között az első helyet a Chamovnikij (részvény) sörfőzde foglalja el, melyet még 1860-ban alapítottak s mely eleinte kizárólag felső erjedésű orosz sört termelt. 1875-ben a gyár rész-

vény-társulattá változott s a modernebb alsó erjedést is berendezvén, bajor sört is gyártott és oly lendületnek indult, hogy a nagyszámu megrendeléseknek alig bírt megfelelni. A gyár évenként 500 ezer vedró sört és 40 ezer vedró méhsört termel; a sör világos, könnyű, kellemes, kevés alkoholtartalmu; előállításához kizárólag olasz árpát és malátát, sőt részben komlót is használnak. A gyár hazafisága annyira terjed, hogy a gépeket és egyéb felszereléseket is kizárólag orosz forrásokból szerzi be. Ezután első sorban áll a Crochorni-serföződe, a Kalasnikov és Bécs nevű szentpétervári gyárak. Összesen tizenhatsz sörföződe állított ki és pedig 5 moszkvai, 4 pétervári és 9 vidéki. A sörfogyasztás újabb időben tisztességes lendületnek indult, és a gyárak a sör minden nemeinek (fekete, világos, pilseni, müncheni, stb.) gyártását felkarolta. A kiállítási vendéglőben a Crochorni moszkvai gyár készítményeit árulják.

Végül a mi az oroszországi bortermelést illeti, ez messze mögötte marad ugy a szesz-, mint a sörgyártásnak. A muszka bornak valami kiváló sajátsága nincs, olyan, mint a mi butzkaink és csak elvétve akad egy tájék, melynek jobbak, nemesebben gyümölcsözők a szőlőhegyei. Az oroszoknak ma még az a tűz, mely a borban rejlik, kevésbé hevül; a szeszben van az erő, az kell neki. Egy távoli vidék, a Kaukázusnak borát tartja az orosz a legjobbnak és nem kevésbé büszke is rá. Nem azért, mintha a borra és kivált jó borra nagy súlyt fektetne, hanem azért, mert az oroszoknak sajátsága az, hogy büszke mindenre, a mi az övé s a mi a közönséges színvonalon felül emelkedett. A kaukázusi, vagy mint az orosz nevezi, a Kachetin-bornak nagy jövője van és ha a pálinka uralma alól az orosz valaha meg tudna szabadulni, bizonyára a kaukázusi bor uralma alá kerül. Most még e bor távol van attól, hogy szalonképes legyen és alig került az előkelő világ asztalára. Kellemetlen szaga oka e körülménynek; bőr- és naphtaszaga van s ha az ember inni akarja, előbb az orrát kell befognia, hogy a szaglás ne botránkoztassa meg az iny élvezetét. A bornak e sajátságos bouquetja

onnan ered, mert a kaukázusiak nem hordókba szűrik, hanem juh- és kecskebőrből készített zsákokba és e zsákok varratait, hogy a nedv át ne hasson rajtuk, napfényvel jól ki szokták kenni. Ilyen tömlőféle készülékben tartják és szállítják az italt és hogy az illúzió tökéletes legyen, fel kell még említeni, hogy a bőrök szőrrel befelé vannak fordítva. Mintegy 4000 esztendővel ezelőtt praktizálták az egyiptomiak a bortermelés és borszállításnak ezt a módját és hogy azóta a kaukázusiak nem honosították meg a kádár-ipart, ennek jele az, hogy először az inyök nem kíván reformokat, másodsor pedig nincs borászati kormánybiztosuk . . . Különbösen nem is kellene oly messze mennünk, hiszen a dalmátok és montenegróiak szintén még ma is bőrtömlőkből iszszak boraikat.

A tiszta kaukázusi bor különben jó, természetes ital és hogy hamisításoknak, mesterséges javításoknak kitéve nincs, arra nézve elég biztosíték a fönnebb jelzett ázsiai termelési mód. A bor színe sötétvörös, maga az ital gazdag cukor- és elegendő alkohol tartalommal bír, íze kellemes, fűszeres és jó kezelés mellett a legkitünőbb és legkeresettebb borok közé tartozhatnék. Az intelligensebb szőlőtulajdonosok már kezdik a borkezelést modernebb fogalmak szerint vinni, de sok idő fog még a minden oroszok csárjának birodalma fölött elröpülni, míg az okszerű borkezelés egész Kaukázusban elterjedve lesz. A kachetini és derbenti bor nagyon csekély része kerül még hordókban forgalomba, még kevesebb boteillákban. Pedig ez az iparág megérdemelne egy kis figyelmet. Kaukázusban 100,000 desszatin szőlőhegy van, melyek évenként 12 millió vedró bort adnak. Szakértők állítása szerint ezt a termelést könnyen tízszeresre, évi 120 millióra lehetne fokozni, ha a szőlőtermelésre több gondot, a borkészítésben pedig nagyobb rendszerességet alkalmaznának. És a ki az orosz kiállításán képviselt 45 bortermelő borait meg-meg ízlelte, az és csakis az tudja, hogy a Kaukázusban több kincs van eltemetve, mint Oroszország összes templomaiban. Ennél nagyobbat pedig abszolúte nem lehet mondani.

Végül még csak azt kell kiemelnem, hogy ha hazánkból valamely termelési cikk által Oroszországban tért foglalhatnánk, akkor első sorban boraink jöhetnének szóba, melyek az előkelő világban jó fogyasztókra találhatnának. Csak megbizható

képviselőségek hiányzanak, mert az eddigi ide vonatkozó kísérletek — értesülesem szerint — csakis e hiányon szenvedtek hajótörést.

5. LISZT, ÉLELMI-SZEREK.

A lisztipar fejlődése és állása ránk nézve kiváló érdekkal bírhat. Sajnálatomra keveset tudtam meg ez iparág mai állásáról. A mit főleg Moszkvában tapasztaltam, láttam, azt a következőkben ismertetem:

Mig a vasutak nem értek Moszkva határáig, addig a kis Moszkva folyó tele volt vizimalmokkal, melyek évenként 400,000 esetvert gabonát dolgoztak fel. A vasutak korszaka után azonban kisebb városokban, a gabnatermés emporiumaiban gőzmalmok keletkeztek, melyek az olcsó vasuti szállítás folytán a nagyvárosokat és így Moszkvát is liszttel elárasztották. Így keletkeztek Rostov, Tver, Jaroszlav, Kostroma, Nisnij-Nowgorod, Kazán, Szaratov, Zarizyn, Borisoglebsk, Woronesh, Jeletz, Liwny, Kursk, Oskol, Charkov, Tambov, Kuslov, Kolomna, Szerpuchov és más városokban új meg új nagyobb gőzmalmok, melyek a nagy városokat liszttel elárasztották. A moszkvai nagy piac függetlenítésére alakult azután Moszkvában a nagy hengerműmalom-lársaság, mely a moszkva-rijazani vasut közelében 8 emeletesre épült Nemelka bécsi műmalom-építő tervei szerint. Az óriási malom kitűnő minőségű lisztet produkál s ennek sikerei által felbátorítva a többi fő- és nagyvárosok is csakhamar külön gőzmalmok építésébe bocsátkoztak s ma e téren igen nagy a verseny. A moszkvai műegyetemi vizsgáló-bizottság a somarai, szaratovi, kazáni, nisnij-nowgorodi és moszkvai gőzmalmok által készített lisztet vegyelemzés alá vevén, konstataálta, hogy a moszkvai valamennyi közt a legjobb minőségű. Maga Moszkva ugyan óriási szükséglettel bír, de mivel a vidéki malmok versenye jókora tért foglalt a moszkvai piacon, az itteni gőzmalom renommirt készítményei az ország minden vidékén el vannak terjedve, ép úgy, mint a hogy nem lehet kikerülni, hogy külföldi liszt is kerüljön az orosz nagyobb városokban piacokra.

Az oroszok általában szeretik a jó enni s inni valót. Látható ez az élelmiszer-ipar roppant kiterjedéséből is. A konzervek,

füstölt husok, halak, gyümölcsök és főzelékek gyártásának lendületét bizonyítja az az ebéd, melyet e csoport bíráló-bizottságának tiszteletére, illetőleg működésének megkönnyebbitésére rendeztek és mely a legfinomabb hideg-étkekből állott. A mi csak hus-konzervekben, finom pástétomokban, süteményekben, vadakban, finom főzelékekben, mixed piccelekben és eledel-kivonatokban képzelhető, az itt mind együtt volt. Hasábokra menne az ételnemek elősorolása, mert maga az alkalmi étlap három hasábra terjedt.

A sok hus- és tejkivonat közül végül eredetiségénél fogva föl kell említeni dr. Karrik orenburgi orvos kancza-tejét, mely kitűnő pótszer gyanánt ajánlatik női tej helyett. A vegyi elemzés bebizonyította, hogy e tej a női- és számartej után a legtáplálóbb és csecsemők számára nagyon ajánlatos. Eddig kétféle kancza-tejet készít a nevezett orvos. Folyékonyat, kevés cukorral vegyítve és elpárolt, porhoz hasonló tejet, mely mint por évek múlva is vízben feloldható és eredeti ízét pár évi pihentetés után sem veszíti el. — Végül említést érdemel még Bubrow maláta-gyára, mely évenként 250.000 pud malátát termel. Mustárt is sok gyár állított ki, eczetben pedig a Bogdanow-gyár az első, mely évente 37,000 vedró eczetet készít tizenöt féle minőségben.

6. ÜVEG- és AGYAGIPAR.

Az üvegek, melyekben a különféle ízű és illatos italok piacra kerülnek, szintén egész ipar-csoporttá fejlődött. Általában az edény- és üvegipar terén oly gyárosokkal találkozunk, kiknek készítményei a nyugati piacokon is keresettekké válhatnak. A közönséges öblös-üveg, gyógyszerészeti és asztali üvegek mellett a likőr-üveggyártás számára több igen nagy ipartelep létezik és ezek úgy az üvegek legkülönbözőbb formájára, mint azoknak diszítésére annál nagyobb gondot fordítanak, minél inkább tudják, hogy a kevésbé művelt osztályokra gyakran a forma sajátossága sem téveszti el a hatást.

Az agyagipari csoportban feltűnést keltettek Gericke C. F. pétervári gőz-gypszgyárának készítményei főleg stukatúrákhoz és diszítésekhez. E gyár évenként 700,000 pud gypszet

dolgoz fel: a nyers anyag a gyártulajdonos bányáiból hajón kerül Szt.-Pétervárra s az itteni gyárban feldolgoztatik: az építészet nemesítését tűzte ki feladatának e gyártelep és ez irányban Oroszországban még nagyon sok teendője lesz. — Guzarew agyagipari csoportja (az udvaron) a külföldiek nagymérvű elismerését is kivívta. Ő készíti Oroszországban a legkitünőbb téglákat, terracotta- és más vörös agyagból pedig épület-diszítéceket, szobrokat kerti- és kuthoz való diszítési tárgyakat, stb. Guzarew szobrai, melyek a kis-orosz népeletből merített motívumokat szerencsésen értékesítenek, még folyosók, előszobák, lépcsők, sőt szalonok diszítésére is igen alkalmasak, sőt keresettek.

E kiállító erkélyes csoportját a «Rosszija» kolosszális alakja diszíti, e körül Shukovszkij, Lermontov, Glinka, Puskin, Derschavin agyagszobrai, végül a Flóra és az éneklő múzsa szobrai láthatók. Ugyane czég állította ki Krempe k. a. által majolika lemezekre festett óriási agyagképet, mely Iván Wassielivich czárnak a keztü-átadási jelenetét híven ábrázolja. Majolika-festés ily óriási lemezekre nagy nehézséggel jár s e kolosszális mű sem mondható teljesen sikerültnek. De a kiállító czélja az volt, hogy hebizonyítsa: mily messzire lehet a majolikával menni.

Az építészeti majolika különben ugyanezen czég által elég sikerrel van bemutatva. Kivüle még számosan vannak e csoportban kiváló czikkekkal képviselve, sőt a háziipari osztályban is Ghoselli városából több kézműiparos folyton produkálja az agyagipari czikkeket, melyet e városnak egész lakossága háziiparként folytat. A parasztok ez iparágra nagy hajlammal bírnak; így például a Markov gyárában (Konjasin) az összes diszítők és festők, parasztok és készítményeik igen csinosak, vonzóak. Markov főleg finom porcellánedényeket gyárt nagyban; Alexandrowszk pedig különféle gyáraiban középminőségű edényeket; hasonlókép Telisov. A porcellán-iparban különben legelső helyen áll Kornilow, kinek relief-emailjai s a festett porcellánjai a leggyönyörűbbek.

Külön pavillonban állított ki Kusnezov gyáros porcellánszer-viszeket és diszvázákat; ennek czikkei közül kiválóan figyelemreméltók a szobadiszítések, pl. kandalló-óra, a három arschin magas porcellánváza és igen szép porcellánczettek. Roppant nagy gyárában Kusnezov majdnem kizárólag az orosz szükséglet

fedezésére dolgozik; készítményeinek kivitelére nagy gondot fordít: sokkal olcsóbbak ezeknél a Gardner-féle régi gyár készítményei, míg a Malzow-féle gyár Gezotschensken nem e kiállításra méltó dolgokat produkált. A császári porcellán-gyár a legfinomabb műporcellánokat készíti és állítja ki. Asztali- és teaszerviszei, vázái s egyéb apróságai valóságos műreemek.

Ez iparág legújabb vívmányait e császári gyár mind elsajátította és becses művészeti készítményei az előkelő családok asztalairól ritkán hiányzanak. Azért a finom bársony-tokokba helyezett kávé-, de leginkább teaszerviszek ára és kelendősege egyaránt oly nagy, mely Sèvres és Meissennek — Herendet nem is említve — ugyancsak becsülete-re válnék.

7. EGYÉB IPARÁGAK.

Az orosz amerikai gummi-gyártó társulat kiállítása alkalmából már az 1873-iki bécsi nemzetközi kiállítás főjelentése kiemeli, hogy az orosz kaucsuk-ipar bár ez egyetlen, de oly óriási kiállító által van képviselve, hogy az orosz kaucsuk-ipar világhíre ez által megállapítottnak mondható. 1873. óta az említett gyár versenyképessége nagyban emelkedett, s ha már akkor egy nemzetközi kiállítás legnagyobb kitüntetését érdemelte meg, ma már bámulatra készítheti a külföldi szakembereket. A kiállított cikkek között gummi-topánok, paletók, műtani és orvosi szerek, vízmentes szövetek és öllönyök, (katonai paletók, férfi- és női köpenyek, kötények vegyszerek, nők, gyermekek számára, stb.) továbbá labdák, tamponok, jégzacskók, víz-vánkosok, légszesz-vánkosok belélegzésére, doucheok s egyéb a betegápolásra szánt tárgyak, végül műtani czélokra szolgáló készítmények vannak; ez utóbbiak közé tartoznak a hajtó-szíjak, a már említett tömlők, lemezek, karikák, továbbá vasuti szerkocsi-tömlők, góztömlők a waggonok fűtésére, ajtó- és ablaknyílások betömésére szolgáló készülékek és mindennemű apróságok serfőződéek, cukor- és stearinfinomítók, stb. számára. Látunk továbbá buváröltözőket, távirdasodronyokat tengeralatti vezetékek számára, kemény gummiból készült izolátorokat, a tengerészet és hadászat szolgálatára készített számos egyéb cikket és végül a mindennapi

életben előforduló ezernemű apróságot, mint babákat, utazó- és kézi-táskákat, matraczokat, légpárnákat, szőnyegeket, kemény gummiból készült vonalzókat és zablákat, stb. Ezenkívül a nyersanyag minden változata is bemutatva, sőt a gyárépületek modelljei is ki vannak állítva. E czikkek elősorolása maga kellő fogalmat nyújthat e 2500 munkással dolgozó gyár nagyszertiségéről, habár alig felét soroltuk el azon tárgyaknak, melyeknek előállítása annak keretébe tartozik; a gyári vállalat csupán gummitópánokért évenként 5 millió rubelt vesz be, s ugy ezen, mint egyéb készítményeit a világ minden részébe exportálja, legjobb keletük azonban magában Oroszországban van.

A bronzművesség leginkább a csillárok, lámpák, gyertyatartók és szobrok készítésében brilliroz.

Oroszország vasuti sineinek legnagyobbrésze még pár évvel előbb külföldről került be s maga a gépipar a mai impozáns térfoglalásában a külföldnek még nem lett bemutatva. A kézi-gépek nagy része ma már az orosz ipar által fedeztetik; a mezőgazdasági gépipar rendkívüli haladást tett, de legnagyobb emelkedést mutat, mint már érintettem, a közlekedési gépipar, a vasuti felszerelések, waggonok és ezek rendkívül elégs berendezése.

A hidépítés, csatornázás terén is nagy haladás konstatálható és a kisebb érczműipar jelentékeny emelkedése szintén megtele azon bizottságot, melyet az osztrák kereskedelmi miniszter a fémipar tanulmányozása végett küldött e kiállításra.

A kiterjedtebb iparágak közé lehet még sorolni a vegyészeti ipart, olaj- és nafta-gyártást, a tükör- és bőröndipart. A nyomdászat igen nagy haladást tett és felölelte a nyugati államok nyomdászatában jelentkezett minden haladási mozzanatot, ma igen tökéletesnek mondható. A látszerészet és természettani czikkek előállítása terén is igen szép eredményeket konstatálhatni, hasonlóképen a rendkívül kifejtett fényképészetre nézve is. Messze elmaradt ezektől a butorgyártás, hajlitott butorok, nádbutorok, a zongora- és hangszergyártás és általában kevés kivétellel az egész műves-ipar.

A mezőgazdasági, kertészeti, házipari osztályok szintén sok figyelemreméltót mutatnak; a bányászat művelésére külön aka-

démiák, a föld- és hegységek kincseinek kikutatására külön intézetek vannak Oroszországban. És ezek működéséhez képest a bányászati és vegyészeti cikkek csoportja, a petroleumnaphta kőszénkiállításokkal a legnevezetesebbek közé tartozik. A kötélipar, a halászati eszközök, a guttapercha- és gummi-árak gyártása, a kőfeldolgozás, a híres malachyt és lapislazuli értékesítése apró diszművekké való feldolgozása, végül a kocsi- és szángyártás mindmegannyi figyelemreméltó csoportok.

OROSZ CZÉHEK.

OROSZ CZEHEK.

Az ipar, melynek terjedelme ma Oroszországban meglep bennünket és elismerésre késztet az e téren elért eredmények iránt, még nagyon fiatal. Alig negyedszázad előtt a mai óriási alkotásoknak még nyoma sem volt. A század elején és az előbbi századokban pedig még alacsonyabb mérték alá esett a kézműipar és ipari művészet s a mi műipari kincs a régibb időtől maig Oroszországban fennmaradt, az többnyire idegen országbeli művészek alkotása volt. A mi tehát ma orosz ipar néven elismerésünket kiérdemli, az mind, vagy tulnyomó részben fiatal keletű s az elismerés csak annál nagyobb mérvben fokozódik, minél inkább tudjuk, hogy az ipari alkotások terén az orosz tevékenysége hirtelen, de annál erélyesebben és kitartóbban nyilatkozott és folyvást nyilatkozik.

Az orosz iparnak nem nagy jelentőségű multja magyarázatul szolgál egyszersmind a régibb oroszországi kereskedelmi- és ipartársulatok szervezetére nézve is. Mert régebb időktől fogva a kereskedelmi és ipartársulatok Oroszországban nem annyira a kereskedelem és ipari érdekek előmozdítását tüzték főfeladatul, mint inkább azért lőnek alkotva, hogy az államnak az iparosok és kereskedők megadózására nézve helyes mértékűl szolgáljanak.

Ma az ipartársulás ügye Európa nagy részét és főleg hazánk érdekelt köreit annyira foglalkoztatja, hogy valóban nem vélek fölösleges munkát művelni, ha a régi orosz czéhek szervezetét — bár fölületesen — megismertetem. Nem azért, hogy ezekből sokat okuljunk, hogy talán mintákat fedezzünk fel bennük, hanem főleg azért, hogy némely nem érdek nélküli adalékkal bővítsen ki az e kérdés tisztázására felhozott nagyszámu anyagot.

A czéhrendszer nyomai Oroszországban is a legrégebbi időkbe nyúlnak vissza; egyidejű az majdnem az orosz birodalom alakulásával. A régi orosz birodalom gazdasági viszonyainak egyik jeles ismertetője, Kotoschichin, valamely művében fölemlíti, hogy az iparosok és kereskedők a legrégebbi időben is kötelezve voltak az államnak, illetőleg a fejedelmeknek hányadokat, engedélyi díjakat fizetni, melyek minden évben ismétlődtek. Ez illetékeket oroszul egyszerűen «tjalgó»-nak nevezték.

A «tjalgó» eredetileg és tulajdonképen birtok utáni adó volt, de egyszersmind a kereskedők és iparosok adójának tekintették és jelentékenyen felemelték, ha valamely földbirtokos paraszt a kereskedelemre vagy mesterségre adta magát. Nagy megkülönböztetést az adózási viszonyok e kezdetleges korszakában nem igen lehetett tenni. E följegyzésekből azonban mindenesetre érdeklél bir az a tény, hogy Oroszországban a parasztnak már a legrégebbi időben joguk volt a kereskedelemre és mesterség folytatására; a mely földbirtokos a kereskedelemre vagy mesterségre vállalkozott, az a földadón kívül kereskedelmi adót is volt kénytelen fizetni és pedig kétszer annyit, mint azelőtt. Így keletkezett Oroszországban a parasztnak mellett a középosztály, a mennyiben természetesen a kereskedők és iparosok tekintélyesebb társadalmi állással bírván, a nemesség és a parasztság között foglaltak helyet. A kereskedők három kategóriába osztattak, melyek a későbbi háromféle czéheknek feleltek meg. Voltak nagykereskedő-századok, kiskereskedő-századok és posztókereskedő-századok. Az évi adót e három osztály nem egyformán fizette, hanem minden osztálynak minden tagja külön kivétel alapján — vagyoni viszonyaihoz képest — lett megadóztatva; a megadóztatásnál azonban mindenki saját maga jelentette be vagyoni viszonyait és ez képezte a kivétel alapját. Nagy kár, hogy ez adók nagyságáról nem bírnak semmiféle följegyzésekkel és azok aránya e szerint alig ítérlhető meg.

Egy későbbi időből származott orosz történelmi könyv mégis említi, hogy a kereskedőkre és iparosra kivetett adó fejenként 50 ezüst «grine» volt, mely ma a mi pénzünk szerint körülbelül 12 frtnak felelne meg. Tehát ez adó az akkori időkhöz viszonyítva nem mondható valami nagyon kedvezőnek.

Későbbi időszakokban -- Nagy Péter uralma előtt — az

említett három kategórián kívül, még többet kellett megkülönböztetni. Régi könyvekből, melyekben a kereskedők följegyezve voltak, megtudhatjuk, hogy egy «zocha», vagyis egy kereskedelmi czéli a következő öt részből állott: volt 40 udvara az első kereskedők, 80 udvara a középkereskedők és 160 udvara a kisebb (fiatal) kereskedők számára; végre 320 «szlobody» és 960 «isby»-je. Ez utóbbi kettő az iparosokat foglalta magában kétféle kategória szerint, melynek elsejébe (szlobody) a nagyobb termelők és műiparosok, másodikába (isby) a kisiparosok tartoztak. E kategóriák fokozatosan fizettek adót. Az első kategóriához tartozók kétszer annyit fizettek, mint a másodikhoz és harmadikhoz valók: a második kategóriába tartozók kétszer annyit fizettek, mint a harmadik és negyedikbe valók és így tovább; a legutóbbi osztály az «isby»-k, ezek nagy számánál fogva azonban sokkal kedvezőbb helyzetben volt a többi osztályokhoz képest és majdnem $\frac{1}{4}$ -résznyi annyi adót fizetett, mint az előtte való negyedik osztály.

Ez az adózási és társulati rendszer az ő kellő és méltányos fokozatosságával a legcélszerűbbnek bizonyult ugyan, de a későbbi időkben még sem tartották meg. A nagy Péter czár idejében alkotott újabb szervezet inkább hasonlít az eredeti három osztály szerint századokra való beosztásra, mely az egyszerűsítést czélozta inkább s az ötféle osztályzatot sokallta. De hogy e rendszer nem igen felelt meg a viszonyoknak, azt bizonyítja nagy Péter czár egy újabb rendelete, az u. n. «possadskije», a kereskedelmet üző parasztek érdekében. Ezek a piacra hozott áruik után, az ezek értékének megfelelő tizedrészt fizették adó fejében, de ezenkívül mindazon terheket tovább viselni voltak kötelesek, melyek őket azelőtt mint parasztekot illették. Ezek a paraszt-kereskedők az időközben megizmosodott és kiterjedt kereskedő-osztály és a parasztek közölti fokon állottak és külön kasztot képeztek. A mint az ezekről fennmaradt adatok után ítélni lehet, ezek voltak a háziiparral foglalkozó nép, mely rendszerint saját és családja készítményeit hozta a piacra és árúsította el. Érdekes tehát, hogy ezek Oroszországban már 1722-ben külön iparüző osztályt képeztek és külön adó alá estek. Az ép említett évben ez osztály külön rendelkezés alatt állott. Visszahelyezték őket a parasztek osztályába s bár megtartották ter-

melési és kereskedési szabadságukat, nem bírtak azon jogokkal, melyek a tulajdonképeni kereskedelmi osztályt illették. Adójukat is szabályozták, a mennyiben azt fejenkint 40 «altin»-ban határozták meg.

Két évvel később nagy Péter a tulajdonképeni kereskedelmi osztály számára is teremtett reformokat. Ugyanis 1724-ben honosította meg a tulajdonképeni czéhrendszert. Háromféle czéht alapítottak, melybe az iparosok és kereskedők vagyoni viszonyaikhoz képest tartoztak. Ezekben az adó ismét a tizedrendszeren alapult, a mennyiben minden árunak és cikknek tizedrésznyi értéke az államot illette és kivétel vagy méltányos engedmény csupán a középvagyonosságu vagy szegény czéhekkel szemben engedtetett meg.

Nagy Péter utódja, II. Péter czár azonban ez adózási rendszert fiskális szempontból elégtelennek tartván, pótdót rendelt el, mely fejadónak neveztetett s minden kereskedőre és iparosra kiterjedt. Ez a rendszer, mint minden tulterhelés, megboszulta magát. A középosztályok egészséges fejlődése meg volt bénítva, többen visszatértek a parasztosztályba tartozó iparosok közé, kiknek helyzete könnyebb és elviselhetőbb volt. Egy félszázadon át, egész II. Katalin idejéig az ipar és kereskedés meglehetősen pangásnak indult.

Nem csekély érdemeket szerzett tehát II. Katalin czárnő, ki e viszonyokat áttekintve, Nagy Péter rendszeréhez visszatért és a fejadót megszüntette. Az 1776-ik évben Nagy Péter czéhrendszerét Katalin még jobban körülírta és meghatározta. E szerint a többször említett I. osztályba azon kereskedők és iparosok tartoztak, kik saját bevallásuk szerint 10,000 rubelnél több alap-tőkével bírtak, a II. osztályba azok, kik 1—10,000 rubel tőkét mutattak fel, a III-ba azok, kik legalább 500 rubelt fektettek üzletükbe. Az adózási kulcs, vagy mint annak idején nevezték, az engedélyilleték egy százalékban volt meghatározva az alap-tőke után.

Ez a rendszer alapvonalaiban egész a mai korig fönnmaradt. Idők multán csak az adószázalék volt változó hullámzásnak alávetve, míg végre a százalékos illetéket egészen feloldották és az creditileg használt osztályfixumra tértek vissza.

A czéhek által az egyes iparosok és kereskedők után fize-

tett illetékek a következőkben állottak és állanak még ma is: I. osztály 265 rubel, II. osztály a vidéki városokhoz arányított öt fokozat szerint 25—65 rubel, a III. osztályban 8—20 rubel.

Ez a rendszer azonban mindinkább kezd a mai idő keretéből kivénülni. Oroszországban is komolyan foglalkoznak nemcsak a czéhek szervezetének, hanem az adózási rendszernek reformjaival is. Az ipar mind jelentékenyebb térfoglalása és a kereskedelem föllandulása is sürgősen követelik e reformokat és a legutóbbi iparosgyűlés is sürgette az ide vonatkozó korszerűbb intézkedéseknek létrehozatalát. A mint a beavatottak állítják, e sürgetéseknek már legközelebb meg lesz az eredménye.

E felsorolt, elég száraz adathalmazon kívül még azt szerettem volna megtudni, hogy milyen iparszervezet létezik Oroszországban. De erre a legbeavatottabbak azzal válaszoltak, hogy a társulás eszméje Oroszországon mindig el van fojtva és a politikai viszonyoknál fogva valóságos iparszervezet sohasem lehetkezhetett. Egyes városokban vannak iparegyletek, mint pl. Rigában, melyről az egyesület lapjaiban több ízben említés is volt téve. De ezek vagy csak kaszinó-félék, vagy kizárólag bizonyos irányban működnek, pl. az iparoktatás terén, mint a rigai. Mind e mellett az iparoktatás teljesen el van hanyagolva; kivételt csak a legnagyobb városok képeznek, de még ezekben sem épülhetünk a szakoktatás menetén. A segéd- és tanonczügy rendezetlen, tehát az iparoktatás kérdése sem lehet teljesen rendezett. A gyárak többnyire embergépekkel bírnak, vagyis a munkások ott gyakoroltatnak be és ott élnek-halnak. A munkásviszonyok különben nem mondhatók rossz lábön levőnek. Az orosz paraszt könnyen tanul és gyorsan sajátítja el a kellő ügyességet. Összes igénye abban öszzpontosul, hogy az évben kétszer és pedig aratás idején és husvétkor néhány hétre szabadságot kapjon. Meg is kapja. Aratás idején otthon dolgozik, s husvét ünnepén, melyet az orosz a legrajongóbb vallásossággal ünnepel, elünnepeli megtakarított pénzecskéjét. Vagyis nyáron kétszeres erővel dolgozik, hogy husvétra legyen minél több mulatni, vagyis ünnepelni valója. Különben az orosz munkás igen elégedett, s azért a szocializmus árnyéka a nihilizmus hazájában — csodálatos! — nem kísért.

A nagyobb gyárak, illetőleg ipartelepek, főleg a melyek-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

AZ OROSZ HÁZI-IPAR.

AN GROSS HAZI-IPAR.

A művészet, ipar, a műipar még alig látszott ki a földből, mikor a házi-ipar már élt és virágzott. Mert ha az iparnak és művészetnek családfája van s a műipari termelés ezernyi ága — az emberek által fölvetett szokás szerint — a régiségnél és előkelőségnél fogva nemesi leszármazásra adna valamit, ha viszont e szakmának valamely buzgó biografusa e leszármazást kutatás és tanulmány tárgyává tenné, nem kevés fáradságába kerülne megállapítani, hogy minden modern művészi alkotásnak a házi-ipar az őse, hogy az iparágak családfáján a házi-ipar áll legfelül és ezé a legősibb nemesi rang az alkotások azon nemei közül, a melyeknél a kézi ügyességen kívül az izlés, az az alakító-tehetség vagy is a kompozíció játszik szerepet.

És ez állítás révén arra is rájövünk, hogy a költészet leg-régibb neme — a házi-ipar. A korlátolt műveltségű, félbarbár népek minden műveltsége és tudománya ebben nyilvánult legelőször. A házi-ipar alkotásaiban tükröződött vissza azok gondolkozási módja, eszméik, izlésük. Gondolat, eszme és izlés pedig együtt adják az alakot és még ma is ez a mérték, melylyel az iparos, a művész s általában az alkotó és teremtő erő szüleményeit bírálni tudjuk és szoktuk.

Mindezeknél fogva a népek és nemzetek házi-ipara mindig előkelő állást foglal el a kultur-történelemben. Nem is szólva e foglalkozás gazdasági előnyeiről, maga annak ethikai fontossága éppen kulturális szempontból is kiváló jelentőséggel bír. A folytonos, rendszeres munkálkodás, kivált ha némileg kielégítő kereset által jutalmaztatik, szelidíti a nép erkölceit, békét, gyakran jólétet teremt a családi tűzhely körül s elvonja az embereket az erkölcsrontó henyeléstől, az ivás veszedelmétől, s gyakran elejét veszi sok bűnös cselekménynek, kivált pedig a rendszertelen és bizonytalan életnek.

E tiszteletreméltó nézetekkel bizonyos tisztult fogalmakkal az az ember a legcsekélyebb házi-ipari tárgynak értékét más színben fogja látni. S minél alacsonyabb niveaun áll a nép műveltségi foka, annál többet vár az ember a házi-ipari alkotás terén. Az újabb kor vívmányait nem keresi az ember a tudatlan pór-nép viskói között. A házi-iparnak csak kisebb része kíván iskolát, műhelyt, javítást. A műhelyileg idomított házi-ipar már a megnemesített plebejusok kategóriájába tartozik s inkább az üzleti eredmények fokozását czélozza, a minek természetesen nemcsak jogosultsága, hanem az ép említetknél fogva jelentősége, fontossága is van.

De hasonlíthatlanul több bájjal, kellemmel, mondhatnók varázsszal bír a házi-iparüzés azon sokféle ága, melyek ma is, mint évszázadokkal, sőt talán évezredekkel ezelőtt, a régi nyomokon haladnak, melyek alkotásaikban talán új műszereket használnak, hogy gyorsítsák a munkát, de a készítmények formája, színe, stylje az ősidőkből nemzedékről-nemzedékre átszármasztott forma, szín és styl szálaiból és rostjaiból van szöve, fonva és egészszé tömörítve és e forma, szín, styl, mintha régi emlékeket idézne föl bennünk, egyszerűségében, igénytelen varázsában megkapja a jelket és elandalít, miként ha régi, elfeledett édes-bús dalnak az akkordjait hallanók fülünkbe csengeni, folyton megújuló, zengzetes változatokban . . .

Oroszországban a házi-ipartól nagyon sokat vártam. A rengeteg birodalom különböző tartományaiban napokig lehet utazni, míg az ember nagy városra akad, és sejtettem, hogy a műveltség tekintetében nem igen előrehaladt vidékeknek paraszt lakói a kincsek egész tárházát fogják házi-ipari alkotásaikban föltárni. Mondom, sokat vártam, de várakozásomat minden téren felülmulta a való.

Az orosz nemzeti kiállítás 12 főosztályában a leginkább lebilincselő csoport a házi-ipar-osztály volt. Egy egészen különálló épületben láttuk mindazt fölhalmozva, a mit az orosz otthon, tűzhelye körül készít, a számos fém-, fa-, szövő-, bőr-, papír-, kő-, üveg-, csont- és egyéb ipari tárgyakat. Ezek között sok oly művészi becsű tárgy volt, melyekről bajos lett volna elhinni, hogy nem felsőbb műipari iskolából került ki, de hogy ez iránt kétség föl ne merüljön, a házi-iparesarnok mintegy műhely képét

nyújtotta, melyben sült parasztlak és pórnök ugyanazon czikkeket, ugyanoly minőségben, roppant ügyességgel készítettek, melyek mellettük készen ki voltak állítva.

A legkiválóbb házi-ipari czikkek közé tartoznak a szövőipari czikkek. Ezeknek főjellemvonása az élénk színek összeválasztása s a gazdag himzés. Az orosz népben s főleg a pórnépben legesodálatranéltoább az a sajátos színérzék, amelyhez hasonlót az egész földgolyón nem találunk.

A horvátok, szerbek, bulgárok és általában a délszlávok ragyogó ornamentikája ugyan eléggé kifejlett, elég magas fokon áll s roppant megkapó alakításokban nyilatkozik, de távolról sem mérkőzhetik azon kolorit-mintákkal, melyeket az orosz házi-ipari szöveteken látunk. A vásznak, a kész fehérneműek, a törülközőkendők, abroszok, függők, ágyterítők, nyakra- és fejrevaló kendők, különösen pedig a szőnyegek sokféle neme, ha az ember őket egy együtt látja és tekintete vizsgálódva jár egyik helyről a másikra, azt vélhetné, hogy egy kaleidoszkóp előtt áll, mely a nap ragyogó sugarainak hatása alatt, minden fordulásnál ezer és ezerféleképen váltakozó színharmoníát mutat.

Az u. n. bizánczi stylus e szövetekben már speciális orosz nemzeti stylussá alakult, mely minden ízében eredeti és nemzeti. A vörös, kék, sárga színek váltakozása és bizonyos arányos elhelyezése képezi az orosz nemzeti ornamentika alapját. És e színváltozás oly sokféle, a stylus alkalmazása, a virágok, emberi és állati alakok s mindennemű képeknek stylizálása oly változatos, mintha a szövők és himzők bizonyos képeket és festményeket, falusi és idylli, történelmi és képzeleti, meseszerű képeket vagy történetkéket festenének bele a vászonba és szőnyegbe. Vagy, mint fönnebb említettem, mintha költeményeket lehelnének szöveikbe.

A szláv fajnak különös hajlama és tehetsége van az ornamentikára és ügyes színösszeválasztásra. És ne gondoljuk, hogy ez a hajlam és tehetség csak jó minták utánzásában rejlik. Nem. Az eredeti kompozíciónak tág tere nyílik s egész művészetnek képezi alapját, mely a bemutatott szövészeti czikkek sokféleségében és különbözőségében is nyilvánul.

És a ragyogó színpoimpa, az alakító erő és harmónia, mely e szövő-mintákban nyilvánul, egészen a természet gyermekének sajátos tulajdona, a ki sem írni, sem olvasni nem tud. iskolába

soha sem járt s ipar- vagy műipari iskoláknak hírére sem hallotta. A nemzeti izlés és eredetiség vele születik. A mint gyermekkorától kezdve szülei vagy rokonai hajlékában a szövés mesterségét üzeni és gyakorolni látta s a mint annak legközönségesebb fogásait elsajátította, minden, a mi ezen túl van, a színezés, az izlés, az már az ő saját tudománya. Megtanulja a mezők virágainak színeiből, a nép viseletéből, szóval abból, a mit lát, s a mit látni vél; a mit utánoz s a miből újabb, szebb dolgokat alakít.

A külföldön ezek a népies és nemzeti motívumok alig ismeretesek. Van ugyan elég kis- és nagy füzet és könyv, melyekbe az oroszok maguk gyűjtik össze szövőiparuk nevezetesebb és szebb motívumait, de ezek korántsem mutatják be az orosz szövő-ipari mintákat úgy, a mint azok otthon készülnek. Valamely nyugati vagy délnyugati szakembernek kellene Oroszország falvaiba menni s egy-két évi szorgalmas gyűjtés után a kincseknek oly tárházával térne vissza, melyek sem Felix Say, sem Fischbach, sem Bach Emilia, Lessing, Helbing és más ily nevezetes szakferfiak házi-ipari gyűjteményeiben alig fordulnak elő, mert mind e híres gyűjtemények eltöprelnének, vagy legalább is elhalványulnának az orosz házi-iparnak eddig csak kevéssé ismert ornamentikája mellett.

A házi-iparban rejlő kincset és tehetséget leginkább jellemzi némely gyárosnak élelmessége. A nagy- és fővárosi gyárosok ugyanis munkásaikat legnagyobbbrészt a házi-ipari alkotásaik által kitűnt parasztok közül rekvirálják. Asztalosok, agyagiparosok, festők, stb. 1—2 hét alatt e sült parasztokat oly könnyen idomítják át legügyesebb munkásaikká, hogy gyönyör és élvezet azután ezeknek készítményeit nézni.

A legkiválóbb házi-ipari specialitások közé tartoznak a Lukutin-féle czikkek. Ugyanaz a genre, mint Japánban, a világhírű lak-ipar, sőt hozzátehetjük, hogy ép oly csinos, ép oly kedvelt, de talán kevésbé tartós. Tálczák, csészék, cigaretta-tartók, tea- és cukorszelenczék, könyv- és album-fedők, inggombok, tányérok, játékszerek, stb. stb., szóval minden kigondolható apróság, luxus- és szükségleti tárgy magvát gyártja a Lukutin-féle gyár papír-machéból, de senkisémmé venné meg e tárgyakat, ha azokat a díszítés nem tenné a legtetszetősb háztartási és fényűzési

czikké. Ez a diszítés pedig kizárólag házi-ipar és egészen parasztok és parasztnők által készítettik. Egész vidékek, falvak és városok foglalkoznak vele.

A lakirozott papír-maché tárgyakon a legigézőbb orosz nemzeti festmények és diszitmények vannak alkalmazva. Az arany, veres, kék és zöld színek pompájában látjuk a száguló orosz troikát, a kis-orosz parasztleányt vizmerítő vödreivel, tarka képeket, veres ingű paraszt-typusokat, kaftános veres szakálu zsidókat, stb. stb.

Ez az iparág még a múlt század végén keletkezett Oroszországban. Keletkezési története is érdekes és arról tanuskodik, hogy az orosz paraszt mindent, a mit lát, könnyen kiaknáz művészetének érvényesítésére. Midőn a katonai fővegek és csákok schild-jeit a drága bőr helyett papír-machéból kezdték készíteni, egy akkori fővegyártó, ki egyszersmind a hadsereg szállítója volt, papír-maché-gyárat is állított föl s ezt később leánya férjének, egy Lukulin nevű kereskedőnek adta át kezelés végett, ki tovább gyártotta a csákó-ernyőket mindaddig, míg a hadsereg ismét újabb reformok folytán felhagyott a papír-maché-ernyőcskéekkel.

Az alig virágzásnak indult gyártelep tehát a tönk szélére jutott volna, ha az abban alkalmazott parasztok és munkások a papírmaché-anyagot mindenféle apró czikkek, különösen dohány-szelenczék gyártására nem használják föl. E dohány-szelenczékre mindennemű primitív alakokat mázoltak és így forgalomba hozták; meglehetősen kelendőségük volt, de igazán csak akkor alkották egy hatalmas iparág alapját, midőn az orosz nép a francia háború után először is szebb formájú szelenczékét látott, másodszer oly hősi-harczi alakokról vett mintát, melyek a szelenczék kelendőségét nagyban emelték, sőt népszerűvé tették. Ma már több valóságos gyár van Oroszországban, mely nagyban foglalkozik e galanterie-czikkek előállításával, de vannak parasztok is az egyes falvakban, kik ugyan e czikkal foglalkoznak. A tárgyak festése azonban kizárólag házi-ipar. Leginkább van az Shestowo és Ostaschkowo falvakban és ezek környékén elterjedve. A festő, mihelyt kezébe kerül a lenolajba jól kifőzött és hollandi korommal, meg lakkal feketére csiszolt figura vagy tárgy, az azokra festendő kép konturjait elébb tü-

hegygyel kirajzolja s aztán megkezdi a festést; gyakran a festés előtt aranyozó színekkel vonják be a kép felületét és erre alkalmazzák azután a festéket. Innen van az a csillogó élénk szín, mely e gyártmányokon található.

Ezek a falusi Rubensek üres óráikban képfestéssel is foglalkoznak. S habár soha életükben nem tanultak s csakis a laktárgyakon való hosszú gyakorlat tette őket mesterekké, sok igen sikerült arczképet, tájfestményt készítenek. Sőt épen a laktárgyak közül különösen a tea-tálczák azok, melyeken nem csak rendes figurális rajzokkal és képekkel találkozunk, hanem kivált az orosz nevezetesebb festők híres képeinek egész jól sikerült utánzataival. A háziipar-csarnokban magam láttam ilyen bagaria-csizmás gatyás-parasztot, a mint egy nagyobb történelmi kép utánzásával foglalkozott elég tisztességes sikerrel. Az ilyen falusi Rubensek, vagy inkább Verescságinok otthon is festenek, egy-egy csinos műért 2—30 rubelt kapnak s évi keresetük otthon is csinos összegre, 2—400 rubelre rugna, de ezen keresménynek nagyobb, sőt túlnyomó része a pálinkás-boltba vándorol, a hol ugyanis e falusi művészek minden lelkesedésüket merítik s a hová minden ámbíciójuk és igyekezetük eltemetve lesz.

Ime a fény mellett az árny. Mikor e «művész urak» festéseit figyelemmel kísértem, önkénytelenül tévedt tekintetem arczuk kifejezésére. Tanulmányoztam ezt a kifejezést, láttam a simára fésült, hátul rövidre nyírt kóczszinü haját, a savószínű, kifejezéstelen szemeket, a roppant értelem nélküli arczot s önkénytelenül azt kérdém magamtól: van-e ez embereknek szívük, érzékük, lapintatuk, a mely ecsetjüket kormányozza, színeikbe életet lop s alkotásukhoz a lelket szolgáltatja? Az arczok kifejezése egyaránt buta, értelmetlen maradt és én csak később tudtam meg, hogy hiszen az érzelem és értelem kifejezését mind elfátyolozza az ivás és mértéktelenség által az arczra és szemre hályogként letelepedő közönyösség és fásultság . . .

Az agyag-iparosok a vidéken szintén házi-iparosok. A tányérok, csészék, korsók, vázák, melyeket a falusi házi-iparos készít és fest, igen érdekes daraboknak mondhatók s vannak közöttük oly eredeti műdarabok, melyeket nagy urak is szívesen tennének gyűjteményükbe. A városi agyag-iparosok az említett eljárás alapján festőiket gyakran szintén e falusi fazekasok so-

rából választják, nem is említve azt, hogy a legjobban betanult festők és segéd munkások a paraszt-gyerekek sorából kerülnek ki, kiket azonban a gyár tulajdonosa külön gyári iskolákban taníttat és nevel az agyagipari festészet és dekoráció számára.

A fa-faragás és általában a faipar ugyan távolról sincs annyira kifejlődve, mint Bajorországban vagy a Svájcban, de szintén a legelterjedtebb háziiparágak közé tartozik. A háztartási és konyhafelszerelési cikkekén kívül maga az épület-készítés mestersége is egészen vadon terem és a fából összeállított (nem is épített) orosz viskókat minden «háztulajdonos» maga készíti, a mit nem azért említek fel külön, mintha ezt is házi-iparnak venném, hanem azért, mert ez épületek díszítése és az azokra alkalmazott faragás, gyakran pedig az épületek eredeti stílusa és kiczifrázása igazán érdemes, hogy rajzoló toll alá vegyék és a már futólag érintett orosz műipari vagy háziipari eredeti motívumok közé sorozzák. Nem is szólva arról, hogy a faragásokon és cizfrázatokon minden tenyérnyi hely a tarka festékek ragyogó pompában váltakozó színeivel még érdekesebbé van téve.

A kosárfonó-ipart nemcsak oly közönséges cikkek gyártására aknázza ki a házi-ipar, mint nálunk. Kerti és udvari-, folyosó és előszoba-, közönséges nádfonatu butorokon kívül a legfinomabb luxus-díszműveket találjuk afrikai nádból s a vesszőfonás vagy nádfonás oly finom cikkekre terjed ki, melyek a legelegánsabb szalónokban is helyet foglalnak. A finom nádfonás olyan, mintha egy csinos és elegáns szövetdarab volna. Kosarak, kosárcák, virágtartók, pohártartók, női asztalkák, székek, beteg- és gyermek-állványok, pamlagok, üveg-, necessair-tartályok, stb. a legfinomabb kivitelben láthatók; a nép továbbá kikeresi nagybani megrendelőit és azon iparágakat, melyeknek állandó nagy szükségletük van e cikkekben. Ilyenek a liqueur-gyárosok, cukrászok, galanterie-kereskedők, előkelő vendéglők, stb., melyek a vessző- és nádfonó-háziipart állandóan és jutalmazón foglalkoztatják. Az udvari-, kerti- és előszoba- vagy folyosóba való vesszőbutorok pedig szintén csinos kiállításban, festve, vagy csak egyszerűen lakirozva kerülnek piacra, de a lakirozás is oly elegáns, hogy az ember bátran fölteheti, miszerint az előtte levő butorok vas-, vagy bádogg-pálczákból vannak sodorva.

Ujabbán ez iparágat főleg a lengyelek gyárszerűen is kezdik

űzni, de azért a házi-ipar még jó sokáig állandó jutalmazó foglalkozást talál benne, különösen Déloroszországban és nagyrészt Finnországban. A moszkvai kiállításon képviselt finomabb kosárfonó-árukból az udvar és az előkelő világ nagyszámu megrendeléseket tett és ezt az iparágat ugyszólván divatba hozta.

A csinált virág-ipar Oroszország sok vidékén szintén háziiparilag üzetik és pedig kizárólag nők által. Egyes leányiskolákban, de leginkább a tanítónő-képezdekben ez rendszeresen taníttatik és a vidékre kerülő tanítónők vagy leányok által terjesztetik. Kiterjed a házi-iparág a művirágcsinálás minden ágára és meglehetősen fejlődésnek is indult, de a háziipar-csarnokban bemutatott háziipar-csoportok között nem a legelőkelőbb helyet biztosította magának, a mi talán azt is jelenti, hogy ezt inkább a kézműves vagy műiparos rendszeresebb üzlete jobban tudja fölkarolni és a divat változataihoz idomítani, mint a házi-ipar, mely utóvégre is csak az örökké egyforma parasztvirágokkal tudna a falusi divatban lépést tartani.

Csekélyebb mértékben fordul elő a borostyánkő- és elefántcsont faragás mint házi-ipar, de annál nagyobb mértékben, sőt mértéktelenül van elterjedve a szent képek, kereszték s egyéb templomi és szent czikkek készítése, melyeket a bigott orosz nép mohón kapdos. A szent képek közül legkapósabbak a szent alakok azon képei, melyeken csak az arcz vagy a kéz van festve, az alaknak, illetőleg szentnek ruhája pedig vagy szövethől, vagy aranyból, gyöngyből és több e féle drágaságból természetben, illetőleg imitált aranyban és gyöngyben van domboruan ráillesztve. Az orosz oly becsben tartja szentjeit, hogy jobban szereti, ha fel vannak öltöztetve, mint festve.

Igen eredeti s mint házi-ipar bizonyára ritka a moszkvai kormányzósághoz tartozó paraszt-szövetkezet által üzött foglalkozás. Ez pedig abból áll, hogy minden tüzeset után a szövetkezet az elhamvadt házakat át- és átkutatja s miután tudvalevőleg az orosz faházak ha meggyulnak, porrá égnék s minden, mi bennük van hamuvá válik, az említett szövetkezet kikutatja a hamu alatt levő tárgyakat, főleg az arany- és ezüst-olvadékokat. A leégett telep tulajdonosainak engedélyével azután a parasztok az arany, ezüst vagy más elolvadt nemes fémrészeket összeszedik, vegyészileg megtisztítják és újból értékesítik. E 39

tagból álló társulat egy év alatt mintegy 25,000 rubel értékű aranyat, ezüstöt, cinket, ólmot, stb. mentett ki a hamu alul s vásárolt meg a tulajdonostól tisztességes ár mellett. Ez a társaság erősen összetart, semmi akadálytól vissza nem riad s gyakran egész vidékeket utazgat be mestersége érdekében. A fémeket higanynyal való amalgamirozás által tisztítják s mivel higanynyal sok dolguk van, a higanymérgezés révén rendszeren tüdőbajban halnak el. Az orosz háziipar-kiállítás csarnokában e társulat működésének eredményét képletileg tüntette föl és sok látogató érdekléssel nézte az eredeti mesterségnek kétségtelenül érdekes procezzusát.

Volt az orosz kiállításnak három osztálya, mely különösen lebilincselte a látogatók figyelmét, t. i. a lengyel, a finn és a kaukázusi-osztály.

Volt még egy osztály, mely még jobban felköltötte kíváncsiságomat, de ezt nem tudtam fölfedezni sehol, mert csak 1—2 bányatulajdonos által volt képviselve. Ez Szibéria. Nagyon szerettem volna ennek a félemletes országrésznek a házi- és kézműiparát látni, de nem volt belőle semmi. Egyenest Szibériába pedig — bármily nagy volt is érdeklődésem iránta — nem volt kedvem menni.

A bányagazdag orosz vidékekről egy bányagazgató azt állította előttem, hogy ott a házi-iparnak nyoma sincs.

— Miért? — kérdém.

— Mert nincs e vidékeken nő! — volt a felelet.

— Hát hogy élnek ott az emberek?

— A bányamunkások öten-hatan összeállanak s építenek egy viskót. Ez a hajlékuk mindenük. Fogadnak egy fehérszemélyt, a ki rájuk mos, nekik főz — ha ugyan főzni való van — s a ki egyszersmind mind az 5—6 lakónak a felesége is . . .

. . . . Jellemző, hogy a moszkvai nemzeti kiállításra Bulgária is küldött házi-ipari készítményeket, azt híván, hogy a rendezőség el fogja azokat fogadni.

De a kiállítás rendezősege nem volt hajlandó Bulgáriának még iparát sem annektálni és így egészen külön a város közepén levő iskolában állította ki a 40 ládába csomagolt czikkeket, melyek tulnyomólag szövő-ipari czikkekből állottak és pedig a nálunk is eléggé ismert bulgár szőnyegekből, terítőkből, him-

zésekéből, finom és durva, himzett és kivarrott vászonfélékből. Ezen kívül sokféle selyemszövet, faipari tárgy, agyagedények, kések, filigrán ezüstneműek, aranynyal kivert fegyverek, bőrneműek és e félék voltak leginkább Widdin, Schumla, Berkovätz és Grabova városokból. Ez utóbbi városnak kései, jatagánjai leginkább kiváltak. E czikkek azonban sokkal ismertebbek nálunk, semhogy azok ismertetésére e fejezet keretében külön is ki kellene terjeszkednem.

Az említett három orosz tartomány közül a lengyelországi házi-ipar legkevésbé volt jól képviselve. A volt Polónia hatalmas gyári- és kézmű-iparával állt elő és a házi iparból mindössze némi szöveteket, fa-faragási tárgyakat s kosárfonó-, illetve sás- és vessző-munkákat mutatott be. Az agyagiparban kizárólag a gyárak és nagyobb telepek voltak képviselve.

A finn-osztályban az említett iparágakon kívül vannak némely kiváló specialitások s ezek közül különös felemlítést érdemel a finn-gránitkő-ipar.

Ing- és manchetta-gombokat, melltüket, medaillonokat, fülbevalókat készítenek leginkább a feketével fecskest csillogó ezüstszálakkal gazdagon diszitett finn-márványból. Továbbá ugyancsak a Kajánban leggazdagabban feltalálható márványból készítenek levél-nehezítőket, lámpa-, gyertya-, tinta-tartókat és e félék ezernyi apróságot, melyeknek Oroszországban, de a külföldi fürdőkben is nagy kelendősége van.

Egy másik kiváló specialitás gyanánt emlithető a késművesség, mely szintén el van terjedve. A halász- és vadászkések csinos formában, kitünő anyagból készülnek és a mi a házi-iparra leginkább vall, az e kések markolatának remek diszitése, mely azoknak kiváló becsét és értéket kölcsönöz.

A különben csak a töröknél, szerbeknél, stb. divatozó fényes kés-markolatokat csak újabb időben kapták fel Finnországban s ha nem is találunk itt oly gazdag és fényes pazarlást az anyagban és oly csillogó diszitést, mint a délkeletiekénél, mindenesetre egészen eredetinek lehet nevezni a finn-késművességet, mely természetesen sokkal olcsóbban állítja elő termékeit.

A diszítés ezen neme újabb időben a fegyverekre is kiterjedt és ugyancsak házi-iparképen meglehetősen elterjedést és közkedveltséget nyert. A fegyverdiszítésből különben csak néhány

példány volt a finn-osztályban bemutatva, a mi azonban nem jelenti ez iparágnak csekélyebb terjedelmét.

A doni kozákok birodalmából a gyapju, bor és dohányon kívül sok igen érdekes házi-ipari czikk volt képviselve, főleg Taschkend vidékéről. Kaukázusban tulajdonképen ma még majdnem minden házi-ipar: gyárak és nagyobb ipartelepek leginkább csak az italok előállítására szoritkoznak. Ez osztály képviselője, midőn arról volt szó, miért nem exportálják, vagy legalább mért nem ismertetik meg boraikat a távolabb vidékkel, azt felelte: «Minek, hiszen megiszszuk mi azt magunk is!»

Igy mindent, a mit ott gyártanak, maguk fogyasztják a kozákok.

A kozákok hetmanja: Swjatopolk Mirsky lehetőleg mindent bemutatott a kiállításon, a mit birodalma terem. Ugyan egy álló hónapig tart az út a Volga mellől Moszkváig, de ez nem volt akadály. Igen nagy mértékben voltak kiállítva a szárított és becsinált gyümölcsök, melyet a Volga mentén minden faluban készítenek, továbbá a házi-iparilag készített méz, méh-sőr, egyéb italneműek. Különösen pedig a felette érdekes nemzeti viseletek, melyek közül általános figyelmet keltettek a kozák asszonyságoknak gazdagon himzett tolettjei. Oly finom öltések, arányos és szabályos himzéseket láttam ez osztályban, melyek sok európai nőipariskolának becsületére válnának. A legszebbek voltak azonban az ezüst-ívóedények, ékszerek, ezüsttel kivert fegyvermarkolatok, melyektől csinosság és eredetiség nem volt megtagadható, s melyek eredetiségüknél fogva nálunk is számot tennének. És ha a női ruhák és szövetek díszítése és himzése elismerésünket és csodálatunkat kivívta, sokkal nagyobb mértékben kell még kiütnetnünk a pazarfényű lószerszámokat, nyergeket, melyek lovak, tevék és szamarak számára készültek. Arany és ezüstszálakkal, piros, kék és sárga fonalakkal vannak e szerszámok és nyergek kivarrrva és a himzés és varrás stylusa oly eredetien kozákos, hogy azokról csakis közvetlen szemlélet útján lehetne fogalmat szerezni.

Kokand és Szamarkandból pompás bársony-, selyem- és bőrszövetek voltak kiállítva arany-, ezüst- és czérnaszálakkal himezve, áttörve, csillogó arany- és más fényes lemezekkel fel díszítve, félig orosz, félig keleti pompában kiállítva. Ugyaninnen

ivóeszközök, fegyverek, ékszertárgyak voltak bemutatva, leginkább kivált azonban a szőnyeg-házi-ipar, mely vetekszik Szmyrna és India szingazdag szőnyegeivel s valóban hecses darabokkal bír, a melyek egészen olyanok, régi ezredéves minták szerint készültek, minőket a nomád népek szőttek hajdanában sátraik ünnepélyes feldisztására.

A házi-iparban egy ezredév csak arasznyi idő; ide nem hatoltak el tudomány vívmányai, legföljebb talán a fonalak ujak; az anyag, a disztési mód a régi, minden legkisebb ujtás nélkül, a minták ezerévesek, a kompozíció is ezek alapján változik s stylje közelebb áll Ázsiához, mint Európához. A félbábár, félnomád nép, mely ipart és kultúrát egyaránt nem ismer, házi-iparában ma is a régi és csak a munka, a termelés s az ebben mutatkozó fokozat képezi náluk azon vonásokat, melyek nyugatibb embertársaiknál is talán közösek.

Nyelve, szokásai mások, életmódja, ehhez képest igényei is mások, Európában a legvégső határt foglalják el, mely a kultúrától oly messze dobta őket, de a házi-ipar még is oly kincset képez náluk is, mely a legnyugatibb és legcivilizáltabb emberi fajt is elismerésre készíti irányukban, mely emberi méltóságuknak mindenütt érvényt szerez.

Hónapokig, sőt talán évekig kellett volna Oroszországban időznöm, ha a házi-ipart alaposan akartam volna tanulmányozni, megismertetni és jellemezni. Oroszország házi-ipara bő és hálás anyagot nyújt a tanulmányokra és ha egyebet nem is, a gazdag és pompás motívumokat mindenesetre tanúság és értékesítés végett más államok házi-ipara javára is haszonnal lehetett volna összegyűjteni.

De én csak futólagos szemlélő voltam a fehér czár fekete földjén. Nem festő, a ki minden részletre gondot fordítani tartozik s szemlélet útján hű képét adja valamely tájéknak, hanem csak fölületes vázlatok készítője, melyek sebtében papírra dobva legföljebb arra hivatvák, hogy némi halvány fogalmat nyujtsanak a távollevőknek egyes alakokról, tájékokról. Sőt kénytelen

vagyok elismerni, hogy e vázlatok sem tökéletesek, mert hiszen a vázlatnak jelleggel is kell bírni s az én vonásaimból gyakran hiányzik az összhang, a jellemző kifejezés.

Mentségemül semmit sem tudok felhozni. Mert bár csak néhány napot — egy arasznyi időt — töltöttem az orosz birodalom határain belül, vagy jól vagy sehogy se kellett volna valamely tárgyról írnom, illetőleg tanulmányaimat talán oly irányban központosítani, melyet az ott töltött idő alatt alaposan ki lehetett volna meríteni és ismertetésemben kizárólag fölhasználni, illetőleg ez által értékesíteni.

És ha a házi-iparnak e műben még is annyi tért szentelni bátor voltam, erre nézve csak egyet tudok felhozni, nem mentőség, hanem enyhítő körülmény gyanánt.

Utalni akartam azon tényre, hogy a nép Oroszországban is nemcsak megtalálja a maga foglalkozási ágait a házi-iparban, hanem a kellő ösztönszerű munkafelosztás alapján oly sok irányban tudja erejét és tehetségét érvényesíteni, hogy sem tultermelés nem áll be, sem verseny nem csorbitja egyik vagy másik vidék keresetképességét.

Ha ez igénytelen és hézagos vázlatokból némi következtetést, tanulságot vagy buzdítást merítünk hazai viszonyainkra, hazai háziiparunk arányosabb terjesztésére nézve: akkor többet értem el, mint a mennyit ez egyszerű vázlat által reményleni mertem volna.

TANULSÁGOK.

ТАНИТСАГОК

A moszkvai kiállítást 1870-ben a szentpétervári országos ipar-kiállítás előzte meg,* mely annyiban is sikerültebbnek nevezhető, mert azon Oroszország minden vidéke és minden vidékének jelentősebb iparága képviselve volt. Jobban is volt előkészítve, mint a moszkvai kiállítás s bár az 1870-iki porosz-francia háború miatt a közvélemény nem fordult oly nagy mértékben feléje, mint az 1882-iki moszkvai kiállítás felé, sikere és hatása épp ez utóbbi kiállításban is kétségtelenül fel volt ismerhető.

Az újabb gazdasági haladást Oroszországban az 1870-iki szentpétervári kiállítás teremtette meg, mely óta a termelés számos régi és újonnan meghonosított ágában rendkívüli emelkedés állott be. — Ez emelkedést nemcsak az 1873-iki bécsi és az 1878-iki párisi nemzetközi kiállítások igazolják, hanem a gyáraknak évről-évre szaporodó száma, a termelés jelentékeny növekvése s a legfőbb iparágakban az 1882-iki moszkvai nemzeti kiállítás.

1870-től 1882-ig a haladást még számokban sem lehet megmérni. De ha az orosz ipar és gyáripar fokozatos fejlődésére visszatekintünk, azt találjuk, hogy oly rohamos fejlődés, mint az utóbbi évtizedben, még mesterséges uton sem volt az előtt és másutt elérhető. Ine az idevonatkozó megbízható számadatok :

* E kiállításon mindössze 3105 kiállító jelent meg.

Két évvel később, vagyis 1872-ben Moszkvában általános politechnikai kiállítás rendeztetett, melyen az orosz nagyipar csak csekélyebb mérvben volt ugyan képviselve, de mivel e kiállítás nemzetközi jelleggel bírt, Anglia, Franciaország és Németország főbb iparágainak (főleg a gépiparnak) részvétele következtében az orosz gyárosok sokat tanultak és sok irányban előnyös változtatásnak és javításnak vetették meg alapját.

Év	Gyárak száma	Munkások száma
1828	5244	255,444
1838	6450	377,820
1852	10,388	470,914
1869	19,431	410,225
1879	27,927	685,245

Az 1869. és 1879-iki kimutatásokban nem foglaltatik négy kiváló és Oroszországban igen elterjedt iparág statisztikája. Ezek a szesz-, sör-, dohány- és cukor-ipar. 1869-ben volt Oroszországban

szeszgyár	4492
sörgyár	2102
dohánygyár	343
cukorgyár	305.

Ezek évi termelése összesen 340,891 rubelre rugott a hivatalos kimutatások szerint. Ujabb időben azonban -- egy évtized alatt -- főleg a szeszgyárak száma szaporodott jelentékenyen; úgy, hogy ha ez iparágak mai számát vennők a legutóbbi kimutatásba, a rendelkezésre álló hivatalos adatok szerint az összes* orosz gyárak száma 1879-ben **35,159**, a munkások száma **873,246** s az évi termelés **1305** millió rubelre rugna.

A legutóbbi évtized haladását tehát a következő főszámok összegezik:

1869-ben volt **19,000** gyár kerek számban **410** millió rubel termeléssel,

1879-ben volt **35,000** gyár kerek számban **1305** millió rubel termeléssel.

Ha e különbséget a gazdasági haladás mértékén mérlegeljük és e szerint becsüljük meg annak nemzetgazdasági horderejét, nemcsak a multa, hanem a jövőre nézve is oly képet nyerünk, mely az orosz ipar eddigi és jövő fejlődése iránt bennünket kellőleg tájékozni képes.

De ha például Matthäi Frigyesnek az 1870-iki szentpétersvári országos kiállítás alkalmából az orosz iparról írt könyvét

* Az igen jelentékeny bányá-ipart bele nem értve.

(megjelent 1872-ben Lipcsében, Fries Hermannál) a mai viszonyokkal összehasonlítjuk, azt már rég szuperálnak kell tekintenünk s legföljebb ipartörténeti becsét ismerhetjük el. Sőt ha valaki e könyvet egy az 1882. évi moszkvai kiállításról megjelenhető alapos és részletes, megbízható és tájékoztató szakmunkával összehasonlitaná, azon különbségből, mely az 1870. és 1882-iki kiállítás között talál (ideértve az iparstatisztika közötti különbséget is) egy kevés bátorsággal hozzá foghatna az orosz ipar jövőjének megírásához.

E különbséget jórészt az orosz nép igényeinek folytonos növekvése is idézte elő; de előidézte az Oroszország által inaugurált vámpolitika, a páratlanul magas behozatali vámok és általában az az áramlat, mely a gazdasági egyensúlyt az ipar fejlesztése és támogatása által véli leginkább előmozdíthatónak. Előidézte a gazdasági civilizáció rohamos fejlődése, mely lehetőleg a termelés minden jutalmazó terére kiterjeszkedve, minden anyagot, tért és erőt hatalmába igyekszik keríteni, a melynek jövedelmező értékesítése és kiaknázása sikerrel és eredménynyel kecsgethet.

Oroszországban még nincs ugyan minden tér kiaknázva, minden erő és anyag fölhasználva, de az érintett gazdasági civilizáció feltartóztatlanul tör előre.

Az iparos-erő egyik főtámasza, a társadalmi tekintetben is oly fontos erős középosztály, vagyis a kézművesség még nagyon gyér s távolról sem áll arányban a gyárak növekvő számával. Franciaország és Németország iparának ereje a kézművességben rejlik, mert a kézműipar alapja a gyári- és műiparnak is; Oroszország e hiányát csak úgy fogja helyreütni, ha roppant nagyszámú háziipar-üzöit lassankint a stabil-kézművesség terére viszi át. A hosszú tél a mezőgazdaságot üző lakosság számára is foglalkozást igényel s e téli munkálkodás magyarázza meg a házi-ipar rendkívüli terjedelmét. Nem minden ágbau, nem minden vidéken fog ez átalakulás sikerrel végbemenni. De a legfőbb pontokon lassankint mégis csak bekövetkezhetik s az orosz iparnak nemcsak feje, hanem dereka is lesz a kézműiparban s a kézműipar terjedése által az iparos társadalmi állása is emelkedni fog . . .

De ne provideáljuk az orosz ipar átalakulásának proceszszusait. Vegyük a tényeket úgy, a mint ma allanak s ezek fejlődésének alapjául fogadjuk el a mai állapotokat, a melyek vázlatos ismertetésére e könyv szentelve van.

A mai állapotok az ipar tekintetében kétségen fölül konstatalják, hogy minden tényező egyaránt közreműködik annak fejlesztése körül. Látjuk

1. hogy az állam maga kezdeményezte gyárak létesítését. De leginkább csak oly gyárakat teremtett, melyek a magánvállalkozás útján sikerrel létesíthetők alig ha lettek volna s így az állami iparüzés a vállalkozó magániparnak kárt nem okozott.

2. Az orosz kormány régóta az ipar fejlődése tekintetében figyelemmel kísérte a külföldi mozgalmakat, utazó ügynököket tartott a leghatalmasabb külföldi államok legelőkelőbb iparos-városaiiban, kik figyelemmel kísérték az ipar főbb ágaiban felmerülő javításokat, valamint azok alkalmazásának módjáról jelentést tettek kormányuknak, mely e jelentések értékesítéséről gondoskodott. Ugyanezen ügynökök figyelme kiterjedt az ujonnan keletkezett iparágakra is, melyeket gondozásuk tárgyává téve, azoknak Oroszországban való meghonosítására nézve utbaigazításokat közöltek és pedig, mint a tapasztalatok igazolják — jeles eredményvel.

3. Egyes kézmű-iparágakban külföldről részben iparosokat, részben műiparosokat telepített be kedvezmények mellett.

4. Az állam szükségleteit kizárólag hazai iparosok által fedezteteti s oly állami szükségletekre nézve, melyek eddig benn az országban nem termeltettek, újabb vállalatok létesítését jelentékeny támogatás útján előmozdította.

5. A magánvállalkozás emelése és fejlesztése érdekében pénzüintézetek létesítését kezdeményezte s a külföldi tőkét beédesgetve, részben a hazai ipar szolgálatába kényszerítette.

6. Igen kiterjedt vasuti, távirdai s általában forgalmi hálózat létesítése által (mely különben még sok tekintetben kívanni valót hagy fönn), valamint igen kiterjedt és nem jelentéktelen előnyöket biztosító tengeri hajózása, illetve kereskedelme által az ipar- és kereskedés érdekeit egyaránt emelni, a szállítás könnyebbségét előmozdítani, a forgalmat élénkíteni törekedett.

7. Technikai és szakiskolák létesítése által az iparos-munkaerő szakszerű kiképzése tekintetében jelentékenyen közreműködött és részben geológiai és bányászati kutató-intézetek szervezése által az ipari nyers-anyag legjobb és legmegfelelőbb értékesítése tekintetében utmutatással szolgált.

8. Régi időktől fogva a kormány, főleg Kankrin pénzügyminiszter kezdeményezésére, ki az iparfejlesztés terén nagy akciózt fejtett ki, az ipari haladás meghatározhatása, továbbá e haladás előmozdítása végett időről-időre rendszeres kiállításokat rendezett és az ipari és technikai újdonságoknak minél szélesebb körben való terjesztéséről gondoskodott.

9. Végre pedig — a mit első helyen kellett volna fölemlíteni — vámtételei által a hazai iparnak oly óriási védelmet nyújtott, hogy még azon cikkek helyzetét is, melyek Oroszországban 50—100 $\frac{1}{3}$ -tel drágábbak, mint Németországban és Ausztriában, a belföldön jelentékenyen kedvezőbbé tette, azok versenyző-képességét biztosította, elterjedését lehetővé tette s a fejlődés ezernyi előfeltételét egyszerre megteremtette.

Maga az iparos- és fogyasztó-közönség is számos oly előnnyel rendelkezik, mely más államok iparának fejlődési és versenyzési föltételeivel fölért.

Aránylag olcsó a munkaerő, egyes elsőrendű gyárakban a munkások 12 órai munkaidő mellett alig 30—40 kopek napi bért kapnak;

majdnem minden irányban a nyersanyag rendkívüli nagy mértékben és jó minőségben fordul elő és kevés azon nevezetes iparágak száma, melyek nyers anyagaik tekintetében a külföldre volnának utalva;

óriási a piac, mely Oroszország roppant területén s a hozzá tartozó tartományokban kínálkozik s a kivitt vagy más piacok szerzését egyelőre nem teszi sürgössé;

a fogyasztó közönség pártolása pedig a hazai iparvállalatok helyzetét és termelési képességét igen nagy mértékben emeli s versenyzési föltételeit kedvezővé alakítja;

a pénzintézetek az iparosok hitel-igényeinek kielégítése körül tőlük telhetőleg közreműködnek;

az arisztokrácia és nagybirtokosság maga jár elől jó példával jelentősebb iparágak és vállalatok létesítése által,

illetve az ezekben rejlő jövedelmezőség megértése mellett, ennek kiaknázásával;

a technika legujabb vívmányainak hozzáférhetővé tétele érdekében az állami gépgyárak s az állam vezetése alatt álló főbb technikai tanintézetek tőlük telhetőleg közreműködnek s ez irányban az egyes iparvállalatokkal kellőképen tájékozzák. stb. stb..

De a mint épen a moszkvai iparos-kongresszus kimutatta, az ipar terén még sok a kívánni való, sok a teendő.

Szükséges:

a mezőgazdaság által előállított nyersanyag jobb és általánosabb értékesítése,

a szállítási tarifának az ipar szempontjából való kedvezőbbé tétele,

a hitelviszonyok megfelelőbb rendezése,

a technikai kiképzés nagyobb mérvű fejlesztése s általában az ipari szakoktatás rendszeresítése,

a munkás-kérdés megfelelő szabályozása a modern ipartörvénykezés mellett,

az ipar érdekeit megfelelően képviselő iparos-testületek létesítése és kerületenkinti elosztása,

főleg pedig egyes kiváló iparágaknak rendszeresebb fejlesztése mellett azok jobb és célravezetőbb üzleti kezelése.

A kiviteli aspirációk nagyranöveléséről nem is szólok, habár Közép-Ázsiába a legjelentéktelenebb kivitele Oroszországnak van ma már és lesz fokozatosabb mértékben jövőre is.

De ha a követett reformok lassankint teljesülnek, ha a kifejezett kívánságok tekintetbe vétetni fognak, ha a gazdasági civilizáció követelményeit Oroszországban lépésről-lépésre követni fogják s főleg, ha a nép művelődése, melyről ma még nem lehet kedvező híralatot mondani, a gazdasági haladással lépést fog tartani s ez által a nép igényei minden irányban emelkedni fognak, ha a tömegtermelés mellett az orosz gyárak a sokoldalú termelésre is figyelmet fordítanak s ha végre a felhasználatlanul heverő sok nyers erőt és anyagot lassankint az ipar szolgálatába kényszerítve értékesíteni fogják:

akkor Oroszország ipara a közel jövőben rendkívüli magaslatra emelkedhetik és ez által Oroszország ipar tekintetében is

legalább oly domináló helyzetet teremthet magának, mint — Amerika.

Gazdasági tekintetben van némi hasonlatosság Oroszország és Amerika között. Oroszország a mezőgazdasági téren már is versenyez Amerikával, ipar tekintetében pedig — főleg a jobbagyság megszüntetése óta — oly óriási erővel emelkedett és emelkedik, mint Amerika. — Az európai iparos-államok egyik legföltettebb versenytársa a jelenben és a jövőben Amerika. Az éleslátók azonban az orosz ipar izmosodásában, — ha nem is ma, de a jövőben bizonyára — szintén kemény mérkőzésre készülő versenytársat vélnek fölfedezhetni. Ámbár itt nyomban meg kell jegyezni, hogy a hadügyre rengeteg összeget költő Oroszország nehezen fogja magának azt a kedvező helyzetet megteremteni, mely Amerikában, a hadseregre csak oly csekély mértékben igényelt kiadások mellett s ez által a legjobb munkaerőnek más irányban, főleg az ipari termelésben való értékesíthetése következtében már ma fönnáll s hihetőleg jó darab ideig fönnállani fog . . .

Mindazonáltal, ha oly sokszor beszélünk az amerikai versenyről és annak veszélyeiről, ha az európai gazdasági életben fölmerülő jelenségekre figyelemmel akarunk lenni: ne téveszszük szem elől Oroszországot, melynek eddig ugyan csak mezőgazdasági versenye ellen igyekezett főleg minden nevezetesebb agrikulturnál állam védekezni, melynek azonban ipara ép úgy nyomába lép a még nemrég egyoldalú mezőgazdasági termelésnek, mint sok évtizeddel ezelőtt Európa többi kulturállamaiban vagy is azon államokban, melyek hatalmuk egyik támaszát ma is jól kifejlett iparukban bírják.

Mert az amerikai verseny mellett ép oly kevésbé szabad megfélekezni a netaláni orosz versenyről, a minthogy nem helyes mindig az orosz hatalmat Oroszország katonai erejében és annektálási aspirációiban tekinteni. Az orosz haderő nagy és jelentéktelen, de hatalmas és maradandóbb következményekkel bíró lesz az az orosz invázió, melyet az ipari produkció mind nagyobb mérvű fejlődése és jelentékenyebb térfoglalása következtében az illető államok csak akkor fognak érezni, a midőn az ellen védekezni már emberfeletti föladat lesz.

Nem a háborútól kell untalan félni. Az orosz ipar békés versenye veszedelmesebb harczot idézhet elő. Nem csak a háboru esélyei ellen kell az Oroszországtól tartó államoknak magukat és hadseregüket készen tartani, hanem az orosz ipar inváziója ellenében is.

Ez utóbbi védekezést pedig sokkal előbb kell kezdeni, az ipar érdekében való védelemre még jobban kell előkészülni, mint a hadseregek előnyomulása ellen. Minden mulasztás e téren évekre, sőt évtizedekre fog kihatni s ha a mulasztások tekintetében — azok, a kiket illet — könnyelműen járnak el, oly veszélyeknek tehetik ki magukat gazdasági tekintetben, mely lehet, hogy már nemsokára helyrehozhatlannak fog feltűnhetni . . .

A Bécsben 1873-ban és Párisban 1878-ban tartott nemzetközi kiállítások óta számos külföldi országos kiállítást tekintetem meg. A francziák genialitását megbámultam, Coqueril nemzetének ipari erejét megcsodáltam, a Rajna-melléki és wesztfáli ércz- és vasvidék világipara, a szorgalmas Svábországnak művészileg és rendszeresen regulázott kézművészete, a bajor ipar művészi törekvései és gyakorlati eredményei, a német birodalmi főváros iparának újabb időben tanusított meglepő haladása és kedvező fordulata, Ausztria (Bécs, Grác, Trieszt) iparának versenyképes fejlődése és a művészet felé törekvő iránya, melyekről az utóbbi öt esztendő országos és regionális kiállításai alatt mindenütt személyesen győződtem meg, a hazám jövőjeért s hazai iparunk fölvirágoztatásáért melegen érző szívemet megdobbantották s mindenik külön-külön egy-egy kitörő, nehéz sóhajt idézett föl, mintha minden külföldi állam iparának vivmánya, haladása, elismertetése és diadala mellett önkénytelenül azon kérdés merült volna föl előttem:

— Mikor jut idáig a mi magyar iparunk, mikor érjük utól e diadalokat! . . .

És mégis nem a kétségbeesés, nem a csüggedés vagy lemondás érzete éledt föl keblemben a külföld iparának mind nagyobb mérvű haladását látva; és valamerre jártam, inkább a

buzdításra, lelkesítésre meritettem erőt, mert bizva a magyar ipar egészséges alapjába, kitartó erejébe, bizva missziónkba, mely nekünk mint Kelet felé való régi védbástyának jutott, tapasztalva a lendületet, mely újabb időben az ipari vállalkozás terén beállott, s mely újabb irányokban is nyilvánul, s végre azon hitben, hogy az ipar fejlesztését akadályozó hiányok orvoslása érdekében felhangzó panaszok és óhajok illetékes helyen tekintetbe vételni és orvosoltatni fognak: erős volt bizalmam a magyar ipar jövője iránt és szent volt meggyőződéseim, hogy a felülről jövő jóakarattal és támogatással mellettem s az alantabb megszilárdítandó akarattal és munkakedv következtében — régi kibákat könnyű lesz helyreütni, mulasztásokat pótolni s ha nem is minden téren, ha nem is egyszerre, de tervszerűen és biztosan az ipari termelés minden ágában megszerezhetjük a szoliditást és versenyképesség előfeltételeit.

Az utóbbi három év bizonyítja, hogy hitem, reményem és bizalmam nem minden alaptalán vala . . .

Midőn azonban a múlt nyáron az «Egyetértés» szerkesztőségének megbízásából a moszkvai kiállítás tanulmányozására — mondhatom elég nagy várakozással — indultam és ott az orosz ipart a fejlődés oly magas fokán találtam, melyre elkészülve nem voltam, szóval midőn mindazokat láttam és tapasztaltam, a melyekről e könyv folyamán jelentést tenni indítva éreztem magamat: nézeteim a mi speciális iparviszonyainkat illetőleg is sokban változtak.

Az előadottak és tapasztaltak fonalán ugyanis sokkal jobban győződtem meg arról, hogy az iparfejlesztés és iparpártolás terén szükséges intézkedések és teendők gyors és erélyes fogadtatása ránk nézve is mind sürgetőbbé válnak.

Ez intézkedések és teendők iránt újabb programot felállítani nem lehetek hivatva. A székesfehérvári orsz. kiállítás alkalmából az ügy iránt melegen érdeklődő néhány ügybarát — közöttük csekélységem is — e követelményeket a következőkben összegezték:

A) A TERMELÉS FEJLESZTÉSE.

1. A MUNKAERŐK FEJLESZTÉSE.

a) Iparos organizáció (az ipartörvény revíziójával, célszerű és erélyes végrehajtásával kapcsolatban) kettős céllal. u. m.: 1. az ipartársulás fokozása végett; 2. az iparosok anyagi jólétének és művelődésének előmozdítására.

b) Ipariskolák és pedig: 1. ipariskolák tanoncok számára (tanoncziskolák), a továbbképzés lehetségesítésére; 2. közép ipartanodák, rendszeres oktatással, technikai irányzat-
tal, munkavezetők és kisebb önálló iparosok kiképzésére; 3. esti és ünnepi, esetleg téli tanfolyamokkal mind munkások, mind önálló iparosok számára technikai szaktanfolyamok (városi ipari rajztanoda, technológiai iparmuzeum, közép-ipartanodái külön tanfolyamok); 4. a közép-ipartanodával és ipartanodával és szaktanfolyamokkal párhuzamban a művészeti irány fejlesztésére műipari szaktanfolyamok; 5. tanműhelyek egyes lokális népiparok fejlesztése tárgyában (házi-ipar).

c) Irodalmi működés szakfolyóiratok, szakkönyvtár és egyéb ipari szakművek kiadása.

d) Szemlélet általi oktatás, gyűjtemények kiállítása és pedig: 1. technológiai célúak, különféle javított gépek, eszközök, anyagok, segédszerek, új eljárási módok feltüntetése, jelesebb készítmények (utánzás végett); 2. iparművészeti célúak (iparművészeti muzeum).

e) Buzdítás. Idősebb munkásoknak és önálló iparosoknak kitüntetések általi buzdítása, munkások számára érmek és pénzbeli jutalmak, pályázatok műipari tervekre és rajzokra: érmek és jutalmak újításokra, javításokra és általában ipari érdemekre önálló iparosok számára.

f) A külföldön tanulni kívánó iparosok kiképzésének előmozdítása az ott levő magyar-egyletek közbejöttével.

g) A szabadalmi ügy rendezése.

2. AZ IPAROS-OSZTÁLY VAGYONI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSÁRA CZÉLZŐ INTÉZMÉNYEK:

a) Segély-pénztárak betegség, elhalálozás, munkaképtelenség esetére munkások és kézmű-iparosok számára;

b) takaré- és hitelintézmények, pennybankok munkások számára, takaré- és hitelintézetek szövetkezeti alapon, melyeknek feladata egyszersmind a hitelt az iparosok számára közvetíteni;

c) nyersanyag beszerzési, raktározási gépek, készülékek, közös használatra czélzó szövetkezetek.

B) FORGALOM ÉS ÉRTÉKESÍTÉS ELŐMOZDÍTÁSÁRA.

1. KÖZLEDESI ESZKÖZÖK

és pedig: közutak építése, javítása és helyes utrendsze-
bályok az iparra való tekintettel; vízi utak fejlesztése, nyers-
anyagok olcsó szállítására való tekintettel; vasutak, viczinális
és ipari vasutak. (Mindhárom nemű közlekedési eszközöknél oly
tervszerű tarifa-politika érvényesítendő, mely különös feladatává
teszi a hazai ipar érdekeinek szolgálni.) Tengerész-
et fejlesztése, valamint a kikötőkben és a külföldnek, főleg
Kelet főbb kereskedelmi pontjain ügynökségek és közvetítő
közégek felállítása.

2. PÉNZINTÉZETEK.

Az iparosok hiteligenyeinek kielégítésére szolgáló pénzü-
zeteknél annak kieszközlése, hogy az ipar fejlesztését és támoga-
tását különös feladatukká tegyék. A követelések érvényesítésére
czélzó bírósági eljárás hatályosabbá, gyorsabbá és olcsóbbá tétele.

3. AZ ELADÁS ELŐMOZDÍTÁSA

érdekében *a)* árucsernokok létesítése különösen a nép-ipar
(házi-ipar) készítményei számára;

b) kiállítások rendezésénél bizonyos rendszeres terv-
szerűség életbeléptetése;

c) vásárügy, házalási kereskedés rendezése.

4. A HAZAI IPARCZIKKEK FOGYASZTÁSÁNAK ELŐMOZDITÁSA:

- a) állami, hatósági és közintézeti szükségletek fedezésénél a hazai ipar igénybevétele;
- b) a nagy közönség megnyerése a hazai iparczikkék fogyasztásának és viszont az iparosok ellenőrzése.

C) A HAZAI IPAR DIREKTE FEJLESZTÉSE ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI ESZKÖZÖKKEL.

1. ADÓKEDVEZMÉNYEK,

különösen újonnan meghonosítandó iparágak számára.

2. GYÁRAK LÉTESITÉSE

a nagybirtokos és tőkepénzes osztályok által.

DE BALLAGI GÉZA

Az orosz ipar fejlődése némi utalás lehet ránk nézve is. Én ugyan igen örvendetesnek tartom azon mozgalmakat, melyek az iparszakoktatás fejlesztése, a tanműhelyek rendszeresítése, ipari szakintézetek létesítése, új vállalatok keletkezése, az iparos-hitelügy szervezése érdekében, stb. hazánkban csak legutóbb is megindultak s most is napirenden vannak. De nem elegendő, ha egyes irányban teszünk valamit, minden föladat megoldása érdekében erélyesen kell közremunkálkodni a kormánynak, társadalomnak és az iparos-osztálynak.

A mikéntet és egymásutánt az érdekeltek tudják legjobban.

És ha tudják, ha a hazai ipar fejlesztésének fontosságától áthatva megfelelnek föladatainknak, ha a mezőgazdasági fejlődés mellett a közgazdaság másik főtényezőjének, az ipar fejlesztésének érdekeit is ügyszeretettel fogják szem előtt tartani s ez érdekek érvényesülése körül hazafias buzgósággal munkálkodnak: akkor e nemzet jövőjébe vetett bizalom alapján meg fog erősödni s még az orosz ipar inváziójának eshetősége sem fogna ránk nézve kikerülhetlen veszélyt jelenteni . . .

OROSZ MERTEKEK.

1 orosz láb	=	0.30479 meter.
1 werst	=	500 faden.
1 faden	=	3 arschin.
1 arschin	=	16 werschok.
vagyis:	=	0.71119 meter.
1 dessätinne	=	1898 bécsi hold.
1 tschetwert	=	8 tschetwerik.
1 tschetwerik	=	0.26238 hektoliter.
1 berkovecz	=	10 pud.
1 pud	=	16.380 klgrm.
1 wedro	=	10 krushki.
(1 krushki	=	10 strof)
vagyis:	=	0.12298 hectoliter.

1 rubel } 1 frt 63 kr.
100 kopek }

TARTALOM:

	Lap
Előszó	5
Az orosz nagy-ipar	13
Az oroszországi iparos-kongresszus.....	31
A moszkvai kiállítás.....	43
A kiállítás főbb csoportjai :	
1. Szövő, ruházati ipar	50
2. Vas- és fémpipar, gépek	54
3. Cukor-ipar	58
4. Szesz, sör, bor	63
5. Liszt, élelmi-szerek	69
6. Üveg- és agyagipar	70
7. Egyéb iparágak	72
Orosz czéhek	77
Az orosz háziipar	87
Tanulságok	103
Orosz mértékek	116

HIBA-IGAZÍTÁS.

A 45-ik lapon, az első sorban a moszkvai kiállítás kiállítóinak száma 70,000-rel van felsorolva. E helyett hétezer olvasandó.

